

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

LAW. STATE. TECHNOLOGY

Випуск 4

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Легеза Юлія Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Блінова Ганна Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Борисенко Антон Олександрович, доктор філософії в галузі права, доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»;

Волкова Юлія Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та процесу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; дослідник (почесний співробітник), Ліверпульський університет, Великобританія;

Задирака Наталія Юріївна, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри адміністративного права та процесу, Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Золотухіна Лілія Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Логвиненко Борис Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Миرونюк Роман Вікторович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Уварова Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Войцех Войтила, доктор гуманітарних наук, науковий співробітник, Технолого-гуманітарний університет імені Казимира Пуласького в Радомі, Польща.

Журнал схвалено до друку Вченою радою
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
26 грудня 2023 р., протокол № 13

Науковий журнал «Law. State. Technology»
zareestrovаний Міністерством юстиції України
(свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24808-14748P від 21.04.2021 р.)

Наказом МОН України від 29.06.2021 № 735 (додаток № 4) журнал включений до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний сайт видання: www.journals.politehnica.dp.ua/index.php/Ist

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-4685 (Print)
ISSN 2786-4650 (Online)

© Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2023

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 342.9:5.08

Ігор АЛЕКСЕЄНКО

кандидат юридичних наук, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету ім. Олесья Гончара, просп. Гагаріна, 72, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0003-2465-7499

Олена ГРАБИЛЬНИКОВА

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедра цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету ім. Олесья Гончара, просп. Гагаріна, 72, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0001-5523-6254

DOI: 10.32782/LST/2023-4-1

Бібліографічний опис статті: Алексєєнко, І. Грабильникова, О. (2023). Особливості правового регулювання захисту прав споживачів щодо поводження з небезпечними відходами. *Law. State. Technology*, 4, 3–8, doi: 10.32782/LST/2023-4-1

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ ВІДХОДАМИ

Метою дослідження є розкриття захисту прав споживачів у сфері поводження з небезпечними відходами.

Основний зміст. Питання поводження з небезпечними відходами, їх поняття, види, основні засади державної політики у сфері поводження з небезпечними відходами та способи захисту прав споживачів є одними з дискусійних у вітчизняній адміністративній юриспруденції. Відходи – це будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва чи споживання і повністю або частково втратили свій споживчий характер, не можуть бути використані за місцем їх утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір чи зобов'язаний позбутися шляхом утилізації або видалення. Визначається як товар (продукція), що підлягає утилізації або видаленню шляхом використання чи видалення. Отже, основною метою вирішення питань поводження з небезпечними відходами є захист довкілля та здоров'я людини від негативного впливу відходів. Однак відсутність нормативно-правового регулювання у сфері поводження з небезпечними відходами є проблемою, що призводить, зокрема, до низької ефективності діяльності спеціалізованих державних органів у сфері екології. Тому можна зробити висновок, що подальші дослідження та розвиток державного законодавства з цього питання є необхідними.

Автор підкреслює, що в рамках екологічної модернізації в Україні доцільно запровадити принципи поводження з відходами, прийняті в ЄС. А саме, прийняття принципів поводження з відходами, прийнятих в ЄС, повторне використання (там, де неможливо запобігти утворенню відходів, максимально повторне використання матеріалів), максимально повторне використання матеріалів там, де неможливо запобігти утворенню відходів, вдосконалення та управління технологією остаточної утилізації (повторне використання і спалювання відходів, які не можуть бути та спалювання відходів, які не підлягають повторному використанню або переробці).

Ключові слова: відходи, захист прав споживачів, споживачі, екологія, небезпечні відходи, нормативно-правове регулювання, спеціалізовані державні органи у сфері екології.

Igor ALEKSEENKO

Candidate of Legal Sciences, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Civil, Labor and Economic law, Oles Honchar Dnipro National University, 72, Gagarina avenue, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0003-2465-7499

Olena HRABYLNKOVA

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Civil, Labor and Economic Law, Oles Honchar Dnipro National University, 72, Gagarina avenue, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0001-5523-6254

DOI: 10.32782/LST/2023-4-1

To cite this article: Alekseenko, I. Hrabylnikova, O. (2023). Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання zakhystu prav spozhyvachiv shchodo povodzhennia z nebezpechnymy vidkhodamy [Peculiarities of the legal regulation of the protection of consumer rights regarding the handling of hazardous waste]. *Law. State. Technology*, 4, 3–8, doi: 10.32782/LST/2023-4-1

FEATURES OF THE LEGAL REGULATION OF THE PROTECTION OF CONSUMER RIGHTS REGARDING THE HANDLING OF HAZARDOUS WASTE

The purpose of the study is to reveal the protection of consumer rights in the field of hazardous waste management.

Main content. The issue of hazardous waste management, its concepts, types, basic principles of state policy in the field of hazardous waste management, and methods of protecting consumer rights are among the debated topics in domestic administrative jurisprudence. Waste is any substances, materials and objects that were formed in the process of production or consumption and have completely or partially lost their consumer character, cannot be used at the place of their formation or detection and from which their owner disposes, intends or is obliged must be disposed of by disposal or disposal. It is defined as a product (product) subject to disposal or disposal by use or disposal. Therefore, the main goal of solving hazardous waste management issues is to protect the environment and human health from the negative impact of waste. However, the lack of legal regulation in the field of hazardous waste management is a problem, which leads, in particular, to the low efficiency of the activities of specialized state bodies in the field of ecology. Therefore, it can be concluded that further research and development of state legislation on this issue is necessary.

The author emphasizes that within the framework of ecological modernization in Ukraine, it is expedient to implement the principles of waste management adopted in the EU. Namely, the adoption of the principles of waste management adopted in the EU, reuse (where it is impossible to prevent the generation of waste, maximum reuse of materials), maximum reuse of materials where it is impossible to prevent the generation of waste, improvement and management of the final disposal technology (re use and incineration of waste that cannot be and incineration of waste that cannot be reused or recycled).

Key words: waste, protection of consumer rights, consumers, ecology, hazardous waste, legal regulation, specialized state bodies in the field of ecology.

Актуальність проблеми. Задоволення потреб споживачів у продуктах харчування, промислових товарах, побутових товарах та комунальних послугах має відбуватися на основі безумовного дотримання вимог щодо їх якості та безпеки і постійного державного контролю. У виконанні цього завдання держава відіграє особливо важливу роль в умовах зростання споживання та насичення ринку продовольчими та непродовольчими товарами.

Існує два типи забруднення навколишнього середовища за джерелом: 1) природне забруднення і 2) штучне (антропогенне) забруднення. Забруднення відходами відноситься до другого типу. Рівень забруднення навколишнього середовища залежить від виробничих, правових, природних та антропогенних факторів. Однак, аналізуючи джерела забруднення навколишнього середовища, ситуація з антропогенними джерелами забруднення для України, на нашу думку, є невизначеною, оскільки Україна не є високорозвиненою країною, а розвиток підприємств наразі є дуже низьким.

Наприклад, із загальної кількості довоєнних підприємств 93,7% становили малі підприємства, 5,8% – середні підприємства і лише 0,5% – великі підприємства. Крім того, в Україні діє понад 2,4 мільйона фізичних осіб-підприємців. Іншими словами, наведені вище статистичні дані свідчать про низький рівень розвитку підприємств в Україні. Водночас, поточний стан забруднення в Україні можна пояснити багатьма причинами, включаючи низький рівень очисних споруд на існуючих підприємствах, неефективність певних законодавчих положень та застарілість деяких нормативно-правових актів, що встановлюють стандарти забруднення. Тому виникає питання, як дотримуються права працівників у секторі поводження з відходами.

Як дотримуються права працівників у секторі поводження з відходами і як роботодавці контролюють дотримання цих прав? З цієї причини особливу увагу слід звернути на управління адміністрацією дотриманням прав працівників, які працюють у сфері поводження з відходами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом аналіз питання правового регулювання щодо захисту прав споживачів щодо поводження з небезпечними відходами, можна виокремити в роботах Легеза Є., Майтвійчук А., Кобрусєва Є. та ін.

Дослідження проблеми поводження з відходами в межах вітчизняної юриспруденції необхідно виділити представників еколого-правової науки, зокрема Майтвійчук А. (Matviichuk at al., 2022). Зокрема, варто відзначити науковий підхід, обґрунтований Кобрусєва Є. (Kobrusieva at al., 2021), яка до системи джерел екологічного права віднесла сферу запобігання відходів, в тому числі і Закон України «Про управління відходами: Закон України від 22.07.2022 р. (Про управління відходами, 2022).

Тільчик В.В. та Легеза Є.О. встановили, що досвід охорони довкілля в окремих країнах Європейського Союзу ґрунтується на дослідженні норм, що регулюють відповідальність за екологічні злочини, в тому числі у сфері поводження з відходами, в національному законодавстві Іспанії, Німеччини та Австрії, а також модельних критеріїв кримінального права в Європейському Союзі (Leheza at al., 2022). Також цікавою є робота, в якій науковці доходять висновку про допустимість і навіть необхідність запровадження таких методів, як колективні позови для захисту порушених екологічних прав фізичних осіб, в тому числі у сфері поводження з відходами. Такі методи можуть сприяти ефективному розгляду справ, зменшенню навантаження на суди, скороченню витрат і, найголовніше, дозволяють об'єктивно вирішувати спори, в тому числі у сфері поводження з відходами (навіть якщо не завжди вдається встановити індивідуально порушені права), враховуючи важливість конкретної справи (Tulchuk at al., 2022).

Проаналізувавши матеріал робіт, можна зробити висновок, що питання захисту прав споживачів щодо поводження з небезпечними відходами, досліджене досить фрагментарно та доцільним було б дослідити його комплексно.

Метою статті є розкриття захисту прав споживачів у сфері поводження з небезпечними відходами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчаючи проблеми відходів, можна зробити висновок, що небезпечні відходи - це речовина, матеріал, предмет або товар (продукція); утворюються або виявляються; утворюються у процесі виробництва чи споживання; не використовуються далі там, де вони утворилися або виявлені; мають власника; розпо-

ряджаються власником; призначені для утилізації або видалення або розпоряджатися нею, можна зробити висновок, що вона підлягає утилізації шляхом переробки чи видалення. Відповідно до статті 5 Закону «Про відходи», основними принципами державної політики у сфері поводження з небезпечними відходами є пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів, забезпечення ощадливого використання матеріальних та енергетичних ресурсів, утворення та використання відходів з метою забезпечення сталого розвитку суспільства. Основними цілями Конвенції є: науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства щодо відходів (Halaburda at al., 2021).

Основними напрямками національної політики щодо реалізації цих принципів є забезпечення повного вилучення та своєчасного видалення відходів, дотримання екологічних норм і правил безпеки у сфері поводження з відходами, мінімізація утворення відходів та зменшення їх небезпеки, забезпечення комплексного використання матеріалів і сировини, пряме повторне або альтернативне використання відходів, що мають ресурсну цінність шляхом сприяння максимальному повторному використанню відходів, а також забезпечення безпечного видалення відходів (Kobrusieva at al., 2021).

Однак, за даними Державної доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні за 2023 рік, ситуація у сфері поводження з небезпечними відходами характеризується подальшим розвитком екологічних загроз, пов'язаних з небезпечними відходами, зокрема з їх утворенням, зберіганням, видаленням та утилізацією. Накопичення відходів збільшується, з'являються несанкціоновані звалища, а проблеми поводження з небезпечними відходами не вирішуються. Ці проблеми є серйозними як в Україні в цілому, так і в окремих регіонах, оскільки утворюються та накопичуються великі обсяги відходів, а система управління у цій сфері є незавершеною (Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року).

Основою для реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів є нормативно-правова база про захист прав споживачів. Законодавство про захист прав споживачів складається із Закону України «Про захист прав споживачів» та інших нормативно-правових актів, що містять положення про захист прав споживачів. Основним спеціальним законо-

давчим актом у сфері захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів». Законодавство про захист прав споживачів визначає основні права та обов'язки споживачів, виробників і продавців товарів, виконавців робіт і надавачів послуг, визначає правові механізми їх захисту та сферу захисту прав споживачів, де держава несе відповідальність за контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів та забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів визначає правові засади діяльності органів державного управління у сфері захисту прав споживачів, які відповідають за забезпечення додержання законодавства про захист прав споживачів та забезпечення реалізації державної політики у сфері захисту прав споживачів (Директива Ради 89/654/ЄЕС від 30 листопада 1989 року). Важливим елементом законодавства про захист прав споживачів є система законодавчих актів, що встановлюють вимоги до якості та безпеки побутових товарів, робіт і послуг, а також правові механізми забезпечення контролю за їх дотриманням з боку органів державної влади. Поняття споживача визначено у статті 22, частині 1, статті 1 Закону України «Про захист прав споживачів». Відповідно до Закону, споживач – це фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника (Leheza at al., 2022).

Стаття 14 Громадяни, іноземці та особи без громадянства України мають такі права у сфері поводження з небезпечними відходами безпечні умови для життя і здоров'я під час здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами; доступ до повної та достовірної інформації про безпеку об'єктів поводження з небезпечними відходами, що експлуатуються та плануються до будівництва в установленому порядку; відвідування в установленому порядку місць чи об'єктів, спеціально призначених для поводження з небезпечними відходами. Небезпечні Участь в обговоренні питань, пов'язаних з розміщенням, проектуванням, будівництвом та експлуатацією об'єктів поводження з відходами; екологічним страхуванням відповідно до законодавства України; відшкодуванням шкоди, заподіяної здоров'ю та майну внаслідок порушення законодавства про відходи. Спори, що виникають у сфері поводження з небезпечними відходами, вирішуються судами в порядку, встановленому законом (Leheza at al., 2022).

Поняття «поводження з небезпечними відходами» включає не тільки видалення на полігон, а й дії, спрямовані на запобігання утворенню відходів, збирання, перевезення, сортування, зберігання, оброблення, перероблення, утилізацію, видалення, знешкодження і захоронення. Раніше «збирачі відходів», які обслуговували житлові будинки, були зобов'язані лише вивозити накопичені відходи з прилеглих територій, але очікується, що в майбутньому до обслуговування будинків будуть залучатися компанії, які можуть також забезпечувати утилізацію та переробку відходів. Закон також вимагає від компаній, які бажають взяти участь у тендері на надання послуг з поводження з небезпечними побутовими відходами, підтвердити свою компетентність шляхом укладення договору з компанією, яка надає послуги з переробки та утилізації побутових відходів.

До адміністративних органів, уповноважених здійснювати контроль за дотриманням прав працівників, зайнятих у сфері поводження з небезпечними відходами, належать: Державна служба України з питань праці, Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, Державний департамент ядерного регулювання та інспекції України, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування (Matviichuk at al., 2022).

За захист прав споживачів відповідає Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба). Крім Держпродспоживслужби, НКРЕКП та Міністерства енергетики України, НКРЕКП, Державної служби енергетичного нагляду та інспекції України та Міністерства енергетики України, виконавчих комітетів місцевих рад з питань діяльності комунальних підприємств та управляючих компаній, НКРЕКП та регіональних Мінрегіонбуд. Оскарження можна подати листом з повідомленням про вручення (обов'язково) на адресу органу влади/виконавця/відомства, власноруч (з відміткою про отримання) або електронною поштою (лист має бути підписаний та відсканований). Якщо після отримання відповіді від виконавця послуги та його контролюючого органу недоліки не будуть усунуті, необхідно звернутися до суду з позовом до відповідного органу за його дії або бездіяльність щодо ненадання або надання не в повному обсязі (неналежної якості) послуг, передбачених договором. Особи, винні в порушенні законодавства про відходи, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову та кримінальну відповідальність (Tylchuk at al., 2022).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Слід також зазначити, що одним із недоліків української нормативно-правової бази у сфері поводження з небезпечними відходами є відсутність чітко визначеної відповідальності громадян за неналежне поводження з небезпечними відходами; чітко визначеної відповідальності виробників за утилізацію відходів, що утворюються в результаті використання їхньої продукції; норм, що вимагають розділення відходів; положень, що встановлюють пріоритет утилізації відходів над

захороненням відсутність єдиного кодифікованого закону, який мав би регулювати сферу поводження з небезпечними відходами; як в умовах постійно зростаючих обсягів утворення відходів та відсутності повного статистичного обліку відходів забезпечити успішну реалізацію проектів та програм у сфері поводження з небезпечними відходами шляхом застосування норм міжнародного права та позитивного міжнародного досвіду та розробити ефективні підходи до поводження з відходами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Директива 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text
2. Директива Ради 89/654/ЄЕС від 30 листопада 1989 року щодо мінімальних вимог стосовно безпеки і охорони здоров'я у робочих зонах (перша окрема Директива у значенні частини 1 статті 16 Директиви 89/391/ЄЕС) (ОБ L 393, 30.12.1989, С. 1). URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/pdf/schodo_minimalnikh_vimog_stosovni-3-286178.pdf
3. Про управління відходами: Закон України від 22.07.2022 р. *Офіційний вісник України*, 2022. № 56. С. 3270.
4. Tylchuk V., Leheza Ye. Foreign experience and improvement of administrative and legal principles of environmental protection. *Юридичний вісник. Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*. 5, 2022, 177–189. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.19> [in Ukrainian].
5. Leheza, Ye. Horbalinskiy, V. Bereznik, V. Khashev, V. Oleksenko, V. (2023). Methods protection of environmental rights and interests through court proceedings: administrative aspect and criminal law aspect. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 14(40), 258–268. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.40.14>.
6. Halaburda, Nadiia. Leheza, Yevhen, Chalavan, Viktor. Yefimov, Volodymyr. Yefimova, Inna. 2021. Compliance with the principle of the rule of law in guarantees of ensuring the legality of providing public services in Ukraine. *Journal of law and political sciences*. Vol. 29, Issue 4, 100–121.
7. Kobrusieva, Yevheniia. Leheza, Yevhen. Rudoi, Kateryna. Shamara, Oleksandr. Chalavan, Viktor. 2021. International standards of social protection of internally displaced persons: administrative and criminal aspects. *Jurnal cita hukum indonesian law journal*. Vol 9, No 3, 461–484. DOI: <https://doi.org/10.15408/jch.v9i3.23752>
8. Leheza, Yevhen. Pisotska, Karina. Dubenko, Oleksandr. DAKHNO, Oleksandr. Sotskyi, Artur 2022. The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalense*, December, 342–363. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15)
9. Matviichuk, Anatolii. Shcherbak, Viktor. Sirko, Viktoria. Malieieva, Hanna. Leheza, Yevhen. 2022. Human principles of law as a universal normative framework: Principios humanos del derecho como marco normativo universal. *Cuestiones Políticas*, 40(75), 221-231. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.14>
10. Tylchuk, Vyacheslav. Matselyk, Tetiana. Hryshchuk, Viktor. Lomakina, Olena. Sydor, Markiiian. Leheza, Yevhen. 2022. Administrative and legal regulation of public financial activity: Regulación administrativa y legal de la actividad financiera pública. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 573–581. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.33>
11. Villasmil Espinoza, Jorge; Leheza, Yevhen; Holovii, Liudmyla. 2022. “Reflections for the interdisciplinary study of the Russian Federation’s invasion of Ukraine in 2022”/ “Reflexiones para el estudio interdisciplinario de la invasión de Ucrania por parte de la Federación Rusa en 2022” In: *Cuestiones Políticas*. Vol. 40, No. 73, pp. 16–24.

REFERENCES:

1. Directive 2008/50/EC of the European Parliament and the Council of May 21, 2008 on ambient air quality and cleaner air for Europe. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_950#Text
2. Council Directive 89/654/EEC of November 30, 1989 on minimum requirements for safety and health protection in working areas (the first separate Directive within the meaning of part 1 of Article 16 of Directive

89/391/EEC) (OB L 393, 30.12.1989, C. 1). Retrieved from https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/pdf/schodo_minimalnikh_vimog_stosovni-3-286178.pdf

3. On waste management: Law of Ukraine dated July 22, 2022. Official Gazette of Ukraine. (2022). No. 56. Art. 3270.

4. Tylchuk V., Leheza Ye. (2022). Foreign experience and improvement of administrative and legal principles of environmental protection. *Юридичний вісник. Yurydychnyi visnyk – Legal Bulletin*. 5. 177–189. DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2022.19> [in Ukrainian].

5. Leheza, Ye. Horbalinskiy, V. Berezniak, V. Khashev, V. Oleksenko, V. (2023). Methods protection of environmental rights and interests through court proceedings: administrative aspect and criminal law aspect. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 14(40), 258–268. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.40.14>.

6. Halaburda, Nadiia. Leheza, Yevhen, Chalavan, Viktor. Yefimov, Volodymyr. Yefimova, Inna. (2021). Compliance with the principle of the rule of law in guarantees of ensuring the legality of providing public services in Ukraine. *Journal of law and political sciences*. Vol. 29, Issue 4, 100–121.

7. Kobrusieva, Yevheniia. Leheza, Yevhen. Rudoi, Kateryna. Shamara, Oleksandr. Chalavan, Viktor. (2021). International standards of social protection of internally displaced persons: administrative and criminal aspects. *Jurnal cita hukum indonesian law journal*. Vol 9, No 3, 461–484. DOI: <https://doi.org/10.15408/jch.v9i3.23752>

8. Leheza, Yevhen. Pisotska, Karina. Dubenko, Oleksandr. DAKHNO, Oleksandr. Sotskyi, Artur. (2022). The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalense*, December, 342–363. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15)

9. Matviichuk, Anatolii. Shcherbak, Viktor. Sirko, Viktoria. Malieieva, Hanna. Leheza, Yevhen. (2022). Human principles of law as a universal normative framework: Principios humanos del derecho como marco normativo universal. *Cuestiones Políticas*, 40(75), 221–231. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.14>

10. Tylchuk, Vyacheslav. Matselyk, Tetiana. Hryshchuk, Viktor. Lomakina, Olena. Sydor, Markiiian. Leheza, Yevhen. (2022). Administrative and legal regulation of public financial activity: Regulación administrativa y legal de la actividad financiera pública. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 573–581. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.33>

11. Villasmil Espinoza, Jorge; Leheza, Yevhen; Holovii, Liudmyla. (2022). “Reflections for the interdisciplinary study of the Russian Federation’s invasion of Ukraine in 2022”/ “Reflexiones para el estudio interdisciplinario de la invasión de Ucrania por parte de la Federación Rusa en 2022” In: *Cuestiones Políticas*. Vol. 40, No. 73, pp. 16–24.

УДК 342.9:5.08

Євген ЛЕГЕЗА

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного та приватного права Університету митної справи та фінансів, вул. Володимира Вернадського (Дзержинського), 2/4, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0001-9134-8499

Scopus Author ID: 57200152533

Researcher ID: X-9904-2019

Юлія ЛЕГЕЗА

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», просп. Д. Яворницького, 19, Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0002-4896-3178

Scopus Author ID: 57215790362

DOI: 10.32782/LST/2023-4-2

Бібліографічний опис статті: Легеза, Є., Легеза, Ю. (2023). Міжнародно-правові стандарти захисту прав споживачів. *Law. State. Technology*, 4, 9–15, doi: 10.32782/LST/2023-4-2

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ РЕКЛАМИ

Метою дослідження є особливості розкриття міжнародно-правових стандартів захисту прав споживачів у сфері реклами.

Основний зміст. Нормами законодавства України досить повно та детально врегульовано цілий ряд правовідносин, які аналогічним чином врегульовані положеннями законодавства ЄС (звісно, з певними винятками). Більше того численними є випадки, коли положення законодавства України спрямовані на забезпечення навіть більш високого рівня захисту прав споживачів у сфері реклами, ніж це передбачено відповідними Директивами ЄС (наприклад, щодо відповідальності за неякісну продукцію, загальної безпеки продукції, кредитно-фінансові відносини, здійснення гарантійного обслуговування тощо).

Встановлено, що до правовідносин захисту прав споживачів у сфері реклами, які врегульовані директивами ЄС та частково нормами українського законодавства, відносять правовідносини, які стосуються лікарських препаратів, туристичних контрактів, продукції, що містить какао та шоколад і призначена для споживання, безпеки іграшок.

Акцентовано увагу, що узагальнення результатів дослідження дозволило сформувати цілісну картину наукового та нормативно-правового матеріалу щодо досвіду правового регулювання та управління рекламною діяльністю в Україні та країнах ЄС з метою захисту прав споживачів і сприяло його впровадженню у вітчизняну практику в умовах євроінтеграції України.

Зроблено висновок, що українське законодавство захисту прав споживачів у сфері регулювання рекламної діяльності наближається до європейського, але має певні недоліки на законодавчому рівні та на рівні саморегулювання і дотримання загальноприйнятих практик суб'єктами рекламної діяльності. Вітчизняне законодавство захисту прав споживачів у сфері регулювання реклами наближається до європейського, але має певні недоліки, які потребують вирішення як на законодавчому рівні, так і на рівні саморегулювання та дотримання загальноприйнятих практик, що існують серед суб'єктів рекламної діяльності захисту прав споживачів.

Наведені вище рекомендації щодо вдосконалення чинного регуляторного законодавства у сфері реклами, як в Україні, так і в країнах ЄС, сприятимуть удосконаленню правового регулювання захисту прав споживачів у сфері реклами як в Україні, так і в країнах ЄС.

Ключові слова: *правове регулювання, міжнародно-правові стандарти, захист, права споживачів, реклама.*

Yevhen LEHEZA

Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Public and Private Law, University of Customs and Finance, 2/4, Volodymyr Vernadsky (Dzerzhinsky) Str., Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0001-9134-8499

Scopus Author ID: 57200152533

Researcher ID: X-9904-2019.

Yulia LEHEZA

Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Dnipro University of Technology, 19, Dmytra Yavornytskoho avenue, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-4896-3178

Scopus Author ID: 57215790362

DOI: 10.32782/LST/2023-4-2

To cite this article: Leheza, Ye. Leheza, Y. (2023). Mizhnarodno-pravovi standarty zakhystu prav spozhyvachiv [International legal standards for the protection of consumer rights in the sphere of advertising]. *Law. State. Technology*, 4, 9–15, doi: 10.32782/LST/2023-4-2

INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS FOR THE PROTECTION OF CONSUMER RIGHTS IN THE SPHERE OF ADVERTISING

The purpose of the study is to reveal the peculiarities of international legal standards for the protection of consumer rights in the field of advertising.

Basic content. The norms of the legislation of Ukraine regulate quite fully and in detail a number of legal relations, which are similarly regulated by the provisions of the EU legislation (with certain exceptions, of course). Moreover, there are numerous cases when the provisions of Ukrainian legislation are aimed at ensuring an even higher level of protection of consumer rights in the field of advertising than is provided for by the relevant EU Directives (for example, regarding liability for low-quality products, general product safety, credit and financial relations, implementation of warranty maintenance, etc.).

It has been established that the legal relations of protection of consumer rights in the field of advertising, which are regulated by EU directives and partly by the norms of Ukrainian legislation, include legal relations related to medicines, tourist contracts, products containing cocoa and chocolate and intended for consumption, safety of toys.

Attention is drawn to the fact that the generalization of the research results made it possible to form a holistic picture of scientific and normative-legal material regarding the experience of legal regulation and management of advertising activities in Ukraine and EU countries with the aim of protecting consumer rights and contributed to its introduction into domestic practice in the context of Ukraine's European integration.

It was concluded that the Ukrainian legislation on the protection of consumer rights in the field of regulation of advertising activity is approaching the European one, but has certain shortcomings at the legislative level and at the level of self-regulation and compliance with generally accepted practices by subjects of advertising activity. Domestic legislation on the protection of consumer rights in the field of advertising regulation is approaching the European one, but has certain shortcomings that need to be addressed both at the legislative level and at the level of self-regulation and compliance with generally accepted practices that exist among subjects of advertising activities for the protection of consumer rights.

The above recommendations on improving the current regulatory legislation in the field of advertising, both in Ukraine and in the EU countries, will contribute to the improvement of the legal regulation of the protection of consumer rights in the field of advertising both in Ukraine and in the EU countries.

Key words: legal regulation, international legal standards, protection, consumer rights, advertising.

Актуальність проблеми. Орієнтація на європейський вектор розвитку вимагає від цивілістів України не тільки усвідомлення нових підходів до визначення проблематики наукових досліджень, а й формування нового цивілістичного мислення, сприйняття категорій та конструкцій сучасного європейського приватного права, яке впродовж більш ніж двох десятиліть формується в Європі і входить в європейську правосвідомість через призму принципу верховенства права, пріоритету прав і свобод людини, засад добросовісності та справедливості.

Міжнародні акти та Директиви ЄС в сфері захисту прав споживачів мають як загальний характер, так і конкретизовані щодо окремих правовідносин, наприклад: купівлі-продажу, виконання робіт чи надання послуг.

Директиви ЄС встановлюють загальні вимоги до захисту прав споживачів. А окремі держави, через призму цього законодавства, регулюють власні правовідносини національними нормативними актами. Але принцип балансу інтересів виробників і споживачів залишається важливою рисою захисту прав споживачів у сьгоднішній Європі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблема на сучасному етапі має вирішуватись опираючись на системний підхід досліджень у сфері охорони та захисту прав споживачів. За останні роки у вітчизняній цивілістичній науці проблематиці захисту прав споживачів не було приділено достатньо уваги. Окремі наукові розробки стосувалися: права на належну якість продукції – С. А. Косінова «Теоретичні проблеми захисту прав споживачів».

чів в Україні за договором купівлі-продажу» (1999 р.). Наступні дослідження проведені уже після прийняття нової редакції ЗУ «Про захист прав споживачів» від 01.12.2005 року і в умовах чинного нового Цивільного кодексу України (2003 р.). Це дисертації Г. А. Осетинської на тему: О. Ю. Єгоричевої «Цивільно-правова відповідальність за продаж споживачам товарів неналежної якості» (2014 р.); О. М. Коршакової «Захист прав споживачів житлово-комунальних послуг: цивільно-правовий аспект» (2015 р.); Г. О. Ільченко «Цивільно-правовий захист прав споживачів страхових послуг» (2016 р.); В. Я. Погребняка «Цивільно-правове регулювання відносин споживчого кредитування в Україні» (2016); Є.О Ружицької «Права споживачів за договором роздрібною купівлі-продажу» (2016 р.); У. П. Гришко «Захист прав споживачів транспортних послуг» (2017 р.); М. С. Муляр «Цивільно-правове регулювання споживчого кредитування в Україні (2019 р.)» тощо.

Метою статті є розкриття міжнародно-правові стандарти захисту прав споживачів у сфері реклами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базовим міжнародним документом є прийнята 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН «Загальна декларація прав людини», яка закріплює серед інших прав, «право кожної людини на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї» (Загальна декларація прав людини ООН, 1948).

Наступним важливим документом є схвалена у 1973 році на 25 сесії Консультативної асамблеї Євросоюзу «Хартія захисту споживачів» (Захист прав споживачів в Україні, 2017). В документі визначені основні права споживачів: право споживачів на захист і допомогу; на компенсацію у разі збитків; на консьюмерську інформацію та освіту; на представництво та консультацію.

На жаль, даний документ не є частиною національного законодавства. Україна не ратифікувала Хартію, хоча у позовних вимогах та самих рішеннях суду вона часто використовується. Так, у справі № 686/25972/14-ц (у цій та наступних справах збережена стилістика згідно оригіналу) про визнання кредитного договору недійсним, міськрайонний суд обґрунтував своє рішення на підставі пунктів 1.2 Резолюції Генеральної ООН від 09.04.1985 року № 39/248, Хартії захисту споживачів, схваленою Резолюцією Консультативної Європи від 17.05.1973 року № 543, Директиви 2005/29/

ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.05.2005 року (пункти 9, 13, 14 преамбули), та Директиви 2008/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23.04.2008 року про кредитні угоди для споживачів. Саме вказуючи, що надання товарів чи послуг, у тому числі у фінансовій галузі, не має здійснюватися за допомогою прямого чи опосередкованого обману споживача, а відповідні права споживачів регламентуються як на до контрактній стадії, так і на стадії виконання кредитної угоди (Захист прав споживачів в Україні, 2017).

Хартія зобов'язує держави врахувати основні її положення в національному законодавстві. Її основна увага приділена вимогам безпеки, якості товарів, робіт та послуг. У Хартії зазначено, що будь-які обмеження, що виникають у результаті взаємодії між компаніями або монопольними постачальниками, повинні контролюватися законом в інтересах споживача. Представлення товарів або послуг, у тому числі у фінансовій сфері, не має здійснюватися з допомогою прямого або опосередкованого обману споживача. Національне законодавство має включати вимогу, щоб будь-яка реклама (як візуальна, так і слухова) не вводила в оману потенційного споживача товарів і послуг. Рекламодавець у разі необхідності зобов'язаний представляти докази якості, які містяться в рекламі. Якщо рекламодавець, не зміг на вимогу представити такі докази, то зобов'язаний за свій рахунок внести в дану рекламу відповідні корективи. Акцент на тому, що заявнику має відшкодуватися будь-якої шкода або витрати від постачальника товарів чи послуг, якщо вони виникли в результаті низької якості товарів або послуг. Для цього заявник повинен мати вільний і дешевий доступ до національної юридичної служби або судової системи. Для покупця важливим фактором є інформація, що дозволяє йому безпечно користуватися товаром або послугами, і повністю задовольнити свої потреби. Право на освіту визначає, що школярі мають отримувати такі знання, які дозволять їм протягом життя бути інформованими споживачами. У кожній державі, органи влади повинні сприяти реєстрації добровільних організацій споживачів, а також консультувати їх відповідно до законодавства. Реєстрація подібних організацій повинна включати в себе обов'язок давати споживачеві вичерпну інформацію та необхідні поради (Tylchuk et al., 2022).

Хартія зобов'язує владу держав безпосередньо або через відповідний національний консьюмерський орган провести та оприлюднити результати досліджень за якістю та

використанням товарів, їх маркуванням, ефективністю послуг та за всіма цікавими споживачам питань, а також там, де це необхідно, сприяти створенню на місцях консультативно – інформаційних центрів для споживачів, у яких можна було б отримати всю необхідну інформацію про місцеву торгівлю та сфери послуг (Tylchuk at al., 2022).

Основним міжнародним документом в сфері захисту прав споживачів є Керівні принципи захисту споживачів, які затверджені резолюцією №39/248 від 9 квітня 1985 року Генеральною Асамблеєю ООН (Керівні принципи захисту інтересів споживачів, 1985). Вони є невід’ємною частиною національного законодавства, спрямовані на захист інтересів споживачів, у статті 1, яких відзначено, що споживачі здебільшого перебувають в неординарному становищі з позиції економічних умов, рівня освіти, купівельної спроможності. Саме тому ООН визначила Пріоритетні напрями (цілі) своєї діяльності у сфері захисту інтересів і прав споживачів (Yanovytska, 2017).

Цей документ має за мету: а) обов’язкове сприяння державам у встановленні та подальшому належному забезпеченні захисту власного населення як споживача; б) створення належної структури виробництва, яке здатне задовольняти потреби споживача та його запити; в) заохочувати достатньо високий рівень належних норм поведінки осіб, які пов’язаний з виробництвом та розподілом продукції для споживачів; г) сприяння державам у боротьбі з неналежною діловою практикою, яка негативно позначається на споживачах, усіх юридичних осіб на національному і міжнародному рівнях; г) надавати допомогу щодо утворення незалежних груп споживачів; д) розширення міжнародної взаємної співпраці щодо захисту прав та інтересів споживачів; е) широко заохочувати створення позитивних ринкових умов, які б надавали споживачам альтернативний вибір продукції при нижчих цінах (Matviichuk at al., 2022).

У першу чергу, у Керівних принципах звертається увага на фізичну безпеку споживачів. Зазначено, що належна політика держави має забезпечити обов’язкову безпеку продукції при безпосередньому або дистанційному розумно можливому її використанні. Особи, які відповідають за вихід товарів на ринок, наприклад, продавці, експортери чи імпортери, а також роздрібні торговці, мають забезпечити, такі умови, щоб продукція, в період перебування у них, не стала небезпечною через неналежне зберігання. Споживачів мають бути інструктовані

щодо правильного використання продукції, а також інформовані про можливі ризики при безпосередньому чи будь-якому іншому визначеному ними можливому використанні. Однак, де це можливо, споживачі мають отримати останню найважливішу достовірну інформацію щодо безпечного використання товарів за допомогою чітких і зрозумілих міжнародних символів (позначень) (Leheza at al., 2022).

Важливим є також сприяння економічним інтересам споживачів, а у разі їх порушення, проявлення належного їх захисту. Політика урядів держав спрямовується на надання споживачам конкретних можливостей, які потрібно максимально вигідно використовувати у своїх економічних інтересах. У Керівних принципах увага приділена належним умовам щодо технічних, експлуатаційних характеристик, методів розподілу, а також добросовісної ділової практики, маркетингу, який має інформативний характер, захисту споживача від практики, що може негативно вплинути на його економічні інтереси і здійснення усвідомленого вибору під час покупки.

Акцентується увага на відповідальності виробника. Зазначено, що уряди держав мають «ввести або зберегти політику, яка чітко визначає відповідальність виробника за те, щоб товари відповідали розумним вимогам з погляду їх довговічності, придатності і надійності, і відповідали меті, для якої вони призначені, а також відповідальність торговця стежити за дотриманням цих вимог. Аналогічна політика повинна проводитися і у сфері обслуговування (Kobrusieva at al., 2021). Уряди повинні заохочувати добросовісну і ефективну конкуренцію, для того, щоб забезпечити споживачам найширший вибір товарів і послуг за мінімальними цінами тощо; залежно від конкретних умов, розробляти або сприяти розробці і застосуванню на національному і міжнародному рівнях добровільних та інших норм безпеки і якості товарів та послуг і відповідним чином їх популяризувати. Національні норми і положення про безпеку і якість товарів повинні періодично переглядатися, щоб забезпечити їх відповідність, коли це можливо, загальноновизнаним міжнародним нормам» (Керівні принципи захисту інтересів споживачів, 1985).

Керівні принципи передбачають обов’язкове розроблення програм захисту прав споживачів, відносно належного забезпечення розподілу важливих товарів і послуг у місцях, де такий розподіл ускладнений, зокрема, в сільських районах. У першу чергу задекларовано потребу створення у сільських центрах відповідних торгових мереж, складів, стимулювання розвитку спо-

живчої самопомогі і ефективніший контроль за умовами надання основних товарів і послуг в сільських районах. Зазначено, що урядам слід заохочувати всі підприємства вирішувати конфлікти із споживачами справедливо, оперативно і в неофіційному порядку, і заохочувати створення добровільних механізмів, включаючи консультативні послуги і неофіційні процедури розгляду скарг, які можуть допомогти споживачам. У свою чергу, діловим колам, в міру необхідності, організовувати конкретні і цілеспрямовані програми освіти та інформування споживачів або брати участь в їх проведенні. Враховуючи необхідність залучення споживачів в сільських районах і безграмотних споживачів, урядам слід відповідно до конкретних умов розробляти або заохочувати розробку програм інформування споживачів за допомогою засобів масової інформації. При сприянні інтересам споживачів, особливо в країнах, що розвиваються, урядам слід, в міру можливості, приділяти першочергову увагу таким важливим для здоров'я споживачів галузям, як продовольство, водопостачання і лікарські препарати (Керівні принципи захисту інтересів споживачів, 1985).

У межах міжнародної співпраці Керівні принципи зобов'язують підтримувати, розвивати, стимулювати і укріплювати механізми захисту прав споживачів; національну політику у цій сфері. Також державам слід співпрацювати для того, щоб заходи і політика, щодо захисту прав споживачів, були на високому рівні і не створювали перешкоди у міжнародній торгівлі, відповідали міжнародним торговим зобов'язанням. Слід констатувати, що ці принципи прийняті в основу ЗУ «Про захист прав споживачів» (Halaburda at al., 2021).

Важливою складовою процесу інтеграції України у ЄС є адаптація національного законодавства. 18 березня 2004 року прийнятий ЗУ «Про Загальнодержавну програму адаптації Законодавства України до законодавства Європейського Союзу» (Про Загальнодержавну програму адаптації Законодавства України до законодавства Європейського Союзу, 2004). Це стало пріоритетним напрямком зовнішньої політики.

Законодавчою основою для здійснення рекламної діяльності на зовнішньому ринку є Міжнародний кодекс реклами (далі – МКР), опублікований Міжнародною торговою палатою (далі – МТП) у Парижі (червень 1987 р.). Чинна шоста редакція була ухвалена в 1986 р. 47-ю сесією Виконавчого ради МТП і спрямована на затвердження стандартів МТП у рекламній діяльності, на створення умов, що сприяють

розвитку міжнародної торгівлі і співпраці, на захист прав споживачів та забезпечення їхньої свободи на отримання рекламної інформації (Попондопуло, 2014).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, нормами законодавства України досить повно та детально врегульовано цілий ряд правовідносин, які аналогічним чином врегульовані положеннями законодавства ЄС (звісно, з певними винятками). Більше того численними є випадки, коли положення законодавства України спрямовані на забезпечення навіть більш високого рівня захисту прав споживачів у сфері реклами, ніж це передбачено відповідними Директивами ЄС (наприклад, щодо відповідальності за неякісну продукцію, загальної безпеки продукції, кредитно-фінансові відносини, здійснення гарантійного обслуговування тощо).

До правовідносин захисту прав споживачів у сфері реклами, які врегульовані директивами ЄС та частково нормами українського законодавства, відносять правовідносини, які стосуються лікарських препаратів, туристичних контрактів, продукції, що містить какао та шоколад і призначена для споживання, безпеки іграшок.

Узагальнення результатів дослідження дозволило сформулювати цілісну картину наукового та нормативно-правового матеріалу щодо досвіду правового регулювання та управління рекламною діяльністю в Україні та країнах ЄС з метою захисту прав споживачів і сприяло його впровадженню у вітчизняну практику в умовах євроінтеграції України.

Українське законодавство захисту прав споживачів у сфері регулювання рекламної діяльності наближається до європейського, але має певні недоліки на законодавчому рівні та на рівні саморегулювання і дотримання загальноприйнятих практик суб'єктами рекламної діяльності.

Вітчизняне законодавство захисту прав споживачів у сфері регулювання реклами наближається до європейського, але має певні недоліки, які потребують вирішення як на законодавчому рівні, так і на рівні саморегулювання та дотримання загальноприйнятих практик, що існують серед суб'єктів рекламної діяльності захисту прав споживачів.

Наведені вище рекомендації щодо вдосконалення чинного регуляторного законодавства у сфері реклами, як в Україні, так і в країнах ЄС, сприятимуть удосконаленню правового регулювання захисту прав споживачів у сфері реклами як в Україні, так і в країнах ЄС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Загальна декларація прав людини ООН. Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. *Голос України*. 2008. № 236.
2. Захист прав споживачів в Україні. Аналітичний огляд стану справ в системі захисту прав споживачів (досягнення 1992–2010 рр., період організаційно-правових змін 2011, 2014–2017 рр.). URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/2017.ua-eu-assoc.consumer-protection.pdf>
3. Керівні принципи захисту інтересів споживачів: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 39/248 від 09.04.1985р. База даних «Законодавство України» URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_903
4. Halyna Yanovytska. Some aspects of consumer rights protection in state authorities. *Visegrad journal on human rights. Bratislava*. № 3. 2017. P. 222–227.
5. Про Загальнодержавну програму адаптації Законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. *Голос України*. 2004. № 101
6. Попондопуло В. Комерційне (торговельне) право зарубіжних країн : підручник. 2014. URL: https://stud.com.ua/86285/pravo/dogovori_sferi_pidpriyemnitsoy_i_diyalnosti (дата звернення: 06.11.2023).
7. Halaburda, Nadiia. Leheza, Yevhen, Chalavan, Viktor. Yefimov, Volodymyr. Yefimova, Inna. 2021. Compliance with the principle of the rule of law in guarantees of ensuring the legality of providing public services in Ukraine. *Journal of law and political sciences*. Vol. 29, Issue 4, 100–121.
8. Kobrusieva, Yevheniia. Leheza, Yevhen. Rudoi, Kateryna. Shamara, Oleksandr. Chalavan, Viktor. 2021. International standards of social protection of internally displaced persons: administrative and criminal aspects. *Jurnal cita hukum indonesian law journal*. Vol 9, No 3, 461–484. DOI: <https://doi.org/10.15408/jch.v9i3.23752>
9. Leheza, Yevhen. Pisotska, Karina. Dubenko, Oleksandr. DAKHNO, Oleksandr. Sotskyi, Artur. 2022. The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalense*, December, 342–363. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15)
10. Matviichuk, Anatolii. Shcherbak, Viktor. Sirko, Viktoria. Malieieva, Hanna. Leheza, Yevhen. 2022. Human principles of law as a universal normative framework: Principios humanos del derecho como marco normativo universal. *Cuestiones Políticas*, 40(75), 221–231. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.14>
11. Tylchuk, Vyacheslav. Matselyk, Tetiana. Hryshchuk, Viktor. Lomakina, Olena. Sydor, Markiiian. Leheza, Yevhen. 2022. Administrative and legal regulation of public financial activity: Regulación administrativa y legal de la actividad financiera pública. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 573–581. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.33>
12. Villasmil Espinoza, Jorge; Leheza, Yevhen; Holovii, Liudmyla. 2022. “Reflections for the interdisciplinary study of the Russian Federation’s invasion of Ukraine in 2022”/ “Reflexiones para el estudio interdisciplinario de la invasión de Ucrania por parte de la Federación Rusa en 2022” In: *Cuestiones Políticas*. Vol. 40, No. 73, pp. 16–24.

REFERENCES:

1. The UN General Declaration of Human Rights. Declaration, International document dated 10.12.1948. *Voice of Ukraine*. (2008). No. 236. [in Ukrainian].
2. Protection of consumer rights in Ukraine. Analytical review of the state of affairs in the consumer rights protection system (achievements 1992–2010, period of organizational and legal changes 2011, 2014–2017). Retrieved from <https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/2017.ua-eu-assoc.consumer-protection.pdf> [in Ukrainian].
3. Guidelines for the protection of consumer interests: Resolution of the UN General Assembly 39/248 of April 9, 1985. Database "Legislation of Ukraine" http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_903
4. Halyna Yanovytska. (2017). Some aspects of consumer rights protection in state authorities. *Visegrad journal on human rights. Bratislava*. № 3. P. 222–227.
5. On the National Program of Adaptation of the Legislation of Ukraine to the Legislation of the European Union: Law of Ukraine dated March 18, 2004. *Voice of Ukraine*. (2004). No. 101 [in Ukrainian].
6. Popondopoulo V. (2014). Commercial (trade) law of foreign countries: textbook. Retrieved from https://stud.com.ua/86285/pravo/dogovori_sferi_pidpriyemnitsoy_i_diyalnosti (access date: 06.11.2023). [in Ukrainian].
7. Halaburda, Nadiia. Leheza, Yevhen, Chalavan, Viktor. Yefimov, Volodymyr. Yefimova, Inna. (2021). Compliance with the principle of the rule of law in guarantees of ensuring the legality of providing public services in Ukraine. *Journal of law and political sciences*. Vol. 29, Issue 4, 100–121.

8. Kobrusieva, Yevheniia. Leheza, Yevhen. Rudoi, Kateryna. Shamara, Oleksandr. Chalavan, Viktor. (2021). International standards of social protection of internally displaced persons: administrative and criminal aspects. *Jurnal cita hukum indonesian law journal*. Vol 9, No 3, 461–484. DOI: <https://doi.org/10.15408/jch.v9i3.23752>
9. Leheza, Yevhen. Pisotska, Karina. Dubenko, Oleksandr. DAKHNO, Oleksandr. Sotskyi, Artur. (2022). The Essence of the Principles of Ukrainian Law in Modern Jurisprudence. *Revista Jurídica Portucalese*, December, 342–363. DOI: [https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705\(32\)2022.ic-15](https://doi.org/10.34625/issn.2183-2705(32)2022.ic-15)
10. Matviichuk, Anatolii. Shcherbak, Viktor. Sirko, Viktoria. Malieieva, Hanna. Leheza, Yevhen. (2022). Human principles of law as a universal normative framework: Principios humanos del derecho como marco normativo universal. *Cuestiones Políticas*, 40(75), 221–231. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4075.14>
11. Tylchuk, Vyacheslav. Matselyk, Tetiana. Hryshchuk, Viktor. Lomakina, Olena. Sydor, Markiiian. Leheza, Yevhen. (2022). Administrative and legal regulation of public financial activity: Regulación administrativa y legal de la actividad financiera pública. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 573–581. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4072.33>
12. Villasmil Espinoza, Jorge; Leheza, Yevhen; Holovii, Liudmyla. (2022). “Reflections for the interdisciplinary study of the Russian Federation’s invasion of Ukraine in 2022”/ “Reflexiones para el estudio interdisciplinario de la invasión de Ucrania por parte de la Federación Rusa en 2022” In: *Cuestiones Políticas*. Vol. 40, No. 73, pp. 16–24.

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.6+346.7

Олександр ТРЕГУБ

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», б-р Тараса Шевченка, 60, Київ, Україна, 01032

ORCID: 0000-0003-0660-5783

DOI: 10.32782/LST/2023-4-3

Бібліографічний опис статті: Трегуб, О. (2023). Правові аспекти управління відходами від руйнування будівель та споруд, що утворюються внаслідок бойових дій. *Law. State. Technology*, 4, 16–22, doi: 10.32782/LST/2023-4-3

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ВІД РУЙНУВАННЯ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД, ЩО УТВОРЮЮТЬСЯ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ

Метою статті є виявлення недоліків правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення.

Методологічну основу цього дослідження склали методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, абстрагування, термінологічного аналізу, формально-юридичний метод, прийоми (методи) тлумачення правових норм, а також інші загальнонаукові та спеціально-наукові методи.

Уточнено законодавчу дефініцію відходів від руйнувань, під якими пропонується розуміти частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) будівель та споруд, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з ними у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу, що утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків. Запропоновано закріпити основні вимоги щодо управління цими відходами на рівні Закону України «Про управління відходами». Аргументовано погодження норм Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про управління відходами» щодо термінології, яка стосується видів та значення операцій з управління відходами від руйнувань.

Обґрунтовано недоцільність повного виключення діяльності щодо операцій з управління відходами від руйнувань зі сфери оцінки впливу на довкілля. Запропоновано встановити виняток із правила про обов'язковість процедури оцінки впливу на довкілля для об'єктів оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю менше 100 тонн на добу, на яких планується обробляти виключно відходи від руйнувань. Обґрунтовано встановлення на підзаконному рівні заборони використання ізоляційних та будівельних матеріалів, що містять азбест, у складі відходів від руйнувань на виконання вимоги Закону України «Про систему громадського здоров'я». Аргументовано застосування Порядку поводження з відходами від руйнувань протягом одного року після припинення або скасування воєнного стану.

Ключові слова: відходи від руйнувань, управління відходами, оцінка впливу на довкілля, азбест.

Oleksandr TREHUB

Candidate of Law, Senior Research Fellow at the Department of Economic and Legal Studies of Economic Security Problems, State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine», 60, Shevchenko Blvd, Kyiv, Ukraine, 01032

ORCID: 0000-0003-0660-5783

DOI: 10.32782/LST/2023-4-3

To cite this article: Trehub, O. (2023). Pravovi aspekty upravlinnia vidkhodamy vid ruinuвання budivel ta sporud, shcho utvoriuiutsia vnaslidok boiovykh dii [Legal aspects of management of demolition waste resulting from hostilities]. *Law. State. Technology*, 44, 16–22, doi: 10.32782/LST/2023-4-3

LEGAL ASPECTS OF MANAGEMENT OF DEMOLITION WASTE RESULTING FROM HOSTILITIES

The main purpose of this paper is to identify the shortcomings of legal framework for demolition waste management and substantiate proposals for their elimination.

The methodological basis of this study was the methods of analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction, terminology analysis, formal legal method, techniques (methods) of legal interpretation, as well as other general scientific and special scientific methods.

This paper clarifies the legislative definition of demolition waste, which is proposed to be defined as parts (fragments) of damaged (destroyed) buildings, as well as materials, objects that were inside or next to them at the time of damage (destruction) and/or dismantling work resulting from hostilities, terrorist acts, sabotage or work to eliminate their consequences. The paper also proposes to establish the basic requirements for the management of this waste in the Law of Ukraine "On waste management" and bring the Procedure for demolition waste management in line with this Law in terms of terminology related to the types and meaning of operations to manage demolition waste.

It is substantiated that the complete exclusion of activities related to operations to manage demolition waste from the scope of environmental impact assessment is inexpedient. An exception to the rule on the mandatory environmental impact assessment is appropriate for non-hazardous waste treatment facilities with a capacity of less than 100 tons per day, where it is planned to process only demolition waste. It is reasonable to establish a ban on the use of insulating and building materials containing asbestos as part of demolition waste in pursuance of the Law of Ukraine "On the public health system" at the sub-legal level. It is also proposed to apply the Procedure for demolition waste management within one year after the termination or abolition of martial law.

Key words: demolition waste, waste management, environmental impact assessment, asbestos.

Актуальність проблеми. У лютому 2023 р. обсяг відходів, які утворюються у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків (далі – відходи від руйнувань), фахівці порівнювали з річним обсягом твердих побутових відходів, що складає 10–12 млн тонн (без урахування тимчасово окупованих територій) (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, 2023). Оскільки війна триває, то невпинно зростає й кількість відходів від руйнувань, які за своїм компонентним складом істотно відрізняються від звичайних будівельних відходів та становлять підвищену небезпеку для здоров'я людей і навколишнього середовища. Національний перелік відходів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.10.2023 № 1102, включає 53 види відходів від руйнувань, зокрема компоненти, що містять ртуть (код 16 12 33*), батареї та акумулятори (код 16 12 38*), електричне і електронне обладнання, що містить небезпечні компоненти (код 16 12 39*), змішані побутові відходи (код 16 12 44), змішані медичні та фармацевтичні відходи (код 16 12 46*), відходи боєприпасів (код 16 12 47*), пошкоджені транспортні засоби (код 16 12 52*) та ін. (Національний перелік відходів, 2023).

На теперішній час основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини в сфері управління відходами від руйнувань, є постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073 «Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку

з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків» (далі – Порядок поводження з відходами від руйнувань). Зазначений Порядок розроблявся ще на основі Закону України від 05.03.1998 № 187/98-ВР «Про відходи» (втратив чинність), тому не відповідає за своєю термінологією та підходами новому Закону України від 20.06.2022 № 2320-IX «Про управління відходами», який набрав чинності 09.07.2023. Своєю чергою, Закон України «Про управління відходами» не містить поняття «відходи від руйнувань» та не визначає особливостей управління цими відходами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Із початком російського вторгнення в Україну постала необхідність у розробленні науково-правових засад управління відходами від руйнувань у рамках адаптації законодавства про відходи до умов воєнного часу та повоєнного відновлення. Протягом 2022–2023 років з'явилися перші дослідження, присвячені цій та суміжній проблематиці.

Так, у науковій літературі: відзначається початок формування в Україні спеціального законодавства в сфері поводження з відходами, що утворюються внаслідок війни, обґрунтовується закріплення поняття цих відходів у Законі України «Про управління відходами» (Гафурова, Новак, 2023, с. 349–350); розглядаються правові проблеми, пов'язані з класифікацією, використанням відходів війни як ресурсу для відновлення України, а також повноваженнями органів державної влади та місцевого самовря-

дування у цій сфері (Потіп, 2023, с. 106); рекомендуються напрями ефективного поводження з різними видами відходів під час воєнних дій в Україні, зокрема з відходами від знесення та пошкоджених будівель (Токарчук, 2022, с. 117); розкриваються правові та інші особливості поводження з відходами від руйнувань (Стрельник, Батуринець, 2022, с. 70–71); аналізуються підходи до управління відходами війни на основі ієрархії відходів та Європейського зеленого курсу (Койнова, 2023, с. 52–56).

Представлені публікації є спробою осмислення та розв'язання окремих проблем правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань на первісному етапі його становлення. Нинішній етап передбачає інтенсифікацію науково-правового пошуку шляхів побудови системи управління відходами від руйнувань з урахуванням наявного досвіду та напрацювань попередників.

З огляду на це, **метою дослідження** є виявлення недоліків правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань та обґрунтування пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Початок війни та раптова поява значних обсягів відходів від руйнувань зумовили необхідність оперативного реагування з боку суб'єктів правотворчості на нові виклики. Затвердження на підзаконному рівні Порядку поводження з відходами від руйнувань, при всіх його очевидних недоліках, стало відправною точкою формування нормативно-правової основи управління цим специфічним видом відходів, який є невідомим для більшості сучасних країн світу. Україна опинилася в ситуації, коли під тиском надважких обставин змушена брати на себе роль першопроходьця у розв'язанні багатьох нестандартних завдань в умовах крайньої обмеженості ресурсів. Сьогодні вже час підбити певні підсумки дії Порядку поводження з відходами від руйнувань та запропонувати шляхи вдосконалення відповідного законодавства.

Як уже наголошувалося, Закон України «Про управління відходами» не визначає особливостей управління відходами від руйнувань, хоча поширюється на відносини, пов'язані із запобіганням утворенню та з управлінням відходами, що утворюються в Україні (Закон України «Про управління відходами», 2022). Насамперед, у цьому Законі відсутнє саме поняття «відходи від руйнувань».

Порядок поводження з відходами від руйнувань визначає останні як частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) об'єктів, а також матеріали, предмети, які були всередині або

поряд з такими об'єктами у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу та які повністю або частково втратили свої споживчі властивості та не можуть у подальшому використовуватись за місцем їх утворення чи виявлення (Порядок поводження з відходами від руйнувань, 2022).

По-перше, у наведеній дефініції відсутня базова ідентифікуюча ознака цього виду відходів, а саме те, що вони утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків. Це відрізняє відходи від руйнувань від будівельних та інших відходів.

По-друге, ідентифікація відходів від руйнувань за ознакою повної або часткової втрати ними споживчих властивостей не є коректною. З одного боку, такі властивості можуть об'єктивно залишатися, однак у власника зник до них інтерес. З іншого боку, не всі відходи можуть оцінюватися за споживчими властивостями (Трегуб, 2018, с. 37). Наприклад, до них належать медичні відходи (органи, тканини, частини тіла тощо) у складі відходів від руйнувань.

По-третє, ідентифікація відходів від руйнувань за ознакою неможливості їх подальшого використання за місцем утворення чи виявлення також не є доцільною. Така ознака була присутня у визначенні відходів у Законі України «Про відходи». Водночас Закон України «Про управління відходами» розглядає відходи як будь-які речовини, матеріали і предмети, яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися, що повністю відповідає Директиві 2008/98/ЄС про відходи. Як роз'яснює Суд ЄС, у контексті власника поняття «позбуватися» стосується і відновлення (операція, у результаті якої відходи використовуються з певною метою), і видалення відходів (Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste, 2012). Наприклад, власник може використати ґрунт та каміння, що не містять небезпечних речовин, при здійсненні ландшафтних робіт.

З огляду на викладене, під відходами від руйнувань пропонується розуміти частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) будівель та споруд, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з ними у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу, що утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків. Цим визначенням доцільно доповнити ст. 1 Закону України «Про управління відходами».

Для забезпечення стабільності правового регулювання, поширення засадничих принципів та підходів до управління відходами на сферу відходів від руйнувань (з урахуванням притаманних їм особливостей) *необхідно закріпити основні вимоги щодо управління цими відходами на рівні Закону України «Про управління відходами»*. Зокрема, мова йде про види операцій з управління відходами від руйнувань, вимоги щодо розміщення місць їх тимчасового зберігання, винятки з правил про отримання дозволу на здійснення операцій з оброблення відходів та про облік відходів, особливості управління небезпечними компонентами в складі відходів від руйнувань, а також повноваження органів місцевого самоврядування щодо організації управління цими відходами. На підзаконному рівні (Порядок поводження з відходами від руйнувань) доцільно конкретизувати положення Закону, зокрема встановити додаткові вимоги щодо збирання (відокремлення, сортування тощо) і зберігання небезпечних відходів.

Не менш важливо *погодити положення Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про управління відходами» щодо термінології*, яка стосується видів та значення операцій з управління відходами від руйнувань.

Відповідно до п. 15 зазначеного Порядку, операції з поводження з цими відходами включають: первинне розчищення територій (збирання відходів від руйнувань, зокрема за можливості – сортування окремих компонентів відходів від руйнувань); перевезення (транспортування) відходів від руйнувань від місця їх утворення до об'єктів поводження з відходами або місць тимчасового зберігання; остаточне (після виконання робіт з демонтажу пошкоджених (зруйнованих) об'єктів) розчищення та прибирання територій (у разі потреби); зберігання відходів від руйнувань на місцях тимчасового зберігання або на інших об'єктах поводження з відходами (до їх утилізації чи видалення); оброблення (перероблення) відходів від руйнувань та/або їх знешкодження (у разі потреби); утилізація відходів від руйнувань (використання відходів як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів); видалення відходів від руйнувань, включаючи їх захоронення.

Закон України «Про управління відходами» встановлює оновлений перелік операцій з управління відходами на основі Директиви 2008/98/ЄС про відходи та інших актів законодавства ЄС. До основних операцій з управління відходами належать збирання, перевезення, відновлення та видалення відходів. У новому

Законі поняття «утилізація» не використовується, а замість нього введено поняття «відновлення». Різновидами відновлення є підготовка відходів до повторного використання, рециклінг, зворотне заповнення та інші операції.

Порядок поводження з відходами від руйнувань містить розділ, присвячений особливостям *повторного використання* відходів від руйнувань. Окрім цього, Додаток 1 до Порядку встановлює Перелік компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх *повторного використання* у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції)). Однак Закон України «Про управління відходами» розуміє під повторним використанням будь-яку операцію, після проведення якої продукція або її складові (компоненти), *що не є відходами*, повторно використовуються з тією самою метою, для якої вони були призначені. Отже, повторно використовуються предмети та матеріали, які пройшли відповідну підготовку (перевірку, очищення або ремонт) та вже не вважаються відходами. Зважаючи на це, у Порядку поводження з відходами від руйнувань поняття «повторне використання» доцільно замінити поняттям «відновлення».

Наступною проблемою є виключення діяльності з управління відходами від руйнувань зі сфери процедури оцінки впливу на довкілля. Відповідно до п. 14 Порядку поводження з відходами від руйнувань, діяльність щодо операцій з поводження з відходами від руйнувань провадиться в рамках виконання відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану та у відбудовний період протягом 90 календарних днів після припинення або скасування на території України воєнного стану та не підлягає оцінці впливу на довкілля. Як випливає з абз. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», оцінці впливу на довкілля не підлягає планована діяльність, спрямована виключно на відновлювальні роботи з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану та у відбудовний період після закінчення воєнних дій (Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», 2017). Ці норми можуть використовуватися як легальне «прикриття» для незаконних операцій з небезпечними та іншими відходами, що не належать до відходів від руйнувань, та на територіях, де не велися активні бойові дії. Ситуацію ускладнює те, що в абз. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» не визначено тривалості відбудовного періоду, що дає можливість продовжувати звільнення від оцінки впливу на

довкілля на невизначений строк (суперечить принципу правової визначеності, що вимагає забезпечення чіткості, зрозумілості й однозначності розуміння норм права). Таку позицію поділяє й МБО «Екологія-Право-Людина» (Управління відходами від руйнувань: проєкт Порядку нарешті розроблено, 2022).

Одним із можливих шляхів усунення проблеми є *часткове та тимчасове (із визначенням чітких часових меж) виключення діяльності щодо операцій з управління відходами від руйнувань зі сфери оцінки впливу на довкілля*.

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», перша категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля і підлягають оцінці впливу на довкілля, включає управління відходами, а саме: об'єкти оброблення небезпечних відходів; об'єкти оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю 100 тонн на добу або більше. Зважаючи на високі ризики для здоров'я людей та навколишнього середовища, пропонується, щоб на зазначені категорії об'єктів поширювалася процедура оцінки впливу на довкілля незалежно від оброблення на них відходів від руйнувань. Водночас варто зробити *виняток із правила про обов'язковість процедури оцінки впливу на довкілля для об'єктів оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю менше 100 тонн на добу* (друга категорія видів планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та підлягають оцінці впливу на довкілля), на яких *планується обробляти виключно відходи від руйнувань*. Дія пропонованого винятку має обмежуватися строком дії Порядку поводження з відходами від руйнувань.

Ще одна проблема виникає у зв'язку з тим, що Додаток 1 до Порядку поводження з відходами від руйнувань передбачає використання ізоляційних та будівельних матеріалів, що містять азбест, у будівництві та виробництві будівельних виробів. Цей напрям управління азбестовмісними відходами від руйнувань не відповідає вимогам Закону України «Про систему громадського здоров'я», який набрав чинності 01.10.2023. Згідно з ч. 3 ст. 28 цього Закону, у технологічних процесах та під час здійснення будівельно-монтажних робіт на будь-яких об'єктах забороняється виробництво і використання азбесту незалежно від виду, а також азбестовмісних виробів і матеріалів (Закон України «Про систему громадського здоров'я», 2022). Ця заборона продиктована наближенням законодавства України до права ЄС у цій сфері.

Отже, ізоляційні та будівельні матеріали, що містять азбест, необхідно виключити із

Додатку 1 до Порядку поводження з відходами від руйнувань, який визначає Перелік компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх повторного використання у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції)). Окрім цього, указаний Порядок пропонується доповнити нормою про те, що *азбестовмісні відходи підлягають виключно видаленню*.

Наостанок доцільно звернути увагу на строк дії Порядку поводження з відходами від руйнувань, який застосовується під час виконання комплексу відновлювальних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії та бойових дій під час воєнного стану та у відбудовний період (протягом 90 календарних днів після припинення або скасування на території України воєнного стану) (п. 1). Однак, як випливає з п. 3 цього Порядку, місця тимчасового зберігання відходів від руйнувань мають функціонувати протягом періоду воєнного стану та одного року з дня припинення або скасування воєнного стану. Отже, строк дії Порядку поводження з відходами від руйнувань є меншим за строк, на який можуть створюватися місця тимчасового зберігання.

З огляду на кількість відходів від руйнувань, яка зростає, та недостатність інфраструктури для їх швидкого відновлення або безпечного захоронення, Порядок поводження з відходами від руйнувань доцільно застосовувати під час воєнного стану та *протягом одного року після припинення або скасування на території України воєнного стану*. За необхідності цей строк може бути продовжено. Використання у цьому разі поняття «відбудовний період» не має юридичного сенсу, адже воно не вказує на конкретні часові рамки.

Висновки. На сьогоднішній день усі недоліки правового регулювання у сфері управління відходами від руйнувань можна поділити на три основні групи, а саме: 1) відсутність положень, які визначають особливості управління відходами від руйнувань, на рівні Закону України «Про управління відходами»; 2) невідповідність Порядку поводження з відходами від руйнувань за своєю термінологією та підходами Закону України «Про управління відходами»; 3) інші прояви недосконалості правового регулювання у цій сфері (внутрішня суперечливість норм Порядку поводження з відходами від руйнувань, порушення принципу правової визначеності, неврахування новел законодавства).

Усуненню недоліків першої групи сприятиме закріплення визначення відходів від руйнувань та основних вимог щодо управління ними на рівні Закону України «Про управління відхо-

дами». Під відходами від руйнувань пропонується розуміти частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) будівель та споруд, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з ними у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу, що утворились унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведення робіт з ліквідації їх наслідків.

Недоліки другої групи можна частково усунути шляхом термінологічного узгодження Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про управління відходами» щодо видів та юридичного значення операцій з управління відходами від руйнувань. Зокрема, у згаданому Порядку поняття «повторне використання» потрібно замінити поняттям «відновлення», що є одним із головних елементів нової терміносистеми законодавства про відходи.

Ключовим недоліком третьої групи є те, що діяльність з управління відходами від руйнувань не підлягає оцінці впливу на довкілля. У цьому разі виняток із загального правила про обов'язковість оцінки впливу на довкілля є виправданим лише для об'єктів оброблення відходів, що не є небезпечними, потужністю менше 100 тонн на добу, на яких планується обробляти виключно відходи від руйнувань. Необхідно також вжити заходів щодо: погодження Порядку поводження з відходами від руйнувань із Законом України «Про систему громадського здоров'я» стосовно заборони виробництва і використання азбесту, азбестовмісних виробів і матеріалів у технологічних процесах та під час здійснення будівельно-монтажних робіт; застосування згаданого Порядку протягом одного року після припинення або скасування воєнного стану з можливістю продовження цього строку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Відходи руйнації в Україні вже можна порівняти з кількістю твердих побутових відходів, що в середньому утворюються в країні за рік. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України*. 10.02.2023. URL: <https://mepr.gov.ua/vidhody-rujnatsiyi-v-ukrayini-vzhe-mozhna-porivnyaty-z-kilkistyutverdyh-pobutovyh-vidhodiv-shho-v-serednomu-utvoryuyutsya-v-krayini-za-rik/>
2. Про затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.10.2023 № 1102. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-klassifikatsii-vidkhodiv-ta-natsionalnoho-pereliku-vidkhodiv-i201023-1102>
3. Гафурова О.В., Новак Т.С. Інформація про відходи, що утворюються внаслідок війни: питання правового забезпечення. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79: Ч. 1. С. 349–355. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.58>
4. Потіп М.М. Правове регулювання використання відходів війни як ресурсу для відновлення України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 106–114. <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.15>
5. Токарчук Д.М. Особливості утворення і поводження з відходами під час воєнних дій: досвід України. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 2. С. 109–122.
6. Стрельник В.В., Батуринець Б.Д. Особливості поводження з відходами руйнації. *Дорожня карта реалізації Закону України «Про управління відходами»*: збірка матеріалів Націон. форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології» (м. Київ, 24–25 листопада 2022 р.). Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2022. С. 70–71.
7. Койнова І. Екологічне управління відходами війни в Україні. *Географічна освіта і наука: виклики і поступ*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 140-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 18–20 травня 2023 р.). Львів: Простір-М, 2023. Т. 3. С. 52–56.
8. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>
9. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>
10. Трегуб О.А. Правове забезпечення поводження з відходами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2018. 258 с.
11. Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste / European Commission. 2012. 74 p. URL: https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Affald/guidance_on_the_interpretation_of_key_provisions_on_waste.pdf
12. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

13. Управління відходами від руйнувань: проєкт Порядку нарешті розроблено. МБО «Екологія-Право-Людина». 18.09.2022. URL: <http://epl.org.ua/environment/upravlinnya-vidhodamy-vid-rujnuvan-proyekt-poryadku-nareshti-rozrobleno/>

14. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

REFERENCES:

1. Vidkhody ruinatsii v Ukraini vzhe mozna porivniaty z kilkistiu tverdykh pobutovykh vidkhodiv, shcho v serednomu utvoriuiutsia v kraini za rik [Demolition waste in Ukraine can already be compared with the amount of solid household waste generated on average in the country per year]. *Ministerstvo zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. 10.02.2023. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/vidhody-rujnatsiyi-v-ukrayini-vzhe-mozhna-porivnyaty-z-kilkisty-tverdyh-pobutovykh-vidhodiv-shho-v-serednomu-utvoryuyutsya-v-krayini-za-rik/> [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Poriadku klasyfikatsii vidkhodiv ta Natsionalnoho pereliku vidkhodiv [On the approval of the Waste classification procedure and the National list of waste]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.10.2023 № 1102. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-klasyfikatsii-vidkhodiv-ta-natsionalnoho-pereliku-vidkhodiv-i201023-1102> [in Ukrainian].

3. Hafurova, O.V., Novak, T.S. (2023). Informatsiia pro vidkhody, shcho utvoriuiutsia vnaslidok viiny: pytan- nia pravovoho zabezpechennia [Information on waste resulting from war: the issue of legal support]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya PRAVO – Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 79, 349–355 [in Ukrainian].

4. Potip, M.M. (2023). Pravove rehuliuвання vykorystannia vidkhodiv viiny yak resursu dlia vidnovlennia Ukrainy [Legal regulation of the use of war waste as a resource for the reconstruction of Ukraine]. *Nove ukraїн- ske pravo – New Ukrainian Law*, 3, 106–114 [in Ukrainian].

5. Tokarchuk, D.M. (2022). Osoblyvosti utvorennia i povodzhennia z vidkhodamy pid chas voiennykh dii: dosvid Ukrainy [Peculiarities of waste generation and management during hostilities: the experience of Ukraine]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytan- nia nauky i praktyky – Economy, Finances, Management: Topical Issues of Science and Practical Activity*, 2, 109–122, [in Ukrainian].

6. Strelnyk, V.V., Baturynets, B.D. (2022). Osoblyvosti povodzhennia z vidkhodamy ruinatsii [Peculiarities of demolition waste management]. *Dorozhnia karta realizatsii Zakonu Ukrainy «Pro upravlinnia vidkhodamy» – Roadmap for the Implementation of the Law of Ukraine «On Waste Management»*, 70–71 [in Ukrainian].

7. Koinova, I. (2023). Ekolohichne upravlinnia vidkhodamy viiny v Ukraini [Environmental management of war waste in Ukraine]. *Heohrafichna osvita i nauka: vyklyky i postup – Geographic Education and Science: Challenges and Progress*, 3, 52–56 [in Ukrainian].

8. Pro upravlinnia vidkhodamy [On waste management]: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 № 2320-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Poriadku povodzhennia z vidkhodamy, shcho utvorylys u zviazku z poshkodzhenniam (ruinuvanniam) budivel ta sporud vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii abo provedenniam robiz z likvidatsii yikh naslidkiv ta vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy [On the approval of the Procedure for management of waste resulting from the damage (destruction) of buildings due to hostilities, terrorist acts, sabotage or work to eliminate their consequences and amendments to some resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.09.2022 № 1073. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

10. Trehub, O.A. (2018). *Pravove zabezpechennia povodzhennia z vidkhodamy [Legal support of waste management]*: Kyiv [in Ukrainian].

11. Guidance on the interpretation of key provisions of Directive 2008/98/EC on waste / European Commission. 2012. Retrieved from https://ens.dk/sites/ens.dk/files/Affald/guidance_on_the_interpretation_of_key_provisions_on_waste.pdf

12. Pro otsinku vplyvu na dovkillia [On environmental impact assessment]: Zakon Ukrainy vid 23.05.2017 № 2059-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> [in Ukrainian].

13. Upravlinnia vidkhodamy vid ruinuvan: proiekt Poriadku nareshti rozrobleno [Demolition waste management: draft Procedure finally developed]. МБО «Екологія-Право-Людина». 18.09.2022. Retrieved from <http://epl.org.ua/environment/upravlinnya-vidhodamy-vid-rujnuvan-proyekt-poryadku-nareshti-rozrobleno/> [in Ukrainian].

14. Pro systemu hromadskoho zdorovia [On the public health system]: Zakon Ukrainy vid 06.09.2022 № 2573-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> [in Ukrainian].

УДК 349.6;341.1;340.5

Володимир УБЕРМАН

кандидат технічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії формування та регулювання якості вод, Науково-дослідна установа «Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, вул. Бакуліна, 6, м. Харків, Україна, 61166

ORCID: 0000-0002-2807-7937

Людмила ВАСЬКОВЕЦЬ

кандидат біологічних наук, професор, професор кафедри безпеки праці та навколишнього середовища, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», вул. Кирпичова, 2, м. Харків, Україна, 61002

ORCID: 0000-0002-7373-7113

DOI: 10.32782/LST/2023-4-4

Бібліографічний опис статті: Уберман, В., Васьковець Л. (2023). Відповідність екологічному законодавству басейнового регулювання скидання забруднювальних речовин. *Law. State. Technology*, 4, 23–31, doi: 10.32782/LST/2023-4-4

ВІДПОВІДНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ БАСЕЙНОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СКИДАННЯ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН

Досліджується головна компонента еколого-правового механізму нормативного регулювання скидання забруднювальних речовин (РСЗР) з точкових техногенних джерел у поверхневій воді України – «басейновий принцип» розрахунку гранично допустимих скидів (БПРГДС). Метою статті є визначення відповідності українському законодавству термінологічних, базових екологічних та еколого-правових особливостей чинного БПРГДС. Дослідження БПРГДС, який є складовою комплексного еколого-правового інституту якості вод та її регулювання, здійснюється методами порівняльного правознавства. Актуальність дослідження визначається документами державної екологічної політики та екологічної безпеки, Водною стратегією України тощо. Виявлено, що у назві БПРГДС використовується некоректний прикметник «басейновий», який пропонується змінити на «каскадний». Визначено, що асиміляційна спроможність (АС) водного об'єкта, яка використовується водокористувачами для екологічної реалізації правового регулювання, має не басейнову, тобто подільну між всіма скидами, а локальну – точкову для одного скиду, еколого-правову природу. Відсутність подільності не дозволяє розподіляти властивість АС між окремими водокористувачами розрахункового басейну. Головний результат полягає у виявленні порушення вимоги екологічного законодавства щодо загальнодержавної «єдності» обмежень концентрацій ЗР у поверхневій воді в межах розрахункового басейну. Також виявлено, що т. зв. «право водокористувача на квоту АС», на якому ґрунтується БПРГДС, у законодавстві відсутнє, спільна діяльність водокористувачів з реалізації БПРГДС водним законодавством не передбачена, а її здійснення створює умови для погіршення якості води. Зроблено висновки, що запровадження БПРГДС створило законодавчі протиріччя з початку свого існування (з 1977 р.), а вимоги до найбільш дієвих інструментів РСЗР, якими є нормативи ГДС, не відповідають екологічному (з 1992 р.) та водному (з 1995 р.), а також цивільному та господарському законодавствам.

Ключові слова: екологічне законодавство України, водне законодавство України, регулювання якості вод, забруднення поверхневих вод, нормування скидання забруднювальних речовин, методи нормування.

Volodymyr UBERMAN

Ph. D. (Eng.), Leading Scientific Researcher at the Laboratory of Problems of Water Quality Formation and Regulation, Research Institution "Ukrainian Scientific and Research Institute of Environmental Problems" of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine, 6, Bakulina Str., Kharkiv, Ukraine, 61166

ORCID: 0000-0002-2807-7937

Liudmyla VASKOVETS

Ph. D. (Biol.), Professor, Professor at the Department of Occupational and Environmental Safety. National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", 2, Kyrpychova Str., Kharkiv, Ukraine, 61002

ORCID: 0000-0002-7373-7113

DOI: 10.32782/LST/2023-4-4

To cite this article: Uberman, V., Vaskovets, L. (2023). Vidpovidnist ekolohichnomu zakonodavstvu basinovoho rehuliuвання skydannya zabrudniuvalnykh rečovyn [Compliance with the environmental legislation of the basin-wide regulation of pollutants discharge]. *Law. State. Technology*, 4, 23–31, doi: 10.32782/LST/2023-4-4

COMPLIANCE WITH THE ENVIRONMENTAL LEGISLATION OF THE BASIN-WIDE REGULATION OF POLLUTANTS DISCHARGE

The article examines the main component of environmental and legal mechanism for the regulation of the discharge of pollutants (RDP) from point anthropogenic sources into the surface waters of Ukraine – the "basin principle" for calculating maximum permissible discharges (BPCMPD). The purpose of the article is to determine the compliance with the Ukrainian legislation of the terminological, basic ecological and ecological legal features of the current BPCMPD. The study of BPCMPD as a component of the complex environmental and legal institute of water quality and its regulation carried out using the methods of comparative jurisprudence. The relevance of the research determined by the documents of the state environmental policy and environmental safety, the Water Strategy of Ukraine, etc. It proposes to change the erroneous definition of "basin" in the name of BPCMPD to "cascade". It was determined that the assimilating capacity (AC) of the water body, which is used for the implementation of regulation, does not have a basin, i.e., shared between all discharges, environmental-legal nature, but a local point nature for one discharge. The lack of divisibility does not allow for distributing of the point environmental feature AC between individual water users from the calculation cascade. The main result is the conclusion about violations of the requirement of the environmental legislation regarding the nationwide uniformity of limits on pollutant concentrations in water within the cascade. It is found that the so-called the water user's right to the "AC quota", on which the BPCMPD is based, is absent in the legislation, also the water legislation does not provide for the joint activity of water users to implement the BPCMPD, and its implementation creates conditions for the deterioration of water quality. The conclusions are drawn that the Ukrainian BPCMPD is scientifically wrong since the beginning of its existence in 1977, and that the requirements for the most effective RDP tools, which are the standards of the MAC, contains ecological errors and do not correspond with the important political norm from environmental legislation (since 1992). In addition, BPCMPDs current realization as common water protection activity of many water-users is in contrast with water legislation (since 1995 r.), as with demands of civil and economic legislation.

Key words: environmental legislation of Ukraine, water legislation of Ukraine, water quality regulation, surface water pollution, regulation of discharge of pollutants, methods of regulation.

Актуальність проблеми Створення правових засобів забезпечення екологічної безпеки водних об'єктів та законодавчих вимог до якості води у природних водних джерелах, інструментів охорони поверхневих вод від забруднення, займають важливе місце у сучасній екологічній політиці України. Стратегічні документи цієї політики визначають напрями державного розвитку і головні проблеми, які підлягають вирішенню. Зокрема, у (Основні засади, 2019) визначено: «Система державного управління у сфері охорони вод потребує невідкладного реформування і переходу до інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом». У (Стратегія, 2021) на першому місці серед основних проблем «у сфері охорони навколишнього природного середовища та природних ресурсів, які негативно впливають на здоров'я людей та сталість екосистем» зазначається «забруднення навколишнього природного середовища <...> скидами у водні об'єкти від промислових підприємств». Першочерговою стратегічною ціллю у (Основні засади, 2019) визначено «зменшення рівня промислового забруднення». У галузевій водній стратегії України на період до 2050 року (ВСУ) (Водна стратегія, 2022) зміст цілі 2 «Поліпшення якіс-

ного стану водних об'єктів ... » включає заходи запобігання промислового забрудненню шляхом, зокрема, «... додержання умов дозволів, установлених нормативів гранично допустимого рівня скидання забруднюючих речовин, лімітів забору і використання води та скидання забруднюючих речовин». В період післявоєнного відновлення увага до проблеми забруднення поверхневих вод також не буде послаблена. У документі (Національна рада, 2022) на третьому місці серед сімох стратегічних цілей зазначено «зменшення та запобігання промислового забруднення та запровадження принципу "забруднювач платить"».

Нормування скидання забруднювальних речовин (ЗР) шляхом встановлення гранично допустимих скидів (ГДС) вже біля 50 років використовується в українській діяльності з охорони поверхневих вод від забруднення скидами (емісією) хімічних речовин з точкових джерел. ГДС, які за ст. 49 Водного кодексу України (ВКУ) (Водний кодекс, 2022) є інструментом спеціального водокористування, вважаються головним сучасним важелем впливу на стан забруднення поверхневих вод точковими (або ізольованими) джерелами й визнаються як один з найбільш дієвих еколого-правових засобів забезпечення

якості вод. В українському екологічному та водному законодавстві головні вимоги до нормативів ГДС зосереджено у складі підінституту регулювання скидання ЗР (РСЗР), але більшість вимог містяться у підзаконних нормативно-правових актах. Після скасування найважливішого з цих актів (Інструкції про порядок, 1994) (далі – Інструкція) вимоги до ГДС переміщено до галузевого рекомендаційного документа (Методичні рекомендації, 2021) (далі – МР). В останньому зазначено, що найбільш досконалим методом визначення нормативів ГДС із широкою сферою застосування є т. зв. «басейновий принцип» (БП) розрахунку нормативів ГДС забруднювальних речовин (БПРГДСЗР) (МР, п. 17 р. IV). Дана стаття спрямована на дослідження правових аспектів головної проблеми – **визначення цільового екологічного ефекту українського БПРГДСЗР, тобто досягнення нормативами ГДС законодавчо встановленої мети правового регулювання, екологічної адекватності нормативів ГДС та їх відповідності вимогам законодавства.**

Аналіз останніх досліджень і публікацій, не вирішені частини загальної проблеми. За українським водним законодавством РСЗР належить еколого-правовому інституту спеціального водокористування (ВКУ, 2022, ст. 48). Загальні вимоги механізму правового регулювання спеціального водокористування та його екологічної безпеки досліджувалися відомими вченими-правниками. Підсумкові результати такої діяльності викладено у навчальних виданнях. Більш конкретні питання щодо українського правового механізму РСЗР виникли саме зараз у зв'язку з процесом його гармонізації з європейським екологічним законодавством. Зокрема, у фундаментальному підручнику (Екологічне право України, 2005, с. 231) наголошується на еколого-політичній важливості підінституту РСЗР і зазначається, що у сучасній Україні «взаємозв'язок двох груп екологічних нормативів (ГДК та ГДС) [Вставка та виділення авторів: У.В., В.Л.] фактично має визначати екологічну політику в кожному конкретному регіоні, а отже, із необхідністю має впливати на соціально-економічну ситуацію як у країні у цілому, так і в регіоні зокрема». В умовах здійснення інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом (ІУВРБП) замість регіонів слід розглядати водні басейни. Найбільш важливим для РСЗР є запропоноване Кобецькою Н. Р. (Кобецька, 2008, с. 95) ставлення до правового значення ГДС як до **критерія оцінки правомірності поведінки суб'єктів водокористування**, тобто водокористувачів –

власників скидів. Наразі через недостатню розвиненість головних інструментів ІУВРБП й українських планів управління річковими басейнами (ПУРБ) (ВКУ, 2022, ст. 1, ст. 13-2), проблема регулювання скидання ЗР у природні середовища взагалі й у водне середовище зокрема ще не отримала достатньої уваги як важливий об'єкт еколого-правових досліджень. Розвиток РСЗР також стримується зазначеною в (Екологічне право, 2013, с. 25) особливістю утворення механізму екологічного права – **посіданням правових норм з технічними та наявністю посилань на технічні нормативи, санітарні норми, стандарти якості навколишнього природного середовища, гранично допустимі концентрації забруднювальних речовин.** Сучасний етап уваги до правових проблем РСЗР стимулюється останніми розробками законодавчих актів, спрямованих на швидке і безпосереднє впровадження вимог європейського екологічного законодавства.

Мета дослідження. Метою статті є визначення відповідності українському екологічному законодавству термінологічних, базових екологічних та еколого-правових особливостей БПРГДСЗР. До окремих завдань належить виявлення можливих помилок й особливостей методології розрахункового визначення нормативних інструментів БПРГДСЗР, які можуть призвести до відмови від подальшого використання цього методу РСЗР, до визнання чинної версії БПРГДСЗР невідповідною законодавству і непридатною для використання в українських ПУРБ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська система РСЗР, яка формально існує з 1986 р., а фактично – з 1982 р., ґрунтується на застарілому більш як на 40 років екологічному принципі «*emission – immission*» (EIP) (Уберман & Васьковец, 2021), який передбачає економічне (господарське) використання властивостей асиміляційної спроможності (АС) та самоочисної здатності ділянок водних об'єктів у всіх випадках законодавчого регулювання скидання ЗР шляхом лімітування шкідливого впливу. В умовах водокористування, яке здійснювалося з 1982 р. і до тепер, головним методом розрахунку (визначення) ГДС був і залишається БПРГДСЗР. В документі (МР, р. IV п. 17) зазначено «При визначенні нормативів ГДС забруднюючих речовин для кожного з окремих випусків зворотних вод рекомендується враховувати вплив інших випусків на асимілюючу спроможність водоприймача». Використання БПРГДСЗР вимагає здійснення складного комплексу розрахунків із залучен-

ням великого обсягу вихідних даних різної природи щодо розрахункового басейну або певної ділянки водного об'єкта і характеристик низки водокористувачів для умов сталого водокористування та притоків на цій ділянці, а також застосування спеціального програмного забезпечення. Дотримання таких вимог, зокрема для ПУРБ, не можна забезпечити в умовах воєнного часу та повоєнного відновлення природокористування.

Слід зазначити, що термін БПРГДСЗР містить термінологічні помилки, які дезорієнтують водокористувачів та викривляють науковий зміст відповідних понять, перешкоджають правозастосовній діяльності. Через збіг деяких слів БП може помилково сприйматися і розумітися як такий, що належить сучасному ІУВРБП. Насправді ж термін ІУВРБП з 2016 р. юридично визначено у ст. 1 та у ст. 13-1 ВКУ, він застосовується у водному законодавстві України і ЄС з метою здійснення водного менеджменту як антитеза попередньому «управлінню водними ресурсами за адміністративним принципом» (Данилюк, 2018). З наукової точки зору зміст терміну БП для використання щодо скидів ЗР є помилковим і не відповідає загальному географічному визначенню терміну «басейн» (Географічна енциклопедія України, 1989–1993. с. 71), яким позначається «частина суходолу», а не водний об'єкт. За сучасним розумінням у МР прикметник «басейновий» стосовно РСЗР використовується як ознака емісійних нормативів, отриманих шляхом, «який передбачає розрахункове визначення впливу всіх випусків зворотних вод до гідрографічної мережі на якість води в усіх контрольних створах, що знаходяться нижче за течією (для водотоків) або поблизу чи в цілому (для водойм), з урахуванням видів водокористування і відповідних їм норм вмісту і ГДК речовин у цих створах, та оптимальний розподіл асиміляційної спроможності водних об'єктів між випусками зворотних вод водокористувачів» (МР, п. 17 р. IV). Таке розуміння не відповідає законодавчому визначенню терміну «басейн водозбірний» у ст. 1 ВКУ. У даній статті замість БПРГДСЗР пропонується використовувати більш коректний термін-словосполучення: «розрахунок нормативів ГДС для **каскадного скидання** ЗР зі зворотною водою» (аббревіатура КПРГДСЗР). Отже, термін «басейновий принцип» (БП) пропонується замінити на змістовно точніший – «каскадний принцип» (КП).

БПРГДСЗР наразі ґрунтується на використанні АС певного масиву води задля еколого-економічних цілей зменшення шкідливості ЗР, що

скидаються у воду, до законодавчо встановленого безпечного рівня. В українській охороні вод таким рівнем є гранично допустима концентрація (ГДК) речовини у воді для різних цілей водокористування. Початкова мета застосування БПРГДСЗР викладена у документі (Інструкція, 1994, п. 2.14), державну реєстрацію якого скасовано, і полягає у досягненні «оптимального розподілу між водокористувачами маси речовин, допустимої до скиду зі зворотними водами у водні об'єкти басейну або його ділянки, що забезпечує мінімізацію сумарних витрат на досягнення ГДС». КП ґрунтується на тому, що явище АС має розглядатися як **спільна корисна властивість водного об'єкта в межах каскаду, яка підлягає розподілу між суб'єктами господарювання на відповідній ділянці при спеціальному водокористуванні**. В екологічному та водному законодавстві України поняття АС відсутнє, а вимог до користування нею не встановлено. З 1982 р. «споживацьке» ставлення до АС як до безоплатного екологічного ресурсу не сприймається світовою екологічною політикою взагалі і європейським водним законодавством зокрема, що можна побачити із Водної рамкової директиви ЄС (ВРД) (Директива 2000/60/ЄС, 2014, преамб. (11)). Гармонізація українського РСЗР з екологічним законодавством ЄС вимагає здійснення переходу від застарілого *EIP*, заснованого на використанні АС, до принципів перестороги та «забруднювач платить». Попри невідкладну необхідність такої зміни за рекомендацією МР (МР, п. 17 р. IV) використання АС дотепер залишається головним методологічним принципом українського РСЗР. Наразі для реалізації ІУВРБП і розроблення українських ПУРБ проблема відповідності БПРГДСЗР вимогам законодавства потребує особливої уваги. У МР фактично зберігся початковий поділ розрахунків усіх нормативів ГДС на два різновиди – точкові та басейнові. У варіанті БПРГДСЗР цільову спрямованість БП на еколого-економічну мінімізацію народногосподарських витрат для досягнення ГДС змінено на довільність вибору критерію оптимальності «виходячи із специфіки задачі, що розв'язується» (МР, Дод. 2, п. 1.4). Більш того, пропонується «застосовувати критерій відносного пропорційного використання асимілюючої спроможності водного об'єкта на одиницю витрати зворотних вод» (МР, Дод. 2, п. 1.4). Але відсутні конкретний вираз цього критерію та його точний зміст. Також незмінним залишається ставлення до АС як до однієї (єдиної) величини для усієї розрахункової ділянки. Найбільш важливим для розуміння принципового ставлення документа МР до використання

АС є твердження про право «суб'єкта водокористування на «отримання квоти» АС водоприймача для здійснення водовідведення» (МР, Дод. 2, п. 1.4). У законодавчих актах – Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ЗУПОНПС) (Про охорону, 2022) та ВКУ, будь-яка згадка про зазначене право відсутня.

Квотування АС і ставлення до неї як до корисної властивості («економічного ресурсу») усього водного об'єкта (водоприймача) в цілому, або ж розрахункового каскаду, слід визнати помилковим, зокрема через те, що АС є локальною характеристикою властивості певного місця (пункту) на водному об'єкті, де розташовано даний скид ЗР. Властивість АС характеризує не басейн в цілому або його якийсь зв'язаний (безперервний) фрагмент, а конкретну ділянку чітко обмеженої довжини, безпосередньо прилеглу до даного скиду, яка має назву зони змішування (ЗЗ). Особливості АС як властивості ділянки водного об'єкта, зокрема ЗЗ, досліджено в (Уберман & Васьковець, 2021). Слід зазначити, що оригінальне нормативно-термінологічне визначення АС у (ДСТУ 3041–95, 1996, термін 71) для потреби обґрунтування БП, було викривлено в (Інструкція, п. 1.7), з чого почався рух у законодавчо суперечливому напрямі розвитку українського РСЗР. Ланцюг правового впливу РСЗР шляхом встановлення ГДС можна логіко-функціонально дослідити через схематичне структурне зображення однієї

ланки, щабля, каскаду скидів (КС) правового механізму басейнового РСЗР для послідовних скидів різними водокористувачами однієї консервативної ЗР. На рисунку 1 використані такі аббревіатури та позначення для правових інструментів: ГДК – норматив гранично допустимої концентрації певної ЗР у поверхневій воді; C_{ϕ} – фонові концентрації певної ЗР у поверхневій воді; $C_{ГДС}$ – нормативна концентрація ГДС певної ЗР у зворотній воді, яка відповідає визначеному нормативу ГДС з витратою q ; Q – фонові для Ділянки 2 витрати поверхневої води. Ділянка 1 та Ділянка 2 – включають ЗЗ, де відбувається розбавлення та змішування зворотної й поверхневої води. Лімітувальний пункт (створ) – встановлене місце на водному об'єкті, де має дотримуватися норматив ГДК у поверхневій воді. Ділянка 1, Ділянка 2 – суміжні ділянки водного об'єкта, безпосередньо прилегли до Скиду 1 та Скиду 2 відповідно. Щабель 1, Щабель 2 – суміжні щаблі розрахункового КС певної ЗР на водному об'єкті.

Наведена на рисунку логіко-структурна схема механізму правового регулювання скидання ЗР нормативами ГДК та ГДС всередині розрахункової ділянки річкового басейну дозволяє наочно зобразити структуру та найголовніші особливості правового механізму басейнового РСЗР та відповісти на найважливіше питання, яке полягає в **оцінці співвідношення між C_{ϕ} та ГДК для нижнього за течією щабля 2 розрахункового КС.**

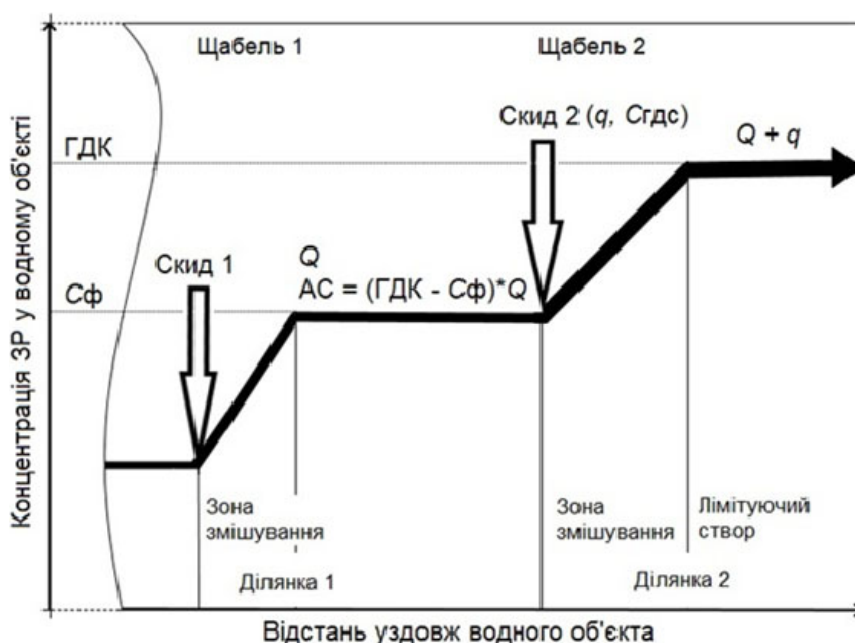

Рис. 1. Логіко-структурна схема правового механізму басейнового РСЗР для прикладу однієї консервативної ЗР при повному використанні АС (пояснення в тексті)

У розрахунковому додатку до джерела (МР, Додаток 2, п. 5.3, крок 5) чітко визначено, що кінцевим критерієм процедури розрахунку та **головною особливістю будь-якої розрахованої низки нормативів ГДС для КС є те, що S_{ϕ} буде меншим від ГДК для всіх щаблів каскаду крім одного**. Однак, **поза увагою залишилося важливе правове значення та правові наслідки такого результату**. В окремому дослідженні авторів щодо кількісного зменшення S_{ϕ} у порівнянні з ГДК виявлена висока залежність та чутливість такого зменшення до характеристик інших правових інструментів. Але для мети даної статті достатньо констатації самого факту зазначеного зменшення.

Наведене вище свідчить, що **повне використання АС (тобто досягнення і не перевищення ГДК ЗР) щодо ЗР у КС на будь-якому щаблі викликає необхідність зменшення нормативу ГДК у вихідних даних для розрахунку нормативу ГДС на попередньому щаблі**. Таке об'єктивне зменшення, підтверджене у МР, порушує **право всіх водокористувачів каскаду на використання єдиних для всієї території України нормативів ГДК ЗР**, тобто на дотримання еколого-політичної вимоги, встановленої у ч. 4 ст. 33 ЗУПОНПС і спрямованої на забезпечення однакових умов екологічної безпеки в межах держави. Крім того, зазначене зменшення суперечить обов'язку водокористувачів «не допускати порушення прав, наданих іншим водокористувачам», встановленому в абз. 5 ст. 44 ВКУ, та вимозі «здійснювати господарську діяльність без порушення прав інших власників та користувачів природних ресурсів», викладеній в абз. 5 ч. 1 ст. 153 Господарського кодексу України. Зазначене порушення «права на ГДК» підсилюється через відсутність у водокористувачів інформації про виконаний «точковий» або «басейновий» («каскадний») розрахунок ГДС у прикінцевих документах з розроблення ГДС (МР, Дод. 1). Через таку відсутність від низки водокористувачів КС, крім одного, насправді приховуються факти застосування до ЗР в їх зворотній воді штучно зменшених нормативів ГДК, розрахункові значення яких залишаються відомими лише розробникам нормативів ГДС, які залучаються одним з водокористувачів до розрахунку. Управлінський зміст БПРГДСЗР полягає у **координації діяльності певної групи водокористувачів (в межах КС) при скиданні ними ЗР**. Здійснення БПРГДСЗР вимагає змін у ВКУ для створення законодавчої можливості спільної діяльності водокористува-

чів з метою досягнення і підтримання (сталого існування) між ними відповідного еколого-економічного компромісу протягом визначеного часу. Загальні правові підстави та законодавчі інструменти для реалізації такої можливості створено у главі 77 Цивільного кодексу України, де визначаються договірні стосунки між сторонами (учасниками) спільної діяльності.

БПРГДСЗР виник та науково розроблявся у 1975–1978 роки, коли діяв Водний кодекс Української РСР (Водний кодекс УРСР, 1972). У ст. 30 цього кодексу встановлювалися **категорії «спільного» і «відособленого» водокористування**. У той час спільне водокористування дозволялося «за замовчуванням» у випадках, не передбачених для відособленого водокористування, яке дозволялося окремими документами. У сучасному ВКУ зазначені категорії водокористування не збереглися. Більш того, наразі за ст. 49 ВКУ дозволи на спеціальне водокористування видаються кожному водокористувачу окремо, а до відповідної заяви – клопотання додаються «нормативи гранично допустимого скидання (ГДС) забруднювальних речовин у водні об'єкти зі зворотними водами (з розрахунком на кожний випуск (скид) окремо)». При цьому від водокористувачів **не вимагається жодних спільних дій стосовно РСЗР**. Отже, до 1995 р. використання відповідало вимогам тогочасного законодавства.

Виявлені невідповідності законодавству створюють сприятливі можливості для порушень водокористувачами нормативів екологічної безпеки водокористування і погіршення встановленої нормативної якості поверхневих вод. Шлях до погіршення відкривається через відсутність у кінцевому документі ГДС для певного водокористувача будь-яких згадок про метод розрахунку (точковий або за БПРГДСЗР). У першому випадку для водокористувача $S_{\text{ГДК}}$ має нормативне значення. У другому випадку розробник нормативів ГДС при неможливості досягнути скидання певного обсягу ЗР водокористувачем через відсутність вільної АС у якомусь пункті (створі) КС має можливість скористатися БПРГДСЗР і «отримати» недостатню АС від водокористувачів, розташованих вище за течією, внаслідок перерозподілу АС як спільного ресурсу. Але через відсутність координації й організованої спільної діяльності з розроблення нормативів ГДС такий перерозподіл залишається невідомим іншим водокористувачам. Тому водокористувачі, від яких АС розрахунково забрали без їх поінформування, будуть продовжувати користуватися своїм пра-

вом на повний загальнодержавний нормативний рівень $C_{гдк}$ і тим порушувати встановлені для них розрахункові (внутрішні каскадні) рівні $C_{гдк}$, що призведе до наднормативного збільшення ЗР у воді.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Виявлено, що вимоги до найбільш дієвих інструментів РСЗР, якими є нормативи ГДС, містять екологічні вади, не відповідають екологічному, цивільному і господарському законодавствам. Зазначено, що термінологія РСЗР призводить до непорозуміння, плутанини й не дозволяє чітко відрізнити різні поняття: «інтегроване управління водними ресурсами за басейновим принципом», яке має коріння в європейському законодавстві й стосується водного адміністративного управління (менеджменту), та «басейновий принцип розрахунку», яке належить українському РСЗР. Задля гармонізації із законодавством ЄС замість БП запропоновано більш адекватний термін «каскадний принцип». Також виявлено, що «корисна екологічна

властивість» АС, яка підлягає розподілу за БПРГДСЗР, має не подільну між всіма скидами басейну еколого-правову природу, а локальну (точкову для одного скиду), яка не дозволяє розподіляти АС між окремими водокористувачами та скидами ЗР у межах розрахункового басейну або каскаду. Наразі поняття АС та її ресурсна цінність законодавчо не визначені, господарське користування цією властивістю – не врегульовано, а «права квотування АС» не існує. Реалізація БП або КП вимагає координації (та спільної) діяльності водокористувачів, яка не відповідає чинним законодавчим вимогам до спеціального водокористування. Отже, наразі український БПРГДСЗР не задовольняє важливим вимогам екологічного та водного, а також цивільного та господарського законодавств. Подальші дослідження у даному напрямі доцільно спрямувати на перехід від українського БПРГДСЗР до створення правових передумов впровадження європейського комбінованого підходу до точкових джерел (ВРД, ст. 10) та відповідного механізму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Затверджено Законом України від 28 лютого 2019 року. № 2697-VIII. *ВВР*. 2019. № 16. Ст. 70.
2. Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року. Розпорядження Каб. Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.12.2023).
3. Водна стратегія України на період до 2050 року. Розпорядження Каб. Міністрів України від 9.12.2022 р. № 1134-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 13.12.2023).
4. Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Матеріали робочої групи «Екологічна безпека». Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safety-assembly.pdf> (дата звернення: 13.12.2023).
5. Водний кодекс України: від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. *ВВР*. 1995. № 24. Ст. 189 : станом на 19.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.12.2023).
6. Інструкція про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами. Наказ Мін-ва охорони навколишнього природного середовища України від 15.12.1994 р. № 116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0313-94#Text> (дата звернення: 13.12.2023).
7. Методичні рекомендації з розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти із зворотними водами. Наказ Мін-ва захисту довкілля та природних ресурсів України від 05.03.2021 р. № 173. URL: <https://mepr.gov.ua/documents/3331.html> . (дата звернення: 13.12.2023).
8. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка». 2005. 848 с.
9. Кобецька, Н. Р. Екологічне право України : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер. 2008. 352 с.
10. Екологічне право : підручник / за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право. 2013. 432 с.
11. Уберман В. І., Васьковець Л. А. Порівняльна характеристика європейського й українського правових механізмів регулювання скидання забруднювальних речовин. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*. 2021. Вип. 4(52). С. 83–93. DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4\(52\).248149](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4(52).248149) (дата звернення: 13.12.2023).

12. Данилюк Л. Р. Басейновий принцип управління водними ресурсами: поняття, зміст і стан впровадження в Україні. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Право*. 2018. Вип. 51. Том 1. С. 151–154. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31057> (дата звернення: 13.12.2023).

13. Географічна енциклопедія України. Т. 1: А–Ж / редкол.: О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. К.: «УРЕ». 1989. 416 с.

14. Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики" від 23 жовтня 2000 року : станом на 31.10.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text (дата звернення: 13.12.2023).

15. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 року. № 1264-XII : станом на 10.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 13.12.2023).

16. Уберман В. І., Васьковець Л. А. Еколого-правові особливості зон змішування при регулюванні скидання забруднювальних речовин. *Int. Sci. and prac. Conf. «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»* : conf. proc., July 9–10, 2021. Wloclawek, Republic of Poland : «Baltija Publishing», 2021. Р. 84–88. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-20> (дата звернення: 13.12.2023).

17. ДСТУ 3041–95. Гідросфера. Використання і охорона води. Терміни і визначення. Чинний від 01.07.1996. Видання офіційне К. : Держстандарт України, 1995. 27 с. URL: https://budstandart.ua/normativ-document.html?id_doc=74302&minregion=852 . (дата звернення: 13.12.2023).

18. Водний кодекс Української РСР. *ВВР УРСР*. 1972. Додаток до № 24. Ст. 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771%D0%B0-08#Text> (дата звернення: 13.12.2023).

REFERENCES:

1. Osnovni zasady (strategiia) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku. Zatverdzheno Zakonom Ukrainy vid 28 liutoho 2019 roku. № 2697-VIII [Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period up to 2030. Approved by the Law of Ukraine dated February 28, 2019. No. 2697-VIII.]. *VVR*. 2019. № 16. Art. 70. [in Ukrainian].

2. Strategiia ekolohichnoi bezpeky ta adaptatsii do zminy klimatu na period do 2030 roku. Rozporiadzhennia Kab. Ministriv Ukrainy vid 20.10.2021 r. № 1363-r. [Strategy for environmental security and adaptation to climate change for the period up to 2030. Order of the Cabinet. of the Ministers of Ukraine dated October 20, 2021 No. 1363]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2021-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

3. Vodna strategiia Ukrainy na period do 2050 roku. Rozporiadzhennia Kab. Ministriv Ukrainy vid 9.12.2022 r. № 1134-r. [Water strategy of Ukraine for the period until 2050. Order of the Cabinet. of the Ministers of Ukraine dated December 9, 2022 No. 1134]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

4. Natsionalna rada z vidnovlennia Ukrainy vid naslidkiv viiny. Materialy robochoi hrupy «Ekolohichna bezpeka». Lypen 2022. [The National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War. Materials of the working group "Environmental safety". July 2022]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/environmental-safety-assembly.pdf> [in Ukrainian].

5. Vodnyi kodeks Ukrainy vid 13.06.1995 roku № 213/95-BP (v redaktsii vid 19.08.2022 roku) [Code of Ukraine «The Water Code of Ukraine»; Code, Law on (last modification 19.08.2022)]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

6. Instruksiia pro poriadok rozrobky ta zatverdzhennia hranychno dopustymykh skydiv (HDS) rehovyn u vodni obiekty iz zvorotnymy vodamy : Nakaz Ministerstva okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha Ukrainy vid 15.12.1994 r. № 116. [Instruction on the procedure for developing and approving maximum permissible discharges (MPD) of substances into water bodies with return waters: Order of the Ministry of Environmental Protection of Ukraine. December 15, 1994. No. 116]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0313-94#Text> [in Ukrainian].

7. Metodychni rekomendatsii z rozroblennia normatyviv hranychno dopustymoho skydattia zabrudniuiuchykh rehovyn u vodni obiekty iz zvorotnymy vodamy. Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 05.03.2021 r. № 173 [Methodological recommendations for the development of standards for the maximum permissible discharge of pollutants into water bodies with return waters. Order of the Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine. March 03, 2021 № 173]. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/documents/3331.html> [in Ukrainian].

8. Ekolohichne pravo Ukrainy. Akademichniy kurs: pidruchnyk / za zah. red. Yu.S. Shemshuchenka. Kyiv : TOV Vydavnytstvo «Iurydychna dumka», 2005. 848 s. [Shemshuchenko, Yu. S. (Gen. Ed.). (2005).

Environmental law of Ukraine. Academic course: textbook. Kyiv: LLC "Yuridichna dumka" Publishing House] [in Ukrainian].

9. Kobetska, N.R. (2008). *Ekolohichne pravo Ukrainy : navch. posib. 2-he vyd., pererob. i dopov.* Kyiv: Yurinkom Inter. [Kobetska, N.R. (2008). *Environmental law of Ukraine: academic manual 2nd ed., revision and added* Kyiv: Yurinkom Inter.]. 352 s. [in Ukrainian].

10. *Ekolohichne pravo: pidruchnyk / za red. A.P. Hetmana.* Kharkiv: Pravo. [Environmental law: a textbook / edited by A. P. Hetman. Kharkiv: Right.] (2013). 432 s. [in Ukrainian].

11. Uberman V.I. & Vaskovets L.A. (2021). Porivnialna kharakterystyka yevropeiskoho y ukrainskoho pravovykh mekhanizmiv rehuliuвання skydannya zabrudniuvalnykh rehovyn. [Comparative characteristics of the European and Ukrainian legal mechanisms for regulating the discharge of pollutants.] *Visnyk NTUU "KPI" Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo.* № 4(52). DOI: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4\(52\).248149](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2021.4(52).248149) P. 83–93. [in Ukrainian].

12. Danyliuk L.R. (2018). Baseinovi pryntsyp upravlinnia vodnymy resursamy: poniattia, zmist i stan vprovadzhennia v Ukraini. [The basin principle of water resources management: concept, content and state of implementation in Ukraine.] *Naukovyi visnyk UzhNU. Seriya: Pravo.* № 51. Tom 1. S. 151–154. Retrieved from <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/31057> [in Ukrainian].

13. *Heorafichna entsyklopediia Ukrainy. T. 1: A–Zh / redkol.: O.M. Marynych (vidpovid. red.) ta in.* [Geographical encyclopedia of Ukraine. Vol. 1: A–Z / editor: O.M. Marynych (responding editor) and others.] K.: «URE». 1989. 416 s. [in Ukrainian].

14. Dyrektyva 2000/60/leS Yevropeiskoho Parlamentu i Rady "Pro vstanovlennia ramok diialnosti Spivotvarystva v haluzi vodnoi polityky" vid 23 zhovtnia 2000 roku [Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_962#Text [in Ukrainian].

15. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha: Zakon Ukrainy [On environmental protection: Law of Ukraine] vid 25 chervnia 1991 r. № 1264-XII: stanom na 10.07.2022. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian].

16. Uberman V.I. & Vaskovets L.A. (2021). Ekoloho-pravovi osoblyvosti zon zmishuvannia pry rehuliuванні skydannya zabrudniuvalnykh rehovyn [Environmental and legal features of mixing zones in regulating the discharge of pollutants]. International scientific conference «Legal science, legislation and law enforcement: traditions and new European approaches»: conference proceedings, July 9–10, 2021. Wloclawek, Republic of Poland. «Baltija Publishing». 212 p. P. 84–88. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-116-9-20> [in Ukrainian].

17. Hidrosfera. Vykorystannia i okhorona vody. Terminy i vyznachennia. DSTU 3041–95. Chynnyi vid 01.07.1996. Vydannia ofitsiine. K. : Derzhstandart Ukrainy, 1995. 27 s. [Hydrosphere. Use and protection of water. Terms and definitions. DSTU 3041–95. Valid from 01.07.1996. Official Publication. K.: Derzhstandart of Ukraine, 1995. 27 p.]. Retrieved from https://budstandart.ua/normativ-document.html?id_doc=74302&minregion=852 [in Ukrainian].

18. Vodnyi kodeks Ukrainskoi RSR. VVR URSS. 1972. Dodatok do № 24. St. 200. [Water Code of the Ukrainian SSR. VVR of the Ukrainian SSR. 1972. Addendum to No. 24. Art. 200]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771%D0%B0-08#Text> [in Ukrainian].

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.5

Віталій БАРВІНЕНКО

кандидат наук з державного управління

ORCID: 0000-0001-9471-1134

DOI: 10.32782/LST/2023-4-5

Бібліографічний опис статті: Барвіненко, В. (2023). Поняття «принцип місцевого самоврядування» в адміністративно-правовій доктрині України. *Law. State. Technology*, 4, 32–36, doi: 10.32782/LST/2023-4-5

ПОНЯТТЯ «ПРИНЦИП МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ» В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ

Метою статті є запропонувати поняття «принцип місцевого самоврядування» для застосування його в адміністративно-правовій доктрині України.

Сформульовано, що «принципи місцевого самоврядування» – це система положень, визначених в джерелах адміністративного права, на підставі яких здійснюється нормативна регламентація організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні. Основні ознаки поняття «принципи місцевого самоврядування» в адміністративному праві включають наступні: автономія та самостійність; законність та підзвітність; участь членів територіальної громади; збалансованість.

Резюмовано, що розуміння та критична оцінка рекомендацій, сформульованих за часів СРСР, має вирішальне значення для збереження демократичних цінностей, зміцнення суспільної довіри та адаптації до потреб сучасного українського суспільства. Це сприяє постійному вдосконаленню та зміцненню органів публічної влади на місцевому рівні, а також і осучасненню практики управління. Наголошено, що у контексті дослідження принципів місцевого самоврядування важливо враховувати, що за радянських часів місцеве самоврядування не існувало у своєму сучасному, демократичному розумінні. Після проголошення незалежності України виявилось, що місцеве самоврядування не тільки є новим явищем, але й має сутність, яку необхідно якнайшвидше проаналізувати для ефективного супроводження муніципальної реформи. В історичному контексті слід зазначити, що місцеве самоврядування в Україні існувало до радянського періоду, і протягом певного часу в окремих населених пунктах воно повністю відповідало європейським стандартам того часу (зокрема, коли застосовувалось магдебурзьке право). Проте, слід визнати, що демократичне місцеве самоврядування на території України у період від початку ХХ століття до проголошення незалежності було вкрай обмеженим або, можливо, зовсім відсутнім.

Ключові слова: адміністративні проблеми муніципального права, місцеве самоврядування, муніципальне управління, територіальний колектив, принципи місцевого самоврядування в Україні, аксіологія, адміністративна аксіологія.

Vitaliy BARVINENKO

Candidate of Sciences in Public Administration

ORCID: 0000-0001-9471-1134

DOI: 10.32782/LST/2023-4-5

To cite this article: Barvinenko, V. (2023). Pomyattya «pryntsyv mistsevoho samovryaduvannya» v administratyvno-pravoviy doktryni Ukrayiny [The concept of "principle of local self-government" in the administrative-legal doctrine of Ukraine]. *Law. State. Technology*, 4, 32–36, doi: 10.32782/LST/2023-4-5

THE CONCEPT OF "PRINCIPLE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT" IN THE ADMINISTRATIVE-LEGAL DOCTRINE OF UKRAINE

The purpose of the article is to propose the concept of "principle of local self-government" for its application in the administrative doctrine of Ukraine.

It is formulated that the "principles of local self-government" is a system of provisions defined in the sources of administrative law, on the basis of which normative regulation of the organization and functioning of local self-government in Ukraine is carried out. The main characteristics of the concept of "principles of local self-government" in administrative law include the following: autonomy and independence; legality and accountability; participation of members of the territorial community; balance.

It is summarized that the understanding and critical evaluation of the recommendations formulated during the times of the USSR is of crucial importance for the preservation of democratic values, strengthening of public trust and adaptation to the needs of modern Ukrainian society. This contributes to the constant improvement and strengthening of public authorities at the local level, as well as to the modernization of management practice. It is emphasized that in the context of the study of the principles of local self-government, it is important to take into account that in Soviet times, local self-government did not exist in its modern, democratic sense. After the declaration of independence of Ukraine, it turned out that local self-government is not only a new phenomenon, but also has an essence that needs to be analyzed as soon as possible in order to effectively support the municipal reform. In the historical context, it should be noted that local self-government in Ukraine existed before the Soviet period, and for some time in some localities it fully met the European standards of that time (in particular, when Magdeburg law was applied). However, it should be recognized that democratic local self-government on the territory of Ukraine in the period from the beginning of the 20th century to the declaration of independence was extremely limited or, perhaps, completely absent.

Key words: *administrative problems of municipal law, local self-government, municipal administration, territorial collective, principles of local self-government in Ukraine, axiology, administrative axiology.*

Постановка проблеми. В науці адміністративного права України на сучасному етапі її розвитку відносно небагато уваги приділяється аналізу принципів місцевого самоврядування. Навряд чи це є адекватним відображенням реалій сьогодення, тому що місцеве самоврядування займає важливе місце у переліку інститутів, які регламентуються положеннями адміністративного законодавства. А отже, дослідження у цьому напрямі слід активізувати. Ця стаття є внеском в аналіз принципів місцевого самоврядування в національній науці адміністративного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як було зазначено вище, принципи місцевого самоврядування не є популярним напрямом у дослідженнях українських адміністративістів. При написанні статті було використано загальні положення про принципи адміністративного права, які сформульовано такими відомими вченими, як Авер'янов В.Б., Пухтецька А.А., Шарая А.А. та інші. Крім того, при аналізі цього питання було проаналізовано і праці фахівців з конституційного права України (дивись, наприклад, Qaracayev, 2022 (2), Mishyna, 2022; Mishyna, 2023).

Метою статті є запропонувати поняття «принцип місцевого самоврядування» для застосування його в адміністративно-правовій доктрині України.

Основний текст. Навряд чи на сучасному етапі розвитку науки можна запропонувати таку дефініцію поняття «принципи місцевого самоврядування», яка була б універсальною для усіх тих наук, що досліджують ці принципи. З цього питання А.А. Шарая резюмувала, «що «принципи» є комплексною категорією, адже

фактично може мати декілька значень, розглядатися у різних контекстах, є складним поняттям, яке застосовується у різноманітних сферах суспільного життя і досліджується у різних науках» (Шарая, 2020, 11). Ця теза, сформульована дослідницею при аналізі принципів адміністративного права, не викликає заперечень.

Варто запропонувати уважати, що для адміністративно-правових досліджень прийнятним буде наступне визначення: «принципи місцевого самоврядування» – це система положень, визначених в джерелах адміністративного права, на підставі яких здійснюється нормативна регламентація організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні. Ще раз слід підкреслити: це визначення не претендує на універсальність та сформульовано виключно для потреб адміністративно-правового аналізу принципів місцевого самоврядування.

Основні ознаки поняття «принципи місцевого самоврядування» в адміністративному праві включають наступні: автономія та самостійність; законність та підзвітність; участь членів територіальної громади; збалансованість.

Цей підхід до визначення та характеристики принципів місцевого самоврядування в адміністративному праві України визнається через специфічний статус інституту місцевого самоврядування в національній юридичній системі. Інститут місцевого самоврядування української юридичної науки розглядається як міжгалузевий, що означає, що він охоплює та об'єднує норми різних галузей права для регулювання відносин, пов'язаних із місцевим самоврядуванням (або муніципальних відносин).

Цей комплексний інститут місцевого самоврядування включає в себе норми не лише

адміністративного права, але і конституційного, цивільного, кримінального, та інших галузей права. Такий підхід відображає той факт, що місцеве самоврядування тісно пов'язане з різними сферами життя та діяльності фізичних осіб, а також з іншими рівнями влади.

Такий підхід дає можливість розглядати місцеве самоврядування як комплексне явище, що потребує інтегрованого підходу з боку різних галузей права для повного та ефективного регулювання всіх його аспектів. Кожна галузь права внесла свій внесок у регулювання аспектів місцевого самоврядування. Наприклад, конституційне право визначає загальні принципи та статус місцевого самоврядування на рівні Конституції, а кримінальне право – відповідальність за найбільш вагомі порушення положень законодавства про місцеве самоврядування. Цивільне право може регулювати питання власності на муніципальні об'єкти, а адміністративне право деталізує повноваження та порядки дії місцевих органів влади.

При здійсненні адміністративно-правової регламентації місцевого самоврядування в Україні важливо брати до уваги, що «в основі такої діяльності лежить механізм впровадження в адміністративно-правову сферу міжнародно-правових та конституційних принципів формальної рівності, свободи, справедливості в рамках забезпечення гарантій реалізації суб'єктивних прав особи при дотриманні інтересів суспільства і держави» (Лук'янова, 2020, 100). Варто погодитись з цим визначенням та приділити увагу тому, як українські фахівці-адміністративісти характеризують принципи адміністративного права.

А.А. Пухтецька у своєму монографічному дослідженні адміністративно-аксіологічного спрямування сформулювала, що «принципи адміністративного права виступають ідейно-цілепокладаючим началом, ціннісним джерелом, керівними вимогами адміністративного права, що визначаються завданнями діяльності органів публічної адміністрації та обумовлюють функції, компетенцію, повноваження адміністративних органів, є обов'язковими для дотримання та їх порушення підлягає захисту в порядку оскарження, переважно засобами адміністративного судочинства» (Пухтецька, 2009, 25). Слід взяти до уваги цю позицію та звернути увагу на те, що автор аналізувала принципи європейського адміністративного права.

У зв'язку з цим, а також враховуючи, що останній етап муніципальної реформи в Україні відбувався як раз з урахуванням європейських стандартів та найкращих практик, слушно навести її

міркування щодо того, як краще проводити доктринальний аналіз принципів права в адміністративному праві. А.А. Пухтецька підкреслила, що «важливо забезпечити становлення самостійної системи принципів адміністративного права, відмінної від принципів державного управління, сформованих попередньою суспільною формацією» (Пухтецька, 2009, 25). Такий підхід варто всіляко вітати та підтримати.

По-перше, він узгоджується з євроінтеграційними перспективами України.

По-друге, він узгоджується з підходом, який останнім часом зустрічається все частіше – відмова від ґрунтування українських адміністративно-правових досліджень на базисі, створеному вченими за радянських часів. Попри надзвичайно високий рівень поваги до тих яскравих особистостей, які досліджували адміністративно-правові проблеми за радянських часів, навряд чи для демократичної країни прийнятні рекомендації та висновки, сформульовані для країни з антидемократичним державним режимом. Відомий фахівець з адміністративного права В.Б. Авер'янов з цього питання зазначав, що «нова доктрина має ґрунтуватись на теоретичній презумпції про те, що адміністративне право має більше встановлювати обмеження для держави (точніше, для всієї публічної влади) і менше – для людей, але аж ніяк не навпаки. Саме ця вимога, на мій погляд, повинна стати провідним імперативом у трансформації ... цієї правової галузі» (Авер'янов, 2007, 15).

Варто ще раз наголосити на важливості врахування цієї тези. Наведена вище фраза вказує на те, що хоча деякі дослідники, які вивчали адміністративно-правові питання в радянські часи, можуть мати великий внесок і заслуговувати на повагу, їхнім рекомендаціям та висновками притаманний контекст, пов'язаний з антидемократичним державним режимом.

У контексті демократичної країни, це висловлення вказує на те, що підходи та рекомендації, розроблені або висловлені в умовах авторитарного чи тоталітарного режиму, можуть бути неадекватними чи неприйнятними для демократичного суспільства. Демократичні країни ставлять високу цінність на дотримання прав та свобод громадян, прозорість управління та взаємодію між владою та громадянами.

Отже, у наукових дослідженнях адміністративно-правових питань важливо враховувати, що рекомендації та висновки, які мали сенс або були доцільними в антидемократичному режимі, можуть потребувати переосмислення та адаптації до демократичного контексту.

При дослідженні адміністративно-правових питань у демократичній країні вкрай важливо враховувати контекст рекомендацій і висновків, сформульованих за часів недемократичних режимів (що неодмінно призведе до дуже обмеженого кола питань, при розгляді яких такі рекомендації та висновки можна застосувати). Кілька причин підкреслюють важливість цього міркування:

- зміна фундаментальних цінностей, тобто нова аксіологія. Демократичні суспільства надають пріоритет фундаментальним цінностям, таким як права людини, індивідуальні свободи, верховенство права тощо. На рекомендації, зроблені за недемократичних режимів, могли вплинути інші пріоритети, що потенційно підриває ці основні демократичні цінності;

- правова та інституційна база. Демократичні країни, і Україна не є виключенням, зазвичай мають чіткі правові та інституційні рамки, призначені для захисту прав громадян і підтримки прозорого, підзвітного управління. Рекомендації недемократичних часів можуть не узгоджуватися з правовими структурами та інституційними механізмами, встановленими в демократичній системі;

- залучення організованої та неорганізованої громадськості до вирішення важливих питань державного та місцевого життя. Організація публічної влади у демократичних країнах передбачає активну участь громадян у процесах прийняття рішень. Рекомендації недемократичних періодів можуть не відображати значення, яке надається пошуку громадської думки, прозорості та отриманню інформованої згоди керованих у демократичному контексті;

- можливість адаптації до мінливих суспільних потреб. Країни з демократичним державним режимом постійно вдосконалюють поточне законодавство (і це особливо відображається на змісті актів адміністративного законодавства);

- легітимність: рекомендації, вкорінені в антидемократичному контексті, можуть не мати довіри та легітимності в демократичному середовищі. Забезпечення того, щоб адміністративна практика відповідала демократичним принципам, підвищує легітимність дій і політики уряду в очах громадян;

- уникнення репресивних практик (і це особливо важливо для адміністративного права, тому що адміністративна відповідальність є доволі поширеною з точки зору її поширеності). За часів СРСР могли застосовуватися (та застосовувались) репресивні методи, які суперечать демократичним підходам. Рекомендації

вчених, що працювали за часів СРСР, можуть ненавмисно схвалити або зберегти ці практики, які несумісні з принципами відкритості, підзвітності та поваги до прав людини;

- міжнародні стандарти та норми. Демократичні країни здебільшого дотримуються міжнародних стандартів, які заохочують права людини, належне управління та верховенство права. Для України на сучасному етапі найбільш важливими є європейські стандарти (у контексті нашого дослідження – європейські муніципальні стандарти та європейські стандарти прав людини). Рекомендації з «недемократичних контекстів» можуть не відповідати цим міжнародним стандартам, що потенційно може вплинути на позицію країни у світовій спільноті;

- врахування негативного історичного досвіду. Визнання контексту недемократичних рекомендацій дає суспільству можливість вчитися на минулих помилках і забезпечити відповідність адміністративної доктрини та практики демократичним принципам, сприяючи постійному вдосконаленню управління.

Підводячи проміжний підсумок, слід резюмувати, що розуміння та критична оцінка рекомендацій, сформульованих за часів СРСР, має вирішальне значення для збереження демократичних цінностей, зміцнення суспільної довіри та адаптації до потреб сучасного українського суспільства. Це сприяє постійному вдосконаленню та зміцненню органів публічної влади на місцевому рівні, а також і осучасненню практики управління.

У контексті дослідження принципів місцевого самоврядування важливо враховувати, що за радянських часів місцеве самоврядування не існувало у своєму сучасному, демократичному розумінні. Після проголошення незалежності України виявилось, що місцеве самоврядування не тільки є новим явищем, але й має сутність, яку необхідно якнайшвидше проаналізувати для ефективного супроводження муніципальної реформи. В історичному контексті слід зазначити, що місцеве самоврядування в Україні існувало до радянського періоду, і протягом певного часу в окремих населених пунктах воно повністю відповідало європейським стандартам того часу (зокрема, коли застосовувалось магдебурзьке право). Проте, слід визнати, що демократичне місцеве самоврядування на території України у період від початку ХХ століття до проголошення незалежності було вкрай обмеженим або, можливо, зовсім відсутнім.

Висновок. Повертаючись до запропонованого нами визначення поняття «принципи міс-

цевого самоврядування» (система положень, визначених в джерелах адміністративного права, на підставі яких здійснюється нормативна регламентація організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні), слід підкреслити, що при формулюванні цього визначення нами було взято до уваги висновок, який сформулювала дослідниця А.А. Шарая при аналізі принципів адміністративно-процесуального права. Нею було проаналізовано «співвідношення поняття «принцип» із синонімічними поняттями («засади», «основи», «положення», «правила», «ідеї», «теорії» тощо) і доведено, що «принцип» – це поняття,

яке відрізняється більш широким і комплексним наповненням, ніж інші, є набагато змістовнішим, на відміну від інших складників фактичного термінологічного синонімічного ряду» (Шарая, 2020, 11). Попри те, що аргументи дослідниці є переконливими, навряд чи можна визначити поняття «принцип» інакше, ніж звертаючись до того синонімічного ряду, який вона склала. А тому було надано перевагу іменнику «положення».

Перспективи подальших досліджень у цій сфері є визначення номенклатури принципів місцевого самоврядування України в науці адміністративного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авер'янов В.Б. Нова доктрина українського адміністративного права на етапі становлення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 35. С. 10–16.
2. Лук'янова Г. Роль та значення принципів права у формуванні сучасного адміністративного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2020. № 1 (25). С. 99–106.
3. Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права та їх запровадження в законодавстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2009. 17 с.
4. Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права: питання теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2020. 40 с.
5. Mishyna N. V. Role of local and regional authorities in the implementation of ECtHR judgments: bibliographical review. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 146–151.
6. Mishyna N. V. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2023. Т. 32. С. 94–99.
7. Qaracayev C. Axiological Function of The Constitutional Court of The Republic of Azerbaijan. *Juris Europensis Scientia*. 2022. № 3. С. 135–138.
8. Qaracayev C. Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: *Юриспруденція*. 2022. № 57. С. 24–27.

REFERENCES:

1. Averyanov, V.B. (2007). Nova doktryna ukrayins'koho administratyvnoho prava na etapi stanovlennya [The new doctrine of Ukrainian administrative law at the stage of formation]. *Actual problems of the state and law*, 35, 10–16 [in Ukrainian].
2. Lukyanova, G. (2020). Rol' ta znachennya pryntsyviv prava u formuvanni suchasnoho administratyvnoho prava [The role and significance of the principles of law in the formation of modern administrative law]. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*, 1 (25), 99–106 [in Ukrainian].
3. Pukhtetska, A.A. (2009). Yevropeys'ki pryntsyvy administratyvnoho prava ta yikh zaprovadzhennya v zakonodavstvi Ukrayiny [European principles of administrative law and their implementation in the legislation of Ukraine]: autoref. of the Ph.D. thesis, K., 17 p. [in Ukrainian].
4. Sharaya, A.A. (2020). Pryntsyvy administratyvno-protsedurnoho prava: pytannya teorii ta praktyky [Principles of administrative-procedural law: issues of theory and practice]: autoref. of the Ph.D. thesis, Zaporizhzhia, 40 p. [in Ukrainian].
5. Mishyna, N. V. (2023) Role of local and regional authorities in the implementation of ECtHR judgments: bibliographical review. *Law Herald* (3), 146–151.
6. Mishyna, N. (2023). Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Scientific works of the National University "Odesa Law Academy"*, 32, 94–99.
7. Qaracayev, C. (2022). Axiological Function of The Constitutional Court of The Republic of Azerbaijan. *Juris Europensis Scientia*, 2022(3), 135–138.
8. Qaracayev, C. (2022). Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Jurisprudence*, 57, 24–27.

УДК 342.922:347.965.43

Святослав ДЕМЧЕНКО

адвокат, арбітражний керуючий, аспірант четвертого року навчання Дніпровського національного університету імені Олеса Гончара, просп. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0009-0004-4847-4616

DOI: 10.32782/LST/2023-4-6

Бібліографічний опис статті: Демченко С. (2023). Інформаційні технології у професійній діяльності адвоката в умовах сучасної України. *Law. State. Technology*, 4, 37–42, doi: 10.32782/LST/2023-4-6

**ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

Застосування нових технічних інструментів і комплексних підходів до задоволення потреб клієнтів в правовій допомозі дозволяє забезпечити більш якісний рівень юридичного бізнесу. Цифровізація судочинства, дистанційність у комунікації з клієнтами та колегами спричинило попит на покращення навиків роботи з різноманітними інформаційними платформами (наприклад, Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Join.Me) у адвокатів та інших представників юридичного бізнесу. Адвокат розглядається не як кінцевий споживач правової інформації, а особа, яка споживає, аналізує та використовує в подальшому таку інформацію з метою захисту законних прав та інтересів клієнта.

Метою статті виступає дослідження процесу диджиталізації у вітчизняній адвокатурі та перспективам подальшого розвитку адвокатської діяльності.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки завдань, серед яких виступає визначення проблематики у забезпеченні належної якості правової допомоги в умовах пандемії COVID-19 та війни на території України.

Наукова новизна. Визначено центральні на думку автора проблеми у забезпеченні якісної правової допомоги в сучасній Україні, такі як: неможливість проведення оффлайн зустрічей із клієнтами; паперовий документообіг засобами поштового зв'язку; необхідність оперативного формування електронних доказів з метою фіксації злочинів (правопорушень) та підтвердження понесеної майнової шкоди, завданої юридичним, фізичним особам. Цифровізація судочинства розглядається як основний шлях подолання таких проблем.

У висновку констатовано, що розвиток інформаційних технологій протягом останнього десятиліття та сучасні умови в Україні спричинили швидке впровадження інформаційних ресурсів та сервісів в усі сфери життєдіяльності, і вітчизняна адвокатська діяльність не стала винятком.

У підсумку, сприйнято процес диджиталізації юриспруденції як явище суто позитивне, оскільки може зберегти рівень забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які проживають або перебувають на території України в умовах воєнного стану та пандемії.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, воєнний стан, диджиталізація, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, пандемія, професійний обов'язок адвоката; інформаційні платформи, інформаційні технології.

Sviatoslav DEMCHENKO

Lawyer, Insolvency Receiver, fourth-year Postgraduate Student at the Oles Honchar Dnipro National University, 72, Gagarina Ave, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0009-0004-4847-4616

DOI: 10.32782/LST/2023-4-6

To cite this article: Demchenko, S.V. (2023). Informatsiini tekhnolohii u profesiinii diialnosti advokata v umovakh suchasnoi Ukrainy. [Information technologies in the professional activities of a lawyer in modern Ukraine]. *Law. State. Technology*, 4, 37–42, doi: 10.32782/LST/2023-4-6

**INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES
OF A LAWYER IN MODERN UKRAINE**

The use of new technical tools and integrated approaches to meeting clients' legal assistance needs allows for a higher quality of legal business. The digitalization of legal proceedings and remote communication with clients and colleagues has led to a demand for improved skills in working with various information platforms (e.g. Zoom,

Google Meet, Microsoft Teams, Join.Me) among lawyers and other representatives of the legal business. An attorney-at-law is not considered to be an end user of legal information, but a person who consumes, analyzes and uses such information in the future in order to protect the client's legal rights and interests.

The purpose of the article is to study the process of digitalization in the national bar and the prospects for further development of the practice of law.

The realization of this purpose involves solving a number of tasks, among which is the identification of issues related to ensuring the proper quality of legal aid in the context of the COVID-19 pandemic and the war in Ukraine.

Scientific novelty. The author identifies the central problems in ensuring quality legal aid in modern Ukraine, such as: the impossibility of offline meetings with clients; paper document flow by means of postal communication; the need for prompt generation of electronic evidence in order to record crimes (offenses) and confirm the property damage incurred by legal entities and individuals. Digitalization of judicial proceedings is seen as the main way to overcome such problems.

The author concludes that the development of information technology over the past decade and the current conditions in Ukraine have led to the rapid introduction of information resources and services into all spheres of life, and the national legal profession is no exception.

As a result, the author perceives the process of digitalization of jurisprudence as a purely positive phenomenon, since it can maintain the level of effective protection of the rights and legitimate interests of individuals and legal entities residing or staying in Ukraine under martial law and a pandemic.

Key words: attorney, bar, martial law, digitalization, Unified Judicial Information and Telecommunication System, pandemic, professional duty of an attorney; information platforms, information technologies.

Актуальність проблеми. Пандемія COVID-19 стала глобальним викликом для всього суспільства у світі та спричинило нову хвилю діджиталізації, яка не оминула і сферу надання правової допомоги. Цифровізація судочинства, дистанційність у комунікації з клієнтами та колегами актуалізували питання навиків роботи адвокатів з різноманітними інформаційними платформами (наприклад, Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Join.Me). Їх використання в адвокатській діяльності, своєю чергою, загостило проблему забезпечення конфіденційності та збереження адвокатської таємниці. Більш того, в умовах злочинної збройної агресії Російської Федерації, перед українською адвокатурою постав додатковий виклик – невідкладне опанування сучасними інформаційними здобутками у сфері юриспруденції з метою збереження існуючого рівня такого представництва.

Так, перед інститутом української адвокатури постали ряд проблем, таких як доступ до інформації в умовах небезпеки ракетних обстрілів, постійних відключень електропостачання, швидкої та повної фіксації вчинених державою-агресором злочинів проти людяності та доказів порушень міжнародного гуманітарного права для формування доказової бази у національних та міжнародних судів тощо.

Крім того, глобалізація, яка супроводжується швидким розвитком інформаційних технологій, інтенсивним і необмеженим інформаційним обміном, сама по собі постійно вимагає від адвоката покращення його навичок у користуванні інформаційними технологіями.

Так, застосування нових технічних інструментів і комплексних підходів до задоволення

потреб клієнтів в правовій допомозі дозволяє забезпечити більш якісний рівень юридичного бізнесу. При цьому, завданнями представників сфери юриспруденції при залученні потенціалу інформаційних технологій виступають можливість удосконалити і посилити ефективність власних робочих процесів та спрощення комунікації з клієнтом. Таким чином і створюється суттєва конкурентна перевага в юридичному бізнесі (Яворська, 2016, с. 187).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан наукової розробки даної проблематики характеризується наявністю ґрунтовних наукових досліджень (зокрема, Ю.М. Бисага, В.В. Заборовський, В.В. Манзюк, Г.Х. Яворська, А.М. Бірюкова), які втім не завжди зосереджені саме на постаті адвоката, який має певні зобов'язання перед клієнтом із забезпечення якісної та своєчасної правничої допомоги.

Так, за твердженням А.М. Бірюкової, професійна діяльність адвоката проявляється в тому числі із позиції споживання інформації та використання інформаційних технологій, включає в себе наявність навичок роботи з електронними пошуковими системами та базами та позиціонування себе в інформаційному просторі через соціальні мережі, віртуалізацію надання правової допомоги тощо (Бірюкова, 2018, с. 39). В даному випадку під правовою інформацією слід розуміти зміст даних (повідомлень), використання яких зумовлює вирішення тієї чи іншої правової задачі або сприяє її вирішенню.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід звернути увагу, що важливість інформаційних технологій у діяльності юриста обумовлена тим, що одержання правової інформації стосовно певної юридичної ситуації

здійснюється шляхом комплексу інформаційно-правових, інформаційно-пошукових, інформаційно-комунікативних і інформаційно-аналітичних заходів (Бисага, Заборовський, Манзюк, 2019, с. 108–109).

При цьому, на нашу думку, слід розглядати адвоката не як кінцевого споживача правової інформації, а особу, яка споживає, аналізує та використовує в подальшому таку інформацію з метою захисту законних прав та інтересів клієнта.

В умовах воєнних дій на території України постає низка проблем у діяльності адвоката, у тому числі:

- 1) неможливість оффлайн зустрічей із клієнтами;
- 2) паперовий документообіг засобами поштового зв'язку;
- 3) необхідність оперативного формування електронних доказів з метою фіксації злочинів (правопорушень) та підтвердження понесеної майнової шкоди, завданої юридичним, фізичним особам.

Проблема неможливості проведення оффлайн зустрічей із клієнтами була вирішена ще за часів початку пандемії Covid-19 за допомоги таких веб-сервісів як Go To Meeting, Zoom, Skype, Slack, Google-продуктів, різних видів месенджерів, тобто інструментів, які раніше використовувались більшою мірою для особистого спілкування або у інших сферах. Досвід карантинних обмежень сприяв зміні підходів до організації робочих процесів, переосмисленню можливостей та потенціалу застосування дистанційної форми роботи.

При цьому, слід звернути увагу на проблеми конфіденційності такого спілкування. Збереження конфіденційності інформації, яка становить адвокатську таємницю, є обов'язком адвоката перед клієнтами, яких вона стосується, однак наразі адвокат не може гарантувати конфіденційність спілкування за допомоги будь-якого веб-сервісу.

Проблема незручного, а інколи неможливого паперового документообігу через засоби поштового зв'язку, має вирішитись за допомоги електронних кабінетів адвокатів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (ЄСІТС) або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами.

Так, 21 липня 2023 року, у зв'язку із офіційним оприлюдненням, набрав чинності Закон від 29.06.2023 № 3200-ІХ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформа-

ційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами». Даним законодавчим актом було зобов'язано низку осіб, в тому числі адвокатів, зареєструвати свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в обов'язковому порядку. Інші особи реєструють свої електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, в добровільному порядку.

Особі, яка зареєструвала електронний кабінет, суд вручає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення до електронного кабінету такої особи, що не позбавляє її права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Реєстрація в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, не позбавляє права на подання документів до суду в паперовій формі, втім в будь-якому випадку очікується зменшення паперового документообігу у судових справах.

Вищезазначені норми будуть введені в дію вже з 18.10.2023 року (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, 2023).

Крім того, найбільшою проблемою постає питання правильного та оперативного формування електронних доказів – графічних зображень, планів, фотографій, відео- та звукозаписів, що відображають сліди злочинів (правопорушень) та докази понесеної матеріальної шкоди, завданої юридичним, фізичним особам, які можуть бути в подальшому втрачені в ході бойових дій (Демченко, 2023, с. 66). Відповідно до норм українського законодавства, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо),

серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет). Електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги». Законом може бути визначено інший порядок засвідчення електронної копії електронного доказу. На учасника справи, який подає копію електронного доказу, покладено обов'язок повідомлення суду про місцезнаходження оригіналу такого електронного доказу (стаття 99 КАС України) (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005).

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс не містить суворих вимог до фіксування електронних доказів та взагалі відносить матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані) до документів, а оригіналом електронного документа вважає його відображення, якому надається таке ж значення, як документу. У випадку зберігання електронного документа на кількох електронних носіях інформації кожний з електронних примірників вважається оригіналом електронного документа (6). Таке ототожнення електронного доказу як засобу доказування та матеріального носія документа виглядає непослідовною позицією законодавця та не відповідає міжнародним стандартам.

Так, згідно з приписами Закону «Про електронні довірчі послуги» використання електронного підпису, який відповідає вимогам до кваліфікованого електронного підпису, дозволяє забезпечити електронну ідентифікацію підписувача і гарантує цілісність підписаних даних, а також має презумпцію відповідності особистому підпису (статті 14, 18, 23 Закону) (Про електронні довірчі послуги, 2017). Водночас, відсутність кваліфікованого електронного підпису викликає сумніви у достовірності певних даних в електронній формі.

Одним із додатків, який вирішує проблему фіксування правової інформації для адвоката, виступає додаток «EyeWitness to Atrocities», який допомагає фіксувати фото- та відеодокази воєнних злочинів, які в подальшому передаються до національних державних органів України та міжнародних судових установ (в тому числі до Міжнародного кримінального суду). Фотографії, зроблені за допомогою eyeWitness to Atrocities, вже використовувались, щоб викрити переміщення палестинських громад, засудити воєначальників у Демократичній Республіці Конго та задокументувати еколо-

гічні злочини в Гамбії. Створений у 2015 році додаток eyeWitness to Atrocities був ініціативою Міжнародної асоціації юристів (IBA), щоб допомогти правозахисникам знімати та використовувати перевірені кадри в судових процесах (Демченко, 2023, с. 67).

Так, за інформацією Міжнародної асоціації юристів (IBA), тільки станом на кінець травня 2022 року українські правозахисники завантажили програму для камери EyeWitness to Atrocities і надіслали більше 10 000 перевірених відео, фотографій та аудіофайлів імовірних військових злочинів Російської федерації (Додаток «EyeWitness to Atrocities» досягнув позначки 10 000 перевірених фото та відео, пов'язаних із війною в Україні, 2022).

Підсумовуючи, слід зазначити, що діджиталізація розвиває право, даючи йому нові форми та джерела. Право стає не тільки засобом, інструментом, що забезпечує цифровізацію економіки, управління та інших сегментів соціального буття, але й об'єктом впливу діджиталізації, в результаті якого право зазнає змін своєї форми, змісту, системи, структури, механізму дії і демонструє тенденцію до посилення трансформацій, що намітилися.

Так, Святоцькою В.О. сформульовано процес діджиталізації наступним чином: «Діджиталізація адвокатури як важливий стандарт функціонування цього інституту передбачає насамперед застосування сучасних електронних технологій у роботі адвоката й органів адвокатського самоврядування. Діджиталізація роботи адвоката має на меті спрощення доступу адвоката до державних баз даних, необхідних для виконання його професійних обов'язків й інтеграції адвоката до сервісів електронного правосуддя» (Святоцька, 2021, с. 42).

Стратегію розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021–2025 роки передбачено запуск процесу діджиталізації адвокатської діяльності (спеціальних програм, консультативних послуг та інноваційних сервісів для членів НААУ). На думку Національної асоціації адвокатів України, такий процес полягає у:

- посиленні управління інформаційними системами для більшої залученості адвокатів у наданні послуг «електронного правосуддя», участі у розробці Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи ЄСІТС шляхом надання пропозицій, у тому числі отриманих від адвокатів, технічному втіленню та запровадженню всіх необхідних функціоналів;

- розширенні можливостей доступу до державних реєстрів та баз даних при здійсненні адвокатської діяльності.

– створенні онлайн бібліотеки сучасної юридичної літератури та можливості її замовлення через «особистий кабінет» адвоката на офіційному веб-сайті НААУ (Стратегія розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021–2025 роки, 2021).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як висновок слід констатувати, розвиток інформаційних технологій протягом останнього десятиліття та сучасні умови в Україні спричинили швидке впровадження інформаційних ресурсів та сервісів в усі сфери життєдіяльності, і вітчизняна адвокатська діяльність не

стала винятком. Так, набуло розповсюдження проведення судових засідань за допомоги власних технічних засобів, фіксування злочинів збройної агресії перейшло у цифрову площу, почалось на практиці впровадження ідей електронного документообігу тощо.

Така диджиталізації юриспруденції зумовлена необхідністю забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, які проживають або перебувають на території України в умовах воєнного стану та пандемії та відбувається із урахуванням досвіду європейської спільноти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Яворська Г. Х. Імплементация інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес вищого навчального закладу юридичного спрямування. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. 2016. № 12(1). С. 186–193.

2. Бірюкова А. «Правовий статус адвоката і адвокатури: вітчизняна модель у контексті процесів глобалізації» дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». – Академія адвокатури України, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2018, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2018.

3. Бисага Ю.М., Заборовський В.В., Манзюк В.В. Інформація та інформаційні технології як невід’ємна частина професійної діяльності адвоката. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 5. С. 104–114.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов’язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29.06.2023 року № 3200-IX/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text> (дата звернення: 30.11.2023).

5. Демченко С.В. Інформаційні технології як обов’язковий інструмент у професійній діяльності адвоката в умовах воєнного стану. Національна парадигма правового розвитку сучасної України: збірник тез Всеукраїнського науково-практичного юридичного форуму (Дніпро, 18 травня 2023 р.). Дніпро: Піра, 2023. 328 с.

6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.11.2023).

7. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. Законотворчість : база даних / Верхов. Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2155-19> (дата звернення: 30.11.2023).

8. EyeWitness to Atrocities app reaches 10,000 milestone of verifiable photos and videos relating to war in Ukraine [Електронний ресурс] : сайт Міжнародної асоціації юристів (IBA) – Режим доступу: <https://www.ibanet.org/eyeWitness-to-Atrocities-app-10000-milestone-reached-of-verifiable-photos-and-videos-relating-to-war-in-Ukraine> (дата звернення: 30.11.2023).

9. Святоцька В. О., автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження», Харків, 2021.

10. Стратегія розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021–2025 роки (затверджена рішенням №38 НААУ 02.07.2021 р.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr038871-21> (дата звернення: 30.11.2023).

11. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005. № 2747-IV/ *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 30.11.2023).

REFERENCES:

1. Yavorska, H. H. (2016). *Implementatsiia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u navchalno-vykhovnyi protses vyshchoho navchalnoho zakladu yurydychnoho spriamuvannia. [Implementation of*

information and communication technologies in the educational process of a higher educational institution of legal direction. Kirovohrad: Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka. Serii: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity [in Ukrainian].

2. Biriukova, A.M. (2018). *Pravovyi status advokata i advokatury: vitchyzniana model u konteksti protsesiv hlobalizatsii* [Legal Status of Lawyer and Bar: Domestic Model in the Context of Globalization Processes]. Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [in Ukrainian].

3. Bisaga, Y.M., Zaborovsky, V.V., & Manziuk, V.V. (2019). *Informatsiia ta informatsiini tekhnolohii yak nevidiemna chastyna profesiinoi diialnosti advokata* [Information and information technology as an integral part of the professional activity of a lawyer]. Uzhhorod: Visnyk kryminalnoho sudochynstva [in Ukrainian].

4. *Zakon pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo oboviazkovoї reiestratsii ta vykorystannia elektronnykh kabinetiv v Yedynii sudovii informatsiino-telekomunikatsiinii systemi abo yii okremii pidsystemi (moduli), shcho zabezpechuie obmin dokumentamy 2023 (Verkhovna Rada Ukrayiny)* [The Law on Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Mandatory Registration and Use of Electronic Offices in the Unified Judicial Information and Telecommunication System or its separate subsystem (module) that provides for the exchange of documents 2023 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text> [in Ukrainian].

5. Demchenko, S.V. *Informatsiini tekhnolohii yak oboviazkovi instrument u profesiinii diialnosti advokata v umovakh voiennoho stanu*. [Information technology as a mandatory tool in the professional activities of an attorney-at-law in the conditions of martial law]. Dnipro: Zbirnyk tez Vseukrainskoho naukovo-praktychnoho yurydychnoho forumu, Lira [in Ukrainian].

6. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy 2001 (Verkhovna Rada Ukrayiny)*. [Criminal Code of Ukraine 2001 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].

7. *Zakon pro elektronni dovirchi posluhy 2017 (Verkhovna Rada Ukrayiny)* [Law on electronic trust services 2017 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> [in Ukrainian].

8. *Dodatok «EyeWitness to Atrocities» dosiahnuv poznachky v 10 000 perevirenykh foto ta video, poviazanykh z viinoiu v Ukraini 2022*. [EyeWitness to Atrocities app reaches 10,000 milestone of verifiable photos and videos relating to war in Ukraine 2022]. Retrieved from <https://www.ibanet.org/eyeWitness-to-Atrocities-app-10000-milestone-reached-of-verifiable-photos-and-videos-relating-to-war-in-Ukraine>

9. Sviatotska, V. O., *Standarty orhanizatsii ta profesiinoi diialnosti advokatury: porivnialno-pravove doslidzhennia (2021)*. [Standards of Organization and Professional Activity of the Bar: A Comparative Legal Study (2021)]. Kharkiv: avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoho stupenia doktora yurydychnykh nauk [in Ukrainian].

10. *Stratehiia rozvytku Natsionalnoi asotsiatsii advokativ Ukrainy na 2021–2025 roky 2021 (Natsionalna asotsiatsiia advokativ Ukrainy)* [Development Strategy of the Ukrainian National Bar Association for 2021–2025 2021 (Ukrainian National Bar Association)]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr038871-21> [in Ukrainian].

11. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy 2005 (Verkhovna Rada Ukrayiny)*. [Code of Administrative Procedure of Ukraine 2005 (Verkhovna Rada of Ukraine)]. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].

УДК 342.5

Oleksandr DERIABKIN

Postgraduate Student of the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhzhia National University, 66, Zhukovsky Str., Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0007-3873-9010

DOI: 10.32782/LST/2023-4-7

To cite this article: Deriabkin, O. (2023) Pryntsypy administratyvnykh protsedur ta pryntsypy administratyvnoho prava: pidkhody do pravovoho tлумachennia [Principles of administrative procedures and principles of administrative law: approaches to legal interpretation]. *Law. State. Technology*, 4, 43–46, doi: 10.32782/LST/2023-4-7

PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURES AND PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE LAW: APPROACHES TO LEGAL INTERPRETATION

The purpose of the article is to establish the diversity of approaches to determining the relationship between the category "principles of administrative procedures" and "principles of administrative law". The approach to understanding principles as a basis, ideological postulates, the implementation of which can reflect the essence of a certain phenomenon, is universally recognized. It is emphasized that the principles should be considered as a vector for the development of a certain field of social legal relations. The principles reflect the content and essence of the field of law. It was determined that the principles of administrative and procedural law are a component of the system of principles of administrative law. A conclusion was made about the universality of the principles of administrative law, which means their ability to optimally ensure the implementation of public-management legal relations. It was determined that the principles of administrative law should be understood as a set of fundamental principles, ideas, provisions that should be the basis for the formation of public-administrative legal relations, which is a guarantee of observing human rights and freedoms. The author concluded that the principles of administrative procedures are a component of the system of principles of administrative law, while the effectiveness of their implementation depends on the results of law enforcement. It has been established that the principles of administrative procedures determine the basic principles and norms that determine the procedure for conducting administrative procedures, that is, the sequence and method of interaction between authorities and participants of the procedures. The sectoral principles of implementation of administrative procedures include: the principle of the rule of law; the principle of accessibility and comprehensibility; the principle of optimal resolution of the case; the principle of consistency and systematicity: Administrative procedures must be carried out in accordance with a clear order and system. This helps to avoid misunderstandings and ensures stability in the administrative process; the principle of justice and good faith.

Key words: administrative law, administrative process, administrative procedure, law enforcement, legal regulation, principles, interpretation.

Олександр ДЕРЯБКІН

аспірант кафедри адміністративного та конституційного права, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0007-3873-9010

DOI: 10.32782/LST/2023-4-7

Бібліографічний опис статті: Дерябкін, О. (2023). Принципи адміністративних процедур та принципи адміністративного права: підходи до правового тлумачення. *Law. State. Technology*, 4, 43–46, doi: 10.32782/LST/2023-4-7

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР ТА ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ПІДХОДИ ДО ПРАВОВОГО ТЛУМАЧЕННЯ

Метою статті є встановлення різноманіття підходів до визначення співвідношення категорій «принципи адміністративних процедур» та «принципи адміністративного права». Загальновизнаним є підхід до розуміння принципів як базису, ідейних постулатів, реалізація яких здатно відобразити сутність певного явища. Підкреслено, що принципи мають розглядатися як вектор розвитку певної галузі суспільних правовідносин. Принципи відображають зміст та сутність галузі права. Визначено, що принципи адміністративно-процедурного права є складовою системи принципів адміністративного права. Зроблено висновок про універсальність принципів адміністративного права, що означає їх здатність

оптимально забезпечити реалізацію публічно-управлінських правовідносин. Визначено, що принципи адміністративного права мають розумітися сукупність основоположних засад, ідей, положень, що мають бути базисом для формування публічно-управлінських правовідносин, що є гарантією дотримання прав та свобод людини. Автором зроблено висновок, що принципи адміністративних процедур є складовою системи принципів адміністративного права, при цьому ефективність їх реалізації залежить від результатів правозастосування. Встановлено, що принципи адміністративних процедур визначають основні принципи та норми, які визначають порядок проведення адміністративних процедур, тобто послідовність та спосіб взаємодії між органами влади та учасниками процедур. До галузевих принципів здійснення адміністративних процедур віднесено: принцип верховенства права; принцип доступності та зрозумілості; принцип оптимального врегулювання справи; принцип послідовності та системності: Адміністративні процедури повинні проводитися відповідно до чіткого порядку та системи. Це сприяє уникненню непорозумінь та забезпечує стабільність в адміністративному процесі; принцип справедливості та добросовісності.

Ключові слова: адміністративне право, адміністративний процес, адміністративна процедура, правозастосування, правове регулювання, принципи, тлумачення.

Urgency of the problem. It is a well-known fact that in jurisprudence, as in any other science, the task of developing a definition of any concept is to "reveal the content of this concept, pointing out its nature and essential properties of the subject being studied, which distinguish it from among others" (Kuchinskaya, 2013: 35). The principles are the guiding, organizing and synchronizing factor of the entire mechanism for regulating legal, including administrative and procedural relations. Considering that the principles of the central category of administrative procedural law, it should be noted that they reflect its essence, purpose and content. This thesis is quite logically applicable in relation to the principles of administrative procedural law, which quite thoroughly characterize the content and characteristic purpose of this sub-branch of administrative law.

Analysis of recent research and publications.

The issue of establishing the content of the essence of the principles of administrative procedures has not been comprehensively investigated, but at the same time it is necessary to highlight a number of publications by such scientists as D.S. Astakhov (Astakhov, 2011), D.A. Kozachuk (Kozachuk, 2010), I.V. Kryvoruchko (Kryvoruchko, 2018), A.A. Sharaya (Sharaya, 2019) and others, which should serve as a scientific and theoretical basis for this study.

Purpose and main objectives of the study. The purpose of the article is to establish the diversity of approaches to determining the relationship between the category "principles of administrative procedures" and "principles of administrative law".

Presentation of the main research material.

Considering that administrative-procedural law is a structural part of administrative law (in particular, its sub-branch), it should be considered that "principles of administrative-procedural law" are part of a broader and complex concept – "principles

of administrative law", based on the definition and basic doctrinal approaches to which it is worth stopping.

It can be confidently asserted that principles are a primary phenomenon, on the basis of which scientific research is already being formed and norm-making processes are unfolding. V.K. Kolpakov and O.V. Kuzmenko rightly claim that the principles of administrative law are "positive regularities known by science and practice, enshrined in legal norms, or a generalization of the rules in force in the state" (Kolpakov, Kuzmenko, 2003: 18).

According to V.B. Averyanov, the principles of administrative law are "fundamental ideas, provisions, requirements that characterize the content of administrative law, reflect the regularities of its development and determine the directions and mechanisms of administrative and legal regulation of social relations" (Averyanov, 2004: 80).

Therefore, in addition to the influence of the principles on the "inner side" of administrative law, namely, its system and content, they have a direct and important relationship with regard to its external form – they are the ideological basis for the creation of normative legal acts in general, and each norm in them in particular, and this is confirmed by the analysis of the administrative-procedural legislation that was developed and adopted in Ukraine in recent years, focused on the maximum implementation of administrative services as a type of administrative procedures, the prevalence of proactive administrative procedures in the relationship between public administration subjects and private individuals, etc.

R.S. Melnyk believes that the principles of administrative law can be defined as "the main ideas, provisions, requirements that characterize the content of administrative law, reflect the regularities of its development and determine

the directions and mechanisms of administrative-legal regulation of social relations" (Melnyk, 2012: 51). Such a scientific position actually includes three conditional elements of the influence of principles: 1) the content of administrative law, 2) patterns of its development, 3) directions and mechanisms of administrative-legal regulation of social relations.

The definition of the principles of administrative law in the monograph of the same name, edited by T.O., deserves attention. Kolomoets and P.O. Baranchyk as "imperative, unconditional, universal provisions enshrined in the norms of administrative law, which generally outline the rules of behavior of its subjects and to which administrative and legal norms must correspond" (Kolomoets, Baranchyk, 2012: 44). This definition is quite broad in content and includes a fairly wide range of characteristics of the principles of administrative law, which should also be paid attention to. So, in particular, the imperativeness of the specified provisions is that they require unconditional submission, response, execution, have a certain "mandatory orientation", i.e. if a separate provision is formulated as a principle, it should be based on the relevant scientific research and normative processes.

This is a completely characteristic feature of any foundation, and therefore for a component of administrative law, which is a sub-branch of administrative-procedural law, it is definitely an absolute characteristic feature. "Imperativeness", "immutability", "stability", "rigidity" is a sign of the principle that ensures the existence of the sub-branch.

The unconditionality of the principles of administrative law is that they should not be limited, are "complete" in their content, do not depend on any conditions. In general, any conditions of existence are not characteristic of the "foundation" of law, as they "dilute" its essence. If we are talking about the "rule of law", because under any conditions it is a "basic" component of the foundation of the sub-branch, the field of law as a whole. There cannot be certain situations in which this principle applies, the "foundation" is either present or absent. The universality of the principles of administrative law means that they have various purposes, can be "adapted" for different areas or system elements, and are comprehensive. The fact that the principles are enshrined in the norms of administrative law reflects the "close connection" of these interdependent elements, which is also manifested in the fact that the principles of administrative law determine the rules of behavior of its subjects.

Conclusions and prospects for further exploration of this issue. Thus, it can be concluded that administrative scientists, offering their own author's approaches to the definition of "principles of administrative law", while they mostly coincide in the statements that the principles of administrative law: 1) are the basic principles, ideas, provisions that are laid down in the basis of the industry; 2) this is the basis for the formation and functioning of the system and content of the industry; 3) this is the basis for administrative and legal norms; 4) it is the basis of activity of subjects of administrative law; 5) it is a guarantee of ensuring the rights and freedoms of a person and a citizen, the normal functioning of civil society and the state. It is hardly possible to argue with the correctness of these theses, therefore it should be noted that they reflect the actual content and meaning of the principles of administrative law, and therefore should become the "basis" for the formulation of a single, generally accepted doctrinal definition of the principles of administrative law, and in the future, the principles of administrative-procedural law as sub-branch principles, and its subsequent normative consolidation as a norm-definition. In general, it is still desirable to standardize the definition of "principles of administrative proceedings", "principles of administrative procedural law", "principles of administrative procedures", "principles of administrative services", etc., thanks to which unification of the regulation of relevant relations is achieved, law enforcement practice becomes established.

At the same time, the principles of administrative law and the principles of administrative procedure are not synonymous. The principles of administrative law, so to speak, cover all directions and areas of functioning of public administration. This thesis should be considered "basic" in the further analysis of the principles of administrative-procedural law and their definition. And this is fully justified in view of the relationship between administrative law and administrative-procedural law as a whole and a part, the field of law and the sub-field of law, and therefore the principles of the field of law and the principles of the sub-field of law.

Thus, considering the principles of administrative-procedural law as "derived" from the principles of administrative law (as one of the elements that "dominates" in a specifically defined sphere of relations – administrative-procedural), one should consider scientific approaches to their definition and characterization of content.

BIBLIOGRAPHY:

1. Кучинська О. П. Принципи кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 284 с.
2. Астахов Д. С. Кодифікація адміністративно-процедурного законодавства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 17 с.
3. Козачук Д. А. Заохочувальні адміністративні процедури: авторе. дис. ... к.ю.н. : 12.00.07. Одеса, 2010. 22 с.
4. Криворучко І. В. Принципи здійснення адміністративних процедур органами публічної влади: теоретичні основи визначення та застосування: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління. 25.00.01. Київ, 2018. 20 с.
5. Шарая А.А. Класифікація принципів адміністративно-процедурного права. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2019. № 6 (40). С. 81–86.
6. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
7. Адміністративне право України. Академічний курс : у 2 т. / гол. ред. кол. В. Б. Авер'янов. Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 2004. 592 с.
8. Мельник Р. С. Інститут принципів адміністративного права у системі Загального адміністративного права України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 51–60.
9. Коломоєць Т. О., Баранчик П. О. Принципи адміністративного права : монографія. Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. 203 с.

REFERENCES:

1. Kuchynska, O. P. (2013). *Pryntsypy kryminalnoho provadzhennia v mekhanizmi zabezpechennia prav yoho uchashnykiv* [Principles of criminal proceedings in the mechanism of ensuring the rights of its participants: monograph] : monohrafiia. Kyiv : Yurinkom Inter. 284 s. [in Ukrainian].
2. Astakhov, D. S. (2011). *Kodyfikatsiia administratyvno-protsedurnoho zakonodavstva Ukrainy* [Codification of administrative and procedural legislation of Ukraine] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07. Zaporizhzhia, 2011. 17 s. [in Ukrainian].
3. Kozachuk, D. A. (2010). *Zaokhochovalni administratyvni protsedury* [Incentive administrative procedures]: avtoref. dys. ... k.i.u.n. : 12.00.07. Odessa, 2010. 22 s. [in Ukrainian].
4. Kryvoruchko, I. V. (2018). *Pryntsypy zdiisnennia administratyvnykh protsedur orhanamy publichnoi vlady: teoretychni osnovy vyznachennia ta zastosuvannia* [Principles of implementation of administrative procedures by public authorities: theoretical foundations of definition and application]: avtoref. dys. ... kand. nauk z derzh. upravlinnia. 25.00.01. Kyiv, 2018. 20 s. [in Ukrainian].
5. Sharaia, A. A. (2019). *Klasyfikatsiia pryntsypiv administratyvno-protsedurnoho prava* [Classification of principles of administrative and procedural law. *Jurnalul juridic național: theory and practice*]. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. № 6 (40). S. 81–86. [in Ukrainian].
6. Kolpakov, V. K., Kuzmenko, O. V. (2003). *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative Law of Ukraine]: pidruchnyk. Kyiv: Yurinkom Inter. 544 s. [in Ukrainian].
7. *Administratyvne pravo Ukrainy* (2004). [Administrative Law of Ukraine]. *Akademichnyi kurs : u 2 t. / hol. red. kol. V. B. Averianov*. Kyiv : Yuryd. dumka. T. 1: Zahalna chastyna. 2004. 592 s. [in Ukrainian].
8. Melnyk, R.S. (2012). *Instytut pryntsypiv administratyvnoho prava u systemi Zahalnoho administratyvnoho prava Ukrainy* [Institute of Principles of Administrative Law in the System of General Administrative Law of Ukraine]. *Publichne pravo*. 2012. № 3 (7). S. 51–60. [in Ukrainian].
9. Kolomoiets, T. O., Baranchuk, P. O. (2012). *Pryntsypy administratyvnoho prava* [Principles of Administrative Law]: monohrafiia. Zaporizhzhia : Polihrafychnyi tsentr «Copy Art», 2012. 203 s. [in Ukrainian].

УДК 342.9

Євгеній ЖАДАН

кандидат наук з державного управління, докторант кафедри публічного права та приватного права, Університет митної справи та фінансів, вул. Володимира Вернадського, 2/4, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0002-7194-0169

DOI: 10.32782/LST/2023-4-8

Бібліографічний опис статті: Жадан, Є. (2023). Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні: термінологічно-понятійний аспект. *Law. State. Technology*, 4, 47–54, doi: 10.32782/LST/2023-4-8

ІНСТРУМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ: ТЕРМІНОЛОГІЧНО-ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ

Метою наукової роботи визначено виявлення ознак інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні, формулювання відповідного поняття та окреслення видів таких інструментів згідно наявних наукових концепцій та чинних нормативно-правових актів. Визначено такі ознаки інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні: вони є зовнішнім виразом діяльності з упровадження державної та регіональної екологічної політики; за замістом це сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що реалізуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким державна та регіональна екологічна політика втілюється у життя; застосовуються суб'єктами реалізації державної та регіональної екологічної політики; можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу; їх застосування зумовлене повноваженнями та сферою діяльності суб'єктів реалізації екологічної політики; відображають правову динаміку публічного адміністрування у сфері екології; у разі їх застосування настають юридичні наслідки і/або фактичні результати. Поняття інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні визначено як сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що застосовуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким реалізується державна та регіональна екологічна політика. Виокремлено такі групи інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики: регуляторно-планувальні, організаційно-технічні, освітньо-інформативні, координаційні, моніторингово-облікові, економічного спрямування, контрольного-наглядові.

Ключові слова: екологічна політика, сталий розвиток, механізм реалізації, адміністративно-правовий механізм, правові інструменти, інструменти публічного управління, інструменти реалізації, нормативні акти, адміністративні акти, охорона довкілля, органи публічної адміністрації.

Yevgeny ZHADAN

Candidate of Sciences in Public Administration, Doctoral Student at the Department of Public Law and Private Law of the University of Customs and Finance, 2/4, Volodymyr Vernadskyi Str., Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0002-7194-0169

DOI: 10.32782/LST/2023-4-8

To cite this article: Zhadan, E. (2023). Instrumenty administratyvno-pravovoho mekhanizmu realizatsii tsilei suchasnoi derzhavnoi ta rehiionalnoi ekolohichnoi polityky v Ukraini: terminolohichno-poniatiiyniy aspekt [Tools of the administrative-legal mechanism for realizing the goals of modern state and regional environmental policy in Ukraine: terminological-conceptual aspect]. *Law. State. Technology*, 4, 47–54, doi: 10.32782/LST/2023-4-8

TOOLS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR IMPLEMENTING THE GOALS OF MODERN STATE AND REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY IN UKRAINE: A TERMINOLOGICAL AND CONCEPTUAL ASPECT

The purpose of the scientific work is to identify the features of the administrative-legal mechanism of implementing the goals of modern state and regional environmental policy in Ukraine, to formulate the relevant concept and outline the types of such tools according to the available scientific concepts and current legal acts. The following features of the instruments of the administrative-legal mechanism for the realization of the goals of the modern state and regional environmental policy in Ukraine have been determined: they are an external expression of the activity of implementing the state and regional environmental policy; instead, it is a set of various means, techniques, methods of legal and non-legal (political, economic, financial, informational) direction, which are implemented in the process of administrative actions of subjects of public administration, thanks to which the state and regional environmental policy is implemented; applied by subjects of state and regional environmental policy implementation; can have both imperative and dispositive nature; their application is conditioned by the powers and sphere of activity of the subjects of environmental policy implementation; reflect the legal dynamics of public administration in the field of ecology; in the case of their application, legal consequences and/or actual results occur. The concept of instruments of the administrative-legal mechanism for the implementation of the goals of modern state and regional environmental policy in Ukraine is defined as a set of various means, techniques, methods of legal and non-legal (political, economic, financial, informational) direction, which are used in the process of administrative actions of subjects of public administration, thanks to which the state and regional environmental policy is implemented. The following groups of instruments of the administrative-legal mechanism for realizing the goals of modern state and regional environmental policy are distinguished: regulatory-planning, organizational-technical, educational-informative, coordination, monitoring-accounting, economic direction, control-supervisory.

Key words: environmental policy, sustainable development, implementation mechanism, administrative-legal mechanism, legal instruments, public administration instruments, implementation instruments, regulatory acts, administrative acts, environmental protection, public administration bodies.

Постановка проблеми. Сучасні історичні події в Україні ставлять багато викликів перед суспільством та державою. Через війну багато населених пунктів України зруйновані, більшість будівель там перетворилася на уламки та будівельне сміття, сильно постраждало довкілля (ReStart Ukraine, UNDP Accelerator Lab). У зв'язку із веденням активних бойових дій сотні гектарів земельного фонду України засмічені відходами, забрудненні шкідливими речовинами, які вивільнюються у результаті детонування та зазнають пошкодження структури ґрунтового покриву (Видання Район.Еко, 2022; Карпенко, 2023). На сході та півдні України, де продовжуються бойові дії, масштаби руйнувань та забруднення екології неможливо повністю оцінити, але зрозуміло, що там ситуація набагато гірша ніж в порівнянні з іншими районами, де не ведуться інтенсивні бойові дії. На думку О. Савицького, навіть у тих районах, де відсутні бойові дії, стихійні сміттєзвалища у кожному другому селі та на околицях міст спричиняють забруднення повітря та води, а річки Карпат страждають від переповнення пластиком сміттям, яке потрапляє до сусідніх країн, таких як Румунія, Угорщина та Молдова (Савицький, 2022). Тому питання актуалізації нормативно-правових актів, що визначають державну та регіональну екологічну політику, з урахуванням обставин, що обумовлені не тільки природними особливостями окремих регіонів країни, а й веденням активних бойових дій є нагальним питанням.

Стан наукової розробки проблеми. Науковий аналіз проблематики інструментальної складової в адміністративно-правовому механізмі реалізації цілей сучасної державної та регіональної політики в Україні стали предметом дослідження таких науковців як: В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко, (Адміністративне право України, 2018); Н. Галіцина (Галіцина, 2015), І. Гриценко, Р. Мельник, А. Пухтецька (Загальне адміністративне право, 2015), Е. Казмаришин (Казмаришин, 2019); Т. Карпенко (Карпенко, 2023), В. Люх (Люх, 2020); О. Савицький (Савицький, 2022), С. Чернік (Чернік, 2020) та інші. Проте питання інструментів адміністративно-правового механізмі реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні залишились поза увагою науковців, незважаючи на їх актуальність в сучасних умовах.

Метою наукової роботи – є виявлення ознак інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні, формулювання відповідного поняття та окреслення видів таких інструментів згідно наявних наукових концепцій та чинних нормативно-правових актів.

Виклад основного матеріалу. Ключові цілі розвитку України на період до 2030 року визначені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період 2030 року» (Указ Президента України, 2019). За цим доку-

ментом ключовими напрямками реалізації державної політики є подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією; забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва; життя невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками; збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку; захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття тощо (ч. 1). Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проектів прогнозних і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України (Указ Президента України, 2019). Водночас в умовах війни досягнення зазначених цілей сталого розвитку України набагато ускладнюється.

Зазначені в Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період 2030 року» вектори розвитку нашої держави та суспільства були визначені відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1 (Резолюція, 2015), яка визначила 17 цілей та 169 задач у сфері стабільного розвитку на період до 2030 року. Серед цих цілей та задач одне з головних місць займають питання раціонального використання природних ресурсів, гармонії економічного, соціального та технічного прогресу із природою, запобігання виснаженню природних ресурсів та негативних наслідків погіршення стану навколишнього середовища, включаючи опустелювання, посухи, деградацію земель, нестачу питної води та втрату біорізноманіття.

С.Д. Чернік, зазначає, що концепція сталого розвитку є основою для формування екологічної політики держави. Під сталим розвитком, нею розуміється взаємодія людини й природи на засадах збалансованості та взаємозалежності, яка передбачає раціональне та ефективне споживання природних ресурсів,

мінімізацію негативних впливів на них в процесі задоволення потреб особи (Чернік, 2020). Екологічна політика держави, стверджує С.Д. Чернік, базується на принципах сталого розвитку та нормативно-правових документах схвалених на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Україна співпрацює з міжнародним співтовариством, країнами Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища та регулює екологічні правовідносини відповідно до взятих на себе зобов'язань (Чернік, 2020).

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначає основні засади регіональної екологічної політики. Особливості регіональної екологічної політики обумовлені відмінностями соціально-економічного розвитку регіонів України. Ці відмінності зумовлюють нерівномірне техногенне навантаження на навколишнє природне середовище. Законом передбачалося, що положення Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року і розроблені на її основі національні плани дій будуть інтегровані в регіональні програми соціально-економічного розвитку та деталізовані на рівні регіональних планів дій з охорони навколишнього природного середовища Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, на основі яких повинні бути розроблені місцеві плани дій з охорони навколишнього природного середовища, підготовлені на рівні територіальних громад, міських, сільських та селищних рад. За результатами виконання місцевих планів дій планувалося посилити значення органів місцевого самоврядування у процесі реалізації державної екологічної політики, визначити напрями її вдосконалення з урахуванням регіональної специфіки (Закон України, 2019). Механізм реалізації Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року включає: органи, що забезпечують реалізацію; інструменти реалізації; фінансове забезпечення реалізації, етапи реалізації. На наш погляд, ключовим елементом будь якого механізму є саме інструменти його реалізації, які мають бути реалізовані як на державному так і на регіональному рівні. Оскільки державна та регіональна екологічна політика реалізуються органами публічної влади, то ці відносини мають публічно-правовий характер, а тому переважно регулюються нормами адміністративного права.

Загалом питання визначення змісту таких правових категорій як «правові інструменти», «інструменти публічного адміністрування»,

«інструменти механізму адміністративно-правового забезпечення», «інструменти реалізації», «інструменти правового регулювання» розглядалися на рівні наукових досліджень багатьох вчених у прикладній площині щодо окремих сфер діяльності органів публічної влади. Водночас, Е.О. Казміришин, наголошує, що адміністративно-правові інструменти є відносно новою для науки адміністративного права категорією, а отже, не достатньо дослідженою (Казміришин, 2019). Він підтримує думку Р.С. Мельника, що категорія «інструменти публічного адміністрування» замінила собою застаріле поняття «форми і методи державного управління», що стало наслідком розвитку адміністративного права України та наближення його до європейського адміністративного простору (Мельник, 2018).

Автори підручника «Адміністративне право» інструмент публічного адміністрування визначають як зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, реалізований у межах суворої відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного для публічного адміністрування результату (Адміністративне право України, 2018). В. Галуцько, П. Діхтєвський та О. Кузьменко, вважають, що інструмент публічного адміністрування може бути визначений як зовнішній вираз однорідних за своїм характером і правовою природою груп адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, реалізований у межах суворої відповідності визначеної законом компетенції з метою досягнення бажаного для публічного адміністрування результату (Адміністративне право України, 2020). В.А. Медяник інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики формулює як сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів політичного, правового, економічного, фінансового та іншого спрямування, завдяки використанню яких державна соціальна політика втілюється у життя (Медяник, 2021). Е.О. Казміришин під категорією «адміністративно-правовий інструмент» розуміє юридичні засоби (прийоми), які використовуються публічною адміністрацією для здійснення регулюючого впливу на учасників суспільних відносин, що склалися у сфері публічного адміністрування (Казміришин, 2019).

В.А. Медяник інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики визначає як: 1) сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів політичного, правового, економічного, фінансового та іншого

спрямування, завдяки використанню яких державна соціальна політика втілюється у життя; 2) зовнішньо виражену діяльність суб'єктів реалізації державної соціальної політики, яка являє собою визначені у законодавстві способи, прийоми та засоби, що здійснюються у межах їхньої компетенції з упровадження державної соціальної політики у життя (Медяник, 2021).

Спираючись на дослідження попередників цієї тематики Е. Казміришин, Р. Мельник, В. Галуцько, П. Діхтєвський та О. Кузьменко узагальнюють такі характерні риси адміністративно-правових інструментів: 1) вони мають публічно-правову природу; 2) суб'єкти публічного адміністрування застосовують їх у процесі свого функціонування; 3) порядок їх застосування регулюється нормами адміністративного права; 4) застосування того чи іншого інструменту зумовлено компетенцією, сферою і метою діяльності суб'єкта публічного адміністрування; 5) у разі їх застосування настають юридичні наслідки і/або фактичні результати; 6) вони є зовнішнім виразом форми адміністративної діяльності публічної адміністрації; 7) відображають правову динаміку публічного адміністрування; 8) зумовлені реалізацією адміністративних обов'язків суб'єктів публічної адміністрації (Мельник, 2018; Адміністративне право України, 2018; Казміришин, 2019).

Інструменти адміністративно-правового забезпечення державної соціальної політики, вважає В.А. Медяник, характеризуються такими ознаками: 1) є зовнішнім виразом діяльності з упровадження державної соціальної політики; 2) застосовуються суб'єктами реалізації державної соціальної політики; 3) їх застосування зумовлене повноваженнями та сферою діяльності суб'єктів реалізації державної соціальної політики; 4) можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу; 5) здебільшого мають правові наслідки (Медяник, 2021).

Щодо груп та видів інструментів адміністративно-правового забезпечення, то думки науковців теж дещо різняться. Так, на думку Р.С. Мельника, до інструментів діяльності публічної адміністрації включають нормативні акти публічної адміністрації, адміністративний акти та адміністративний договір (Мельник, 2018). В.В. Люх виявив, що вченими до переліку інструментів діяльності публічної адміністрації віднесено нормативні акти, адміністративний акт, адміністративний договір, акти-дії, плани, приватно-правові інструменти, нормативні акти, адміністративний розсуд, електронне урядування, фактичні дії (Люх, 2020; Загальне адміністративне право, 2015; Адміністративне

право України, 2020). Н. Галіцина, яка досліджувала інструменти адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави як інструменти діяльності публічної адміністрації, вказує на те, що в діяльності публічної адміністрації можуть використовуватися також регуляторно-планувальні, організаційно-технічні, інформативні та інші інструменти адміністративно-правового механізму (Галіцина, 2015).

Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначив, що основними інструментами реалізації державної екологічної політики є: міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін; інформування та комунікація; державне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища; стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля; системи екологічного управління, екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції; екологічний облік; технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки; законодавство України у сфері охорони навколишнього природного середовища, яке адаптоване до законодавства Європейського Союзу; освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку; економічні та фінансові механізми, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку); комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки (Закон України, 2019). Таким чином чинне законодавство вказує на різні види інструментів реалізації цілей державної та регіональної екологічної політики.

Стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року та Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки визначають не тільки цілі, вектори, задачі, а також називають деякі інструменти їх реалізації. Так, наприклад, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки до інструментів реалізації відносить: плани заходів щодо реалізації Стратегії відповідно на 2021–2023 і 2024–2027 роки; програми та проекти регіо-

нального розвитку; регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації; державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку окремих територій, угоди щодо регіонального розвитку тощо (Державна стратегія, 2020).

Висновок. Отже, на наш погляд, з урахуванням зазначеного, ознаками інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні є: 1) вони є зовнішнім виразом діяльності з упровадження державної та регіональної екологічної політики; 2) за замістом це сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що реалізуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким державна та регіональна екологічна політика втілюється у життя; 3) застосовуються суб'єктами реалізації державної та регіональної екологічної політики; 4) можуть мати як імперативну, так і диспозитивну природу; 5) їх застосування зумовлене повноваженнями та сферою діяльності суб'єктів реалізації екологічної політики; 6) відображають правову динаміку публічного адміністрування у сфері екології; 7) у разі їх застосування настають юридичні наслідки і/або фактичні результати.

Таким чином поняття інструментів адміністративно-правового механізму реалізації цілей сучасної державної та регіональної екологічної політики в Україні можна визначити як сукупність різноманітних засобів, прийомів, методів правового та не правового (політичного, економічного, фінансового, інформаційного) спрямування, що застосовуються в процесі адміністративних дій суб'єктів публічної адміністрації, завдяки яким реалізується державна та регіональна екологічна політика.

З урахуванням висвітлених наукових концепцій та положень чинних нормативно-правових актів можна виділити наступні групи інструментів механізму адміністративно-правового забезпечення державної та регіональної екологічної політики:

1) регуляторно-планувальні: нормативні акти, адміністративні акти, акти-дії, плани заходів щодо реалізації Стратегії відповідно на 2021–2023 і 2024–2027 роки; програми та проекти регіонального розвитку; регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації; державні програми щодо розвитку транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку окремих територій тощо;

2) організаційно-технічні: технічне регулювання та облік у сфері охорони навколишнього природного середовища, природокористування та забезпечення екологічної безпеки;

3) освітньо-інформативні: інформування та комунікація, освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку;

4) координаційні: міжсекторальне партнерство та залучення заінтересованих сторін; міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки; угоди щодо регіонального розвитку тощо;

5) моніторингово-облікові: стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля; екологічний аудит, екологічна сертифікація та маркування продукції; екологічний облік;

6) економічного спрямування: економічні та фінансові механізми, зокрема екологічна модернізація промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації (відшкодування податку);

7) контрольно-наглядові: комплексний моніторинг стану навколишнього природного середовища і нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів та інші. Правове регулювання та використання зазначених інструментів механізму адміністративно-правового забезпечення державної та регіональної екологічної політики будуть розглянуті у наступних наукових роботах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько та ін. Херсон : Олді-Плюс, 2018. 446 с.
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О. та ін. / за заг. ред. В. Галунька, О. Правотворової. Видання третє. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 584 с.
3. В Україні 20% сільськогосподарських земель зазнали деградації через війну. Видання Район. Еко 5.12.2022. URL: <https://eco.rayon.in.ua/news/557903-v-ukraini-20-silskogospodarskikh-zemel-zaznali-degradatsii-cherez-viynu>.
4. Галіцина Н. Інструменти адміністративно-правового механізму реалізації концепції соціальної держави: вихідні положення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2015. Вип. 6. Т. 2. С. 40–45.
5. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова КМУ від 5.08.2020. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
6. Загальне адміністративне право : підручник / І. С. Гриценко, Р. С. Мельник, А. А. Пухтецька та ін. ; за заг. ред. І. С. Гриценка. К. : Юрінком Інтер, 2015. 568 с.
7. Казміришин Е.О. Адміністративно-правові інструменти забезпечення реалізації державної політики у сфері європейської інтеграції України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 5. 2019. С. 78–83. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2019/19.pdf.
8. Карпенко Т. Екологічні збитки включають викиди шкідливих речовин в атмосферу й забруднення ґрунтів. 03.05.2023. URL: <https://uworld.news/news/rosiia-zruinuvala-35-naftobaz-v-1002596.html>.
9. Лях В.В. Інструменти адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки держави. *Юридична наука*. №2. 2020. С. 237–247.
10. Медяник В.А. Поняття та види інструментів адміністративного забезпечення державної соціальної політики. *Прикарпатський юридичний вісник*. №3. 2021. С. 44–48. URL.: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2021/12.pdf.
11. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 308 с.
12. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року. Закон України від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
13. Про Цілі сталого розвитку України на період 2030 року. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
14. Резолюція 70/1, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25.09.2015 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU15167>.
15. Савицький О. Україна зможе подолати сміттєву кризу. Що передбачає ухвалений Радою закон? 20.06.2022. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/20/688345>.

16. Чернік С.Д. Сталий розвиток як основа екологічної політики України. *Наукові записки*. Серія: право. №9. 2020. С. 64–68.

17. Що робити із уламками від війни? ReStart Ukraine, UNDP Accelerator Lab. URL: <https://restartukraine.io/wardebris-ua/>.

REFERENCES:

1. *Administrativne pravo Ukrainy*. (2018). Povnyi kurs : pidruchnyk [Administrative law of Ukraine. Full course: textbook] / V. Halunko ta in. Kherson : Oldi-Plius, 446 s. [in Ukrainian].

2. *Administrativne pravo Ukrainy*. (2020). Povnyi kurs : pidruchnyk [Administrative law of Ukraine. Full course: textbook] / Halunko V., Dikhtiiievskiy P., Kuzmenko O. ta in. / za zah. red. V. Halunka, O. Pravotvorovoi. Vydannia tretie. Kherson: OLDI-PLIUS, 584 s. [in Ukrainian].

3. V Ukraini 20% silskohospodarskykh zemel zaznaly dehradatsii cherez viinu. Vydannia Raion.Eko 5.12.2022. [In Ukraine, 20% of agricultural land has been degraded due to the war. Vidyanya District. Eco 5.12.2022]. Retrieved from <https://eco.rayon.in.ua/news/557903-v-ukraini-20-silskogospodarskikh-zemel-zaznali-degradatsii-cherez-viynu>. [in Ukrainian].

4. Halitsyna N. (2015). Instrumenty administrativno-pravovoho mekhanizmu realizatsii kontseptsii sotsialnoi derzhavy: vykhidni polozhennia. [Tools of the administrative-legal mechanism for the implementation of the concept of the social state: initial provisions] *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriiia «Iurydychni nauky»*. Vyp. 6. T. 2. С. 40–45. [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnogo rozvytku na 2021–2027 roky. [On approval of the State Strategy of Regional Development for 2021–2027] *Postanova KМУ vid 5.08.2020. № 695*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].

6. *Zahalne administrativne pravo : pidruchnyk* [General administrative law: textbook] / I. S. Hrytsenko, R. S. Melnyk, A. A. Pukhtetska ta in. (2015).; za zah. red. I. S. Hrytsenka. K. : Yurinkom Inter, 568 s. [in Ukrainian].

7. Kazmiryshyn E.O. (2019). *Administrativno-pravovi instrumenty zabezpechennia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi yevropeiskoi intehtratsii Ukrainy*. [Administrative and legal instruments for ensuring the implementation of state policy in the field of European integration of Ukraine] *Aktualni problemy vitchyznianoii yurysprudentsii № 5*. S. 78–83. Retrieved from http://apnl.dnu.in.ua/5_2019/19.pdf. [in Ukrainian].

8. Karpenko T. Ekolohichni zbytky vkluchaiut vykydy shkidlyvykh rehovyn v atmosferu y zabrudnennia gruntiv. 03.05.2023. [Environmental damage includes emissions of harmful substances into the atmosphere and soil pollution.] Retrieved from <https://uworld.news/news/rosiia-zruinuvala-35-naftobaz-v-1002596.html>. [in Ukrainian].

9. Liukh V.V. (2020). *Instrumenty administrativno-pravovoho zabezpechennia finansovoi bezpeky derzhavy*. [Instruments of administrative and legal provision of financial security of the state] *Yurydychna nauka. №2*. S. 237–247. [in Ukrainian].

10. Medianyuk V.A. (2021). *Poniattia ta vydy instrumentiv administrativnogo zabezpechennia derzhavnoi sotsialnoi polityky*. [Concept and types of instruments of administrative support of state social policy] *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk. № 3*. S. 44–48. Retrieved from http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2021/12.pdf. [in Ukrainian].

11. Melnyk R.S. (2018). *Zahalne administrativne pravo v pytanniakh i vidpovidiakh* [General administrative law in questions and answers: training. Manual] : navch. posib. Kyiv : Yurinkom Inter, 308 s. [in Ukrainian].

12. *Pro Osnovni zasady (stratehiiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku* [About the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period up to 2030]. *Zakon Ukrainy vid 28 liutoho 2019 roku № 2697-VIII*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>. [in Ukrainian].

13. *Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku* [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030] : *Ukaz Prezydenta Ukrainy No 722/2019 vid 30 zhovtnia 2019 roku*. *Ofitsiinyi visnyk Prezydenta Ukrainy*. (2019). No 21. Ct. 890 [in Ukrainian].

14. *Rezoliutsiia 70/1, pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu OON 25.09.2015 «Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniy u sferi staloho rozvytku na period do 2030 roku»*. [Resolution 70/1, adopted by the UN General Assembly on 25.09.2015 "Transforming our world: Agenda for sustainable development for the period up to 2030"] Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/MU15167>. [in Ukrainian].

15. Savytskyi O. *Ukraina zmozhe podolaty smittievu kryzu. Shcho peredbachaie ukhvalenyi Radoiu zakon?* 20.06.2022. [Ukraine will be able to overcome the garbage crisis. What does the law adopted by the Council envis-

age?] Ekonomichna pravda. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/20/688345>. [in Ukrainian].

16. Chernik S.D. (2020). Stalyi rozvytok yak osnova ekolohichnoi polityky Ukrainy. [Sustainable development as the basis of environmental policy of Ukraine.] Naukovi zapysky. Seriya: pravo. №9. S. 64–68. [in Ukrainian].

17. Shcho robyty iz ulamkamy vid viiny? [What to do with war debris?] ReStart Ukraine, UNDP Accelerator Lab. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/20/688345>. [in Ukrainian].

УДК 342.5

Yevhen KOLISNICHENKO

Postgraduate Student of the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhia National University, 66, Zhukovsky St, Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0004-9801-3869

DOI: 10.32782/LST/2023-4-9

To cite this article: Kolisnichenko, Ye. (2023). Pryntsyp bezstoronnosti (neuperedzhenosti) u systemi pryntsypiv administratyvnoi protsedury [The principle of failure (non-warning) in the system of principles of administrative procedure]. *Law. State. Technology*, 4, 55–59, doi: 10.32782/LST/2023-4-9

THE PRINCIPLE OF FAILURE (NON-WARNING) IN THE SYSTEM OF PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE

The purpose of the article is to implement the characteristics of the principle of impartiality (impartiality) in the system of principles of administrative procedure. The author emphasizes that the implementation of administrative procedures must meet the requirements of serviceability and “people-centric” approaches to building relations between the state and society. The author presents a number of views on determining the structure of the system of principles of administrative procedure. The author has defined a generally accepted approach to understanding the structure of the principles of administrative procedure, which are systematically divided into general (or general legal) and special (or specifically legal). The general (common law) principles of administrative procedure include the principles of the rule of law, legality, equality and publicity. Special (special legal) principles include the principle of efficiency, which provides for compliance with the requirements of efficiency and informality of approaches to regulating public-administrative relations, the principle of proportionality, the principle of impartiality (impartiality), the principle of accountability and control, the principle of comprehensiveness and universality of approaches to regulating relations for the implementation of administrative procedures. It has been determined that in the system of principles of administrative procedures, the application of the principle of impartiality (impartiality) contributes to the emergence of a conflict of interest, which is associated with the prevention of participation in the resolution of an administrative case by officials who have a personal interest in its settlement. It is concluded that the principle of impartiality (impartiality) is the basis for good governance. It is noted that the implementation of standards of impartiality (impartiality) has a positive impact on compliance with the quality of provision of administrative services by representatives of the public service.

Key words: administrative procedure, administrative process, administrative services, principle of impartiality (impartiality), law enforcement, legal regulation, system.

Євген КОЛІСНІЧЕНКО

аспірант кафедри адміністративного та конституційного права, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0004-9801-3869

DOI: 10.32782/LST/2023-4-9

Бібліографічний опис статті: Колісніченко, Є. (2023). Принцип безсторонності (неупередженості) у системі принципів адміністративної процедури. *Law. State. Technology*, 4, 55–59, doi: 10.32782/LST/2023-4-9

ПРИНЦИП БЕЗСТОРОННОСТІ (НЕУПЕРЕДЖЕНОСТІ) У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПРОЦЕДУРИ

Метою статті визначено здійснення характеристики принципу безсторонності (неупередженості) у системі принципів адміністративної процедури. Автором наголошено, що реалізація адміністративних процедур має відповідати вимогам сервісності та «людиноцентричним» підходам до побудови взаємовідносин держави та суспільства. Автором наведено ряд поглядів на визначення структури системи принципів адміністративної процедури. Автором визначено загальновизнаний підхід до розуміння структури принципів адміністративної процедури, що системно поділяються на загальні (або загальноправові) та спеціальні (або спеціальноправові). До загальних (загальноправових) принципів адміністративної процедури віднесено принципи верховенства права, законність, рівність та публічність. До спеціальних (спеціальноправових) принципів віднесено принцип ефективності, що передбачає

дотримання вимог оперативності та неформальності підходів до регулювання публічно-управлінських відносин, принцип пропорційності, принцип безсторонності (неупередженості), принцип підзвітності та підконтрольності, принцип комплексності та універсальності підходів до регулювання відносин із здійснення адміністративних процедур. Визначено, що у системі принципів адміністративних процедур застосування принципу безсторонності (неупередженості) сприяє виникненню конфлікту інтересів, що пов'язується недопущенням участі у вирішенні адміністративної справи службових осіб, що мають особистий інтерес у її врегулюванні. Зроблено висновок, що принцип безсторонності (неупередженості) є базисом для забезпечення доброго урядування. Наголошено, що реалізація стандартів безсторонності (неупередженості) має позитивний вплив на дотримання якості надання адміністративних послуг представниками публічної служби.

Ключові слова: адміністративна процедура, адміністративний процес, адміністративні послуги, принцип безсторонності (неупередженості), правозастосування, правове регулювання, система.

Urgency of the problem. Effective implementation of tasks of public administration should be based on fundamental principles. Such principles are formulated by representatives of the professional scientific community and enshrined in normative legal acts. They constitute the "framework", "basis", "basis" of relations, form a model of appropriate behavior. This statement correlates with the current concept of "people-centeredness" of all administrative law, as well as its individual components. The modern update of the provisions of the doctrine of administrative law creates a number of conceptual tasks for modern administrative scientists, which are related to clarifying the specifics of the legal relationship between public administration bodies and private individuals, in particular, in the context of making individual administrative decisions. In the conditions of reorientation to the "serviceability" of the state and "partnership" relations between public administration bodies and private individuals, the study of the principles of administrative and procedural law becomes very relevant.

Analysis of recent research and publications. Within the publications of representatives of the administrative science of law and process, the question of the principles of implementation of administrative procedures was addressed only in separate scientific works, in particular, one of the main ones that require consideration within the scope of this article are the dissertations of P.O. Baranchuk "Principles of administrative law" (2012) (Baranchuk, 2012), A.O. Rybchenko "The rule of law as a principle of administrative proceedings" (2013), A.A. Sharaya "Principles of administrative-procedural law: issues of theory and practice" (2020) (Sharaya, 2020) and others. But at the same time, the studies carried out were developed and tested in the absence of the Law of Ukraine "On Administrative Procedure" and fragmentarily highlight the issue of definition content of the principle of impartiality (impartiality) as a basis for regulating public-management relations.

Purpose and main objectives of the study.

Taking into account the stated purpose of the article, establishing the content and essence of the principle of impartiality (impartiality) as a principle of administrative procedure is determined.

Presentation of the main research material.

Most often, the principles of administrative procedure are divided into two groups – basic general and special. The author refers to the main general (admittedly, their name is considered somewhat generalized, tautological) principles of administrative procedure: "the rule of law, legality, equality and publicity, and to special principles relating to procedural activity itself and corresponding to modern European and world standards in the field of administrative rights, such as efficiency (which includes such additional principles as efficiency and informality), proportionality, impartiality (impartiality) and controllability, and emphasizes the need to consolidate and implement such a fundamental principle as the principle of unity of requirements of administrative procedures for all state authorities and local self-government" (Frolov, 2013: 428). This approach is generally recognized and widespread in the field of administrative process theory.

There is an understanding of the principles of administrative procedures as "principles of implementation of administrative-type procedures by category of sphere of action can be divided into general legal or constitutional, which are characteristic of most branches and legal institutions, and branch, which become more characteristic in action for the regulation of administrative relations procedural" (Sushchenko, 2018: 123-124).

A.M. Lutsyk justifies the following classification of the principles of the implementation of the administrative procedure, such as: general principles: rule of law, legality, equality of the participants of the administrative procedure before the law, publicity; special principles: use of powers for the proper purpose, reasonableness,

impartiality of the tax authority, good faith, prudence, proportionality, openness, timeliness and reasonableness of the term, efficiency, presumption of legality of a person's actions and demands, guaranteeing the right of a person to participate in administrative proceedings, guaranteeing legal protection, tacit agreement, "single window" (Lutsyk, 2015: 31).

The analysis of European standards of relations between public administration bodies and citizens allows us to conclude on the application of the classification of principles according to two main groups of relations between public administration bodies and citizens: first, material (basic), namely: the principle of legality, the principle of equality before the law, the principle of compliance with the statutory goals, the principle of proportionality, the principle of objectivity and impartiality, the principle of protecting trust in the law and legally established rights, the principle of responsibility; secondly, procedural: the principle of access to administrative (public) services; the right to be heard; the right to representation and assistance; the principle of a reasonable term (term), the principle of notice, explanation of reasons and determination of means of protection of rights and appeals, the principle of implementation of administrative decisions. In the European science of administrative law, this division of principles into material (basic) and procedural is traditional (Pukhtetska, 2014: 114-145).

In addition, the European science of administrative law singles out the principles of administrative law in the aspect of public administration (principles of good administration and good governance) (Citizens' rights in the sphere of executive power, 2007: 94), most of which can be are classified among the principles affecting the administrative procedure. In this context, V. O. Galai notes that "the principles of "good governance" (although the use of the phrase "proper administration" is still common) are a kind of "basis" for the development of international standards of activity of public servants and is an important step when considering the question of the relationship between the categories of "principles" and "standards" of good governance. The practical aspect of compliance with these standards is an indicator of progress in the quality of public service provision by representatives of the public service" (Galai, 2020: 14), and such a position is quite worth supporting.

The principle of impartiality (impartiality) of an administrative body in administrative-procedural law presupposes the absence of any undue interest of the subject of public administration in

the results of consideration of an administrative case. That is, the subject of authority during the consideration of the case and in the process of exercising his powers should not show any bias or personal beliefs. It should be agreed that "a guarantee of the implementation of this principle can be the duty of an official or official to declare self-recusal, if he has or may have a personal, direct or indirect (indirect) interest in the results of consideration and/or resolution of an administrative case or in the presence of other circumstances, which cause or may cause doubt in the impartiality of the administrative body" (Solovyova, Syomina, 2017: 92-101). All actions of a subject of public administration must eliminate the possibility of doubts about the impartiality and independence of such a body. Elements of the implementation of such a basic idea of regulating administrative-procedural relations should be considered borrowing from foreign rule-making experience and enshrining in national legislation provisions on "integrity", "conflict of interests", "recusal", "self-recusal", "methods of preventing and settling conflicts of interests".

The principle of impartiality (impartiality) requires the authority representative to take all measures to prevent a conflict of interests, not allowing the participation of officials and civil servants in the consideration and decision of an administrative case, if it is related or may be related to their personal, direct or indirect interest in its results (Pysarenko, 2017: 90-91). Thus, the interconnectedness of the principle of impartiality (impartiality) of an administrative body and the prevention of conflicts of interest "refers" us to the norms of anti-corruption legislation, namely to the provisions of the Law of Ukraine dated 10.14.2014 "On Prevention of Corruption", which defines that "potential conflict interests - the presence of a person's private interest in the field in which he performs his official or representative powers, which can affect the objectivity or impartiality of his decision-making, or the performance or non-performance of actions during the performance of these powers", and "real conflict interests - a contradiction between a person's private interest and his official or representative powers, which affects the objectivity or impartiality of decision-making, or the performance or non-performance of actions during the performance of said powers" (On the Prevention of Corruption, 2014). The new regulation in the field of corruption prevention provides a set of tools to ensure the impartiality of administrative proceedings, starting from the mechanisms of impeachment and self-impeachment of officials and officials

of the administrative body, and ending with new institutional approaches to the consideration of complaints in the administrative procedure (Scientific and practical commentary to the draft Law of Ukraine "About administrative procedure", 2019: 60).

Conclusions and prospects for further exploration of this issue. Thus, the principle of impartiality (impartiality) of an administrative body in administrative-procedural law determines the duty of an administrative body to ensure equal treatment of all participants in administrative proceedings. We are talking about the principle of ensuring the "purity" of

administrative-procedural relations, namely the "disinterested" attitude to such relations on the part of any subject of administrative-procedural relations and the establishment of tools to prevent any interest. These principles actually found their manifestation in the implementation of on-line administrative procedures (electronic governance, electronic services), "minimization" of communication between the subjects of administrative procedures with mediated "front" and "back" offices, with strengthening of the principles of public control over administrative – procedural relations (observers, public councils, etc.).

BIBLIOGRAPHY:

1. Баранчик П.О. Принципи адміністративного права: дис. ... к.ю.н. за спеціальністю 12.00.07. адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. 173 с.
2. Шарая А.А. Принципи адміністративно-процедурного права: питання теорії та практики: дис. ... д.ю.н. за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. 460 с.
3. Фролов Ю. М. Класифікація принципів адміністративних процедур. *Форум права*. 2013. № 4. С. 423–429. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index
4. Сущенко Д. В. Адміністративні процедури в Україні та країнах Європи: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 211 с.
5. Луцик А.М. Адміністративні процедури у сфері оподаткування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2015. 192 с.
6. Пухтецька А.А. Європейські принципи адміністративного права : монографія ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. Б. Авер'янова. К. : Логос, 2014. 237 с.
7. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту. Київ: Наук. Думка, 2007. 586 с.
8. Галай В. О. Сучасна концепція принципів публічної служби в адміністративному праві України: автореф. дис... д-ра. юрид. наук. Ірпінь, 2020. 40 с.
9. Соловійова О., Сьоміна В. Щодо принципів адміністративної процедури. *Адміністративна процедура: особливості формування української концепції*: матеріали Круглого столу, м. Харків, 15 вересня 2017 р. – Харків : Національна академія правових наук України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 92–101
10. Писаренко Н. Позасудове оскарження як вид адміністративної процедури (стан та перспективи удосконалення правового врегулювання). *Адміністративна процедура: особливості формування української концепції*: матеріали Круглого столу, м. Харків, 15 вересня 2017 р. Харків : Національна академія правових наук України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 86–91.
11. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
12. Науково-практичний коментар до проекту Закону України «Про адміністративну процедуру» / Авт. колектив (Андрійко О. Ф., Бевзенко В. М. та ін.), за заг. ред. Тимощука В. П. Київ: ФОРМ МІШАЛОВ Д. В., 2019. 460 с.

REFERENCES:

1. Baranchyk, P.O. (2012). *Pryntsypy administratyvnoho prava* [Principles of administrative law]: dys. ... k.i.u.n. za spetsialnistiu 12.00.07. administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet. 173 s. [in Ukrainian].
2. Sharaia, A.A. (2020). *Pryntsypy administratyvno-protsedurnoho prava: pytannia teorii ta praktyky* [Principles of administrative and procedural law]: dys. ... d.i.u.n. za spetsialnistiu 12.00.07 – administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo. Zaporizhzhia: Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2020. 460 s. [in Ukrainian].

3. Frolov, Yu. M. (2013). Klasyfikatsiia pryntsyviv administratyvnykh protsedur [Classification of principles of administrative procedures]. Forum prava. № 4. S. 423–429. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index [in Ukrainian].
4. Sushchenko, D. V. (2018). Administratyvni protsedury v Ukraini ta krainakh Yevropy: porivnialno-pravovyi aspekt [Administrative procedures in Ukraine and European countries: comparative legal aspect]: dys. ... kand. yuryd. nauk. 12.00.07. Zaporizhzhia. 211 s. [in Ukrainian].
5. Lutsyk, A.M. (2015). Administratyvni protsedury u sferi opodatkuvannia v Ukraini [Administrative procedures in the field of taxation in Ukraine]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Kharkiv, 2015. 192 s. [in Ukrainian].
6. Pukhtetska, A.A. (2014). Yevropeiski pryntsyvy administratyvnoho prava [European principles of administrative law]: monohrafiia ; za zah. red. d-ra. yuryd. nauk, prof. V. B. Averianova. K. : Lohos, 2014. 237 s. [in Ukrainian].
7. Prava hromadian u sferi vykonavchoi vlady (2007): administratyvno-pravove zabezpechennia realizatsii ta zakhystu [Rights of citizens in the sphere of executive power: administrative and legal provision of implementation and protection]. Kyiv: Nauk. Dumka. 586 s. [in Ukrainian].
8. Halai, V. O. (2020). Suchasna kontseptsii pryntsyviv publichnoi sluzhby v administratyvnomu pravi Ukrainy [Modern concept of the principles of public service in the administrative law of Ukraine]: avtoref. dys... d-ra. yuryd. nauk. Irpin, 2020. 40 s. [in Ukrainian].
9. Soloviiova, O., Somina, V. (2017). Shchodo pryntsyviv administratyvnoi protsedury [Regarding the principles of administrative procedure]. Administratyvna protsedura: osoblyvosti formuvannia ukrainskoi kontseptsii : materily Kruhloho stolu, m. Kharkiv, 15 veresnia 2017 r. – Kharkiv : Natsionalna akademiia pravovykh nauk Ukrainy, Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho. S. 92–101 [in Ukrainian].
10. Pysarenko, N. (2017). Pozasudove oskarzhennia yak vyd administratyvnoi protsedury (stan ta perspektyvy udoskonalennia pravovoho vrehuliuvannia) [Out-of-court appeal as a type of administrative procedure (state and prospects for improving legal settlement)]. Administratyvna protsedura: osoblyvosti formuvannia ukrainskoi kontseptsii : materily Kruhloho stolu, m. Kharkiv, 15 veresnia 2017 r. Kharkiv : Natsionalna akademiia pravovykh nauk Ukrainy, Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho. S. 86–91 [in Ukrainian].
11. Pro zapobihannia koruptsii (2014). [On prevention of corruption]: Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> [in Ukrainian].
12. Naukovo-praktychnyi komentar do proektu Zakonu Ukrainy «Pro administratyvnu protseduru» (2019). [Scientific and practical commentary to the draft Law of Ukraine "About the administrative procedure"]/ Avt. kolektyv (Andriiko O. F., Bevzenko V. M. ta in.), za zah. red. Tymoshchuka V. P. Kyiv: FOP Myshalov D. V. 460 s. [in Ukrainian].

УДК 342.5

Oleksandr KONOVYI

Postgraduate Student of the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhzhia National University, 66, Zhukovsky St, Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0005-9362-2523

DOI: 10.32782/LST/2023-4-10

To cite this article: Konoviy, O. (2023). Harantii zabezpechennia dostupu do publichnoi informatsii [Guarantees of access to public information]. *Law. State. Technology*, 4, 60–63, doi: 10.32782/LST/2023-4-10

GUARANTEES OF ACCESS TO PUBLIC INFORMATION

The purpose of the article is to establish guarantees for ensuring access to public information. The author found out that the types of information activity include the processes of creating, collecting, receiving, storing, using, distributing, protecting and protecting information. The author determined that access to public information should be provided promptly, which means that such information is already prepared by the state authority and local self-government body, or that the generalization does not require excessive time from the administrative body. The author determined that the realization of the right to access to public information in accordance with the standards of European legislation belongs to the components of the individual's right to freedom of expression. The author rejected the need for the requester of public information to emphasize the justification of the reasons for such an appeal to an administrative body or other subject of authority. The author determined that access to public information is implemented through a system of guarantees that must be provided at the domestic and international levels. The author emphasized that one of the guarantees of access to public information is the establishment of a list of such information, to which an administrative body must respond to a public request. Public information includes information about the activities of the government, authorities and public institutions. The author concluded that the guarantees of access to public information are established by such Laws of Ukraine as the Law of Ukraine "On Information", the Law of Ukraine "On Protection of Personal Data", the Law of Ukraine "On Access to Public Information".

Key words: administrative law, administrative process, administrative procedure, access to public information, law enforcement, legal regulation, principles.

Олександр КОНОВИЙ

аспірант кафедри адміністративного та конституційного права, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0005-9362-2523

DOI: 10.32782/LST/2023-4-10

Бібліографічний опис статті: Коновий, О. (2023). Гарантії забезпечення доступу до публічної інформації. *Law. State. Technology*, 4, 60–63, doi: 10.32782/LST/2023-4-10

ГАРАНТІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Метою статті визначено встановлення гарантій забезпечення доступу до публічної інформації. Автором з'ясовано, що до різновидів інформаційної діяльності відносяться процеси створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації. Автором визначено, що доступ до публічної інформації має надаватися оперативно, що означає, що такі відомості органом державної влади та місцевого самоврядування вже є підготовленими, чи узагальнення не вимагає від адміністративного органу надмірного часу. Автором визначено, що реалізація права на доступ до публічної інформації відповідно до стандартів європейського законодавства відноситься до складових права особи на свободу вираження. Автором відкреслено необхідність запитувача публічної інформації акцентувати уваги на обґрунтуванні причин такого звернення до адміністративного органу чи іншого суб'єкта владних повноважень. Автором визначено, що доступ до публічної інформації реалізується через систему гарантій, які мають надаватися на внутрішньому національному, та на міждержавному рівнях. Автором підкреслено, що однією із гарантій доступу до публічної інформації є встановлення переліку таких відомостей, до яких за зверненням громадськості має бути надано відповідь адміністративним органом. До публічної інформації відноситься інформація про діяльність уряду, органів влади та публічних установ. Автором зроблено висновок, що гарантії забезпечення доступу до публічної інформації встановлюються такими

Законами України, як Закон України «Про інформацію», Закон України «Про захист персональних даних», Закон України «Про доступ до публічної інформації».

Ключові слова: адміністративне право, адміністративний процес, адміністративна процедура, доступ до публічної інформації, правозастосування, правове регулювання, принципи.

Urgency of the problem. The current level of development of information relations requires constant improvement of domestic legislation that regulates them. Democratic development of Ukraine is impossible without openness of public authorities to society. For years, civil society institutions have been demanding transparency in their activities from public authorities, thereby influencing the gradual change in the information policy of these bodies and the information policy of the state in general.

The presence in Article 34 of the Constitution of Ukraine of the legally enshrined right of everyone to access information, in particular, public information – that which is in the possession of subjects of power and information that is of public interest, did not yet guarantee its observance (Constitution of Ukraine, 1996).

Analysis of recent research and publications. Scientific works of V.K. Kolpakova (Kolpakov, 2010: 8-16), Yu. O. Leheza (Leheza, 2021: 79-83), Yu.E. Maksimenko (Maksymenko, 2014), N.V. Mishina (Mishina, 2023) and others. However, the development of information legislation is characterized by the dynamic content of legal relations, which requires constant attention to the problem of ensuring the effectiveness of legal regulation of the mechanism of access to public information, the search for effective guarantees of its provision.

Purpose and main objectives of the study.

The purpose of the article is to establish guarantees of compliance with access to public information.

Presentation of the main research material.

The history of independent Ukraine contains a large number of examples of illegal actions by public persons and public authorities regarding the refusal to provide public information, limiting access to it, not providing the requested information, and not disclosing information about their activities. Only the persistent struggle of representatives of public human rights organizations, the legal profession and legal scholars for the informational openness of the government made it possible to adopt the Law of Ukraine "On Access to Public Information" in 2011, Article 24 of which defined the actions for which responsibility for violating the law on access to public information is provided.

In accordance with this article, persons guilty of the following violations are responsible for violations of the legislation on access to public

information: 1) failure to respond to a request; 2) failure to provide information upon request; 3) groundless refusal to satisfy a request for information; 4) non-disclosure of information in accordance with Article 15 of this Law; 5) provision or publication of unreliable, inaccurate or incomplete information; 6) untimely provision of information; 7) unreasonable attribution of information to information with limited access; 8) failure to register documents; 9) intentional concealment or destruction of information or documents (About access to public information, 2011).

In our opinion, the violation of the legislation on access to public information, and in general in the field of circulation of public information, is undeniably carried out in the information field. Current legislation does not define the concept of "information sphere", but scientists put forward some original concepts of it. V. A. Lipkan, Yu. E. Maksimenko, V. M. Zhelikhovsky insist that the information sphere is a sphere of relations that is formed and developed during information activity, serving almost all aspects of social life (economics, politics, management, science, culture, everyday life, family), that is, he occupies a subordinate position (Lipkan, Maksimenko, Zhelikhovsky, 2011: 22).

According to Art. 9. According to the Law of Ukraine "On Information", the main types of information activities are the creation, collection, receipt, storage, use, distribution, protection and protection of information (On Information, 1992). Given that public information is a type of information in general, the sphere in which violations of the legislation of Ukraine on the circulation of public information are carried out is the circle of social relations arising from the use, preservation, protection, processing, transmission and destruction of public information, which are carried out by all bodies public authorities and their representatives. These subjects are defined by the Law of Ukraine "On Information" as subjects of information relations.

The Law of Ukraine "On Access to Public Information" does not define the type of responsibility for committing such offenses and does not specify the application of possible sanctions in the event of their occurrence (On Access to Public Information, 2011). Instead, according to Art. 27 of the Law of Ukraine "On Information" states that violation of the legislation of Ukraine on information entails

disciplinary, civil, administrative or criminal liability in accordance with the laws of Ukraine.

Conclusions and prospects for further exploration of this issue. Thus, the law calls "commitment of the corresponding offense" the basis for bringing these types of legal responsibility. At different stages of the development of domestic information legislation and legislation on access to public information, such offenses and the liability for them, provided by legislation, changed. As part of this study, we will consider administrative and legal responsibility for violating the rules of circulation of public information.

It was determined that public information must be understood as information about the results of the activities of subjects of power, as well as information that became known to them in the process of performing public-management functions, for the use of which a special administrative-legal regime of circulation is established.

It is argued that the legal regime of access to public information is understood as a special

legal construction, the components of which are administrative and legal norms, administrative procedures, a special procedure for protecting the right to access to public information, the proper level of implementation of which is required in the conditions of building a public service model of modern state

It is emphasized that the normative-legal regulation of access to public information in Ukraine is carried out by an extensive set of legislative and sub-legislative normative-legal acts, which requires the activation of processes of systematization of legislation. It is substantiated that the development of regulatory and legal regulation of access to public information in Ukraine should ensure the proper level of implementation of the norms of information legislation of the countries of the European Union, which requires in the future to ensure the functioning of the organizational and legal mechanism for the implementation of access to public information as a guarantee of openness and transparency of the exercise of state power.

BIBLIOGRAPHY:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Колпаков В. К. Становлення і розвиток законодавства про адміністративну відповідальність. *Науковий вісник Київського нац. ун-т. внутр. справ: наук.-теор. журнал*. 2010. № 2. С. 8–16.
3. Легеца Ю.О. Права дитини в інформаційному цифровому просторі. *Law. State. Technology*. 2021. №3. С. 79–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-12>
4. Максименко Ю. Є. Інформаційні правопорушення: поняття та ознаки [Електронний ресурс]. GOAL: Глобальна організація союзницького лідерства. 2014. URL: <http://goal-int.org/informacijni-pravoporushennya-ponyattya-ta-oznaki/>
5. Mishyna N. V. Role of local and regional authorities in the implementation of ecthr judgments: bibliographical review *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 146–151.
6. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
7. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євро-інтеграції: навч. посібник. Київ: КНТ, 2006. 280 с.
8. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

REFERENCES:

1. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine] (1996). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30. St. 141. [in Ukrainian].
2. Kolpakov, V. K. (2010). *Stanovlennia i rozvytok zakonodavstva pro administratyvnu vidpovidalnist* [Formation and development of legislation on administrative responsibility]. *Naukovyi visnyk Kyivskoho nats. un-t. vnutr. sprav: nauk.-teor. zhurnal*. № 2. S. 8–16 [in Ukrainian].
3. Leheza, Yu.O. (2021). *Prava dytyny v informatsiinomu tsyfrovomu prostori* [Children's rights in the informational digital spac]. *Law. State. Technology*. №3. S. 79-83 DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-3-12> [in Ukrainian].
4. Maksymenko, Yu. Ye. (2014). *Informatsiini pravoporushennia: poniattia ta oznaky* [Information crimes: concepts and signs]. GOAL: Hlobalna orhanizatsiia soiuznytskoho liderstva. 2014. URL: <http://goal-int.org/informacijni-pravoporushennya-ponyattya-ta-oznaki/> [in Ukrainian].
5. Mishyna, N. V. (2023). Role of local and regional authorities in the implementation of ecthr judgments: bibliographical review *Yurydychnyi visnyk*. 2023. № 3. S. 146–151.

6. Pro dostup do publichnoi informatsii (2011). [On access to public information]: Zakon Ukrainy vid 13 sichnia 2011 r. № 2939-VI. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2011. № 32. St. 314 [in Ukrainian].
7. Lipkan, V. A., Maksymenko, Yu. Ye., Zhelikhovskiy, V. M. (2006). Informatsiina bezpeka Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Information security of Ukraine in the conditions of European integration]: navch. posibnyk. Kyiv: KNT, 2006. 280 s. [in Ukrainian].
8. Pro informatsiiu (1992). [About information]: Zakon Ukrainy № 2657-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. № 48. St. 650. [in Ukrainian].

УДК 342.5

Yevhen MARCHENKO

Postgraduate Student of the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhzhia National University, 66, Zhukovsky St, Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0006-8878-0321

DOI: 10.32782/LST/2023-4-11

To cite this article: Marchenko, Ye. (2023). Yurydychna osoba yak subiekt administratyvnoho pravoporushennia u sferi okhorony dovkillia [Legal entity as a subject of administrative offense in the field of environmental protection]. *Law. State. Technology*, 4, 64–68, doi: 10.32782/LST/2023-4-11

LEGAL ENTITY AS A SUBJECT OF ADMINISTRATIVE OFFENSE IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION

The article highlights the issue of finding ways to apply measures of administrative responsibility to a legal entity as a subject of an administrative offense in the field of environmental protection. The author determined that a type of application of measures of administrative responsibility is the application of administrative and economic sanctions to legal entities. The author found out that the establishment of the content of administrative responsibility and the imposition of administrative fines for the commission of administrative offenses in the field of environmental protection is connected with the need to solve the problem of a blanket approach to setting out the dispositions of the norms of the administrative-delict legislation of Ukraine. It has been established that administrative offenses are grounds for the application of measures of administrative responsibility. It was determined that the measures of administrative responsibility include both administrative fines and administrative and economic sanctions. The classification of administrative offenses in the field of environmental protection by object, subject, and method of commission was carried out. As a result of the carried out classification of administrative offenses in the field of environmental protection, a conclusion was made about the need to find a normative structure for the recognition of legal entities as subjects of administrative responsibility. The expediency of understanding administrative responsibility in the field of environmental protection as a system of administrative proceedings, the implementation of which leads to the application of administrative sanctions to a person, is substantiated. A conclusion was made about the need to introduce mechanisms of administrative liability without fault. It is emphasized that guilt is such a condition of the subjective side of the composition of an administrative offense that characterizes the volitional content of the activity of only natural persons, which eliminates the possibility of introducing universal approaches to the application of measures of administrative responsibility.

Key words: administrative offense, administrative process, environmental protection, law enforcement, legal regulation, legal entity.

Євген МАРЧЕНКО

аспірант кафедри адміністративного та конституційного права, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0006-8878-0321

DOI: 10.32782/LST/2023-4-11

Бібліографічний опис статті: Марченко, Є. (2023). Юридична особа як суб'єкт адміністративного правопорушення у сфері охорони довкілля. *Law. State. Technology*, 4, 64–68, doi: 10.32782/LST/2023-4-11

ЮРИДИЧНА ОСОБА ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

У статті висвітлено питання пошуку шляхів застосування заходів адміністративної відповідальності до юридичної особи як субєкта адміністративного правопорушення у сфері охорони довкілля. Автором визначено, що різновидом застосування заходів адміністративної відповідальності є застосування до юридичних осіб адміністративно-господарських санкцій. Автором з'ясовано, що встановлення змісту адміністративної відповідальності та застосування адміністративних стягнень за вчинення адміністративних правопорушень у сфері охорони довкілля пов'язується із необхідністю вирішення проблеми бланкетного підходу до викладення диспозицій норм адміністративно-деліктного законодавства України. Встановлено, що адміністративні правопорушення є підставою застосування заходів адміністративної відповідальності. Визначено, що до заходів адміністративної відповідальності відносяться як

адміністративні стягнення, так і адміністративно-господарські санкції. Здійснено класифікацію адміністративних правопорушень у сфері захисту довкілля за об'єктом, суб'єктом, способом вчинення. В результаті здійсненої класифікації адміністративних правопорушень у сфері охорони навколишнього природного середовища зроблено висновок про необхідність пошуку нормативної конструкції визнання юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності. Обґрунтовано доцільність розуміння адміністративної відповідальності у сфері захисту довкілля як системи адміністративних проваджень, реалізація як призводить до застосування до особи адміністративних санкцій. Зроблено висновок про необхідність запровадження механізмів адміністративної відповідальності без вини. Наголошено, що вина є такою умовою суб'єктивної сторони складу адміністративного правопорушення, що характеризує вольовий зміст діяльності лише фізичних осіб, що усуває можливість впровадження універсальних підходів до застосування заходів адміністративної відповідальності.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, адміністративний процес, охорона навколишнього природного середовища, правозастосування, правове регулювання, юридична особа.

Urgency of the problem. The problem of administrative responsibility of legal entities is relatively new and is not characteristic of the development of legal science. The existence of such a problem is determined by the presence of a number of issues, which primarily include the "Soviet" legal heritage, which includes the prohibition of the existence of private property, the absence of mechanisms for the functioning of legal entities under private law, and therefore the absence of the need for legislative regulation of their responsibility for causing damage. The institution of legal responsibility in general, and in particular - administrative responsibility, is formed in accordance with the concept of applying measures of state coercion to guilty persons (cursor – author), while the category of "guilt" is understood as the "mental attitude of a person" to the committed act (Legal Encyclopedia, 1998: 394-395). At the same time, it is obvious to understand that a legal entity is not endowed with a psyche, and therefore, the application of the category "guilt" in the sense of "mental attitude" to legal entities is impossible. Thus, the introduction of the institution of administrative responsibility is associated with the problem of rethinking the category of guilt as a characteristic feature of the subjective side of the composition of an administrative offense.

We consider the search for a unified approach to understanding the expediency and possibility of bringing legal entities to administrative responsibility for committing violations of legislation in the field of environmental protection to be a problem that requires scientific consideration and practical correction. At the same time, the current legislation of Ukraine establishes the mechanisms for applying a special system of property levies to legal entities, which in their essence are measures of administrative responsibility (Kostytskyi, 2010: 314).

Analysis of recent research and publications. The state of scientific development of the problem is characterized by the fact that, despite

the presence of numerous fundamental studies on the formation and development of legislation on environmental protection, in particular V.I. Andreytseva, A.P. Hetman, R.C. Kirin, V.V. Kostytskyi, V.A. Zuyev, P.M. Rabinovych, Yu.S. Shemshuchenko and others, which relate to environmental and legal problems, the issue of administrative responsibility for committing offenses in the relevant environmental field remains insufficiently developed.

Among the publications that should be singled out, the results of which contribute to the search for solutions to the problem of the application of administrative responsibility measures in general, and in particular, the establishment of an effective mechanism of administrative responsibility of a legal entity, it is necessary to single out the works of V. B. Averyanov, O. F. Andriyko, V. M. Bevzenka, Yu. P. Bytyak, L. R. Beloi-Tiunova, M. Yu. Vikhlyayeva, V. M. Harashchuk, E. A. Hetman, I. P. Holosnichenko, R. A. Kalyuzhny, S. However, taking into account the extremely low level of legal effectiveness of the application of measures of administrative responsibility in the field of environmental protection, the determination of its features and directions for improving the legal regulation of its mechanism in relation to the results of the activities of legal entities becomes particularly relevant.

Purpose and main objectives of the study.

The purpose of the article is to characterize the characteristics of a legal entity as a subject of administrative offenses in the field of environmental protection.

Presentation of the main research materia. Despite the absence in the Code of Ukraine on Administrative Offenses (Code of Ukraine on Administrative Offenses, 1984) of mechanisms for applying mechanisms of administrative liability to legal entities in general, and in particular, in the field of environmental protection, it is necessary to define a number of legislative acts establishing mechanisms for applying administrative sanctions

to legal entities. Such legislative acts of Ukraine are the Laws of Ukraine: "On Veterinary Medicine" (On Veterinary Medicine, 1992), "On the Public Health System" (On the Public Health System, 2022), "On the Exclusive (Marine) Economic Zone" (About the exclusive (maritime) economic zone) and others. Certainly, such a legislative act is the Economic Code of Ukraine, which defines administrative and economic sanctions (Chapter 27) (Economic Code of Ukraine, 2003). In particular, in accordance with Part 2 of Art. 20 of the Economic Code of Ukraine establishes that the application of administrative and economic sanctions is one of the methods of protection of violated rights and interests defined by the current legislation. Article 49 of the Economic Code of Ukraine stipulates that entrepreneurs are responsible for causing damage to the environment. In case of violation of such a legal requirement, property and other legal liability may be applied to the guilty persons. Similar is the provision of Part 2 of Art. 104 of the Law of Ukraine: "On Veterinary Medicine", where it is determined that the payment of fines for violation of the requirements for the use of objects of the animal world does not exempt legal entities and individuals from the elimination, in accordance with the procedure established by law, of the committed violations and compensation for the damage caused by them. The Law of Ukraine "On the Exclusive (Maritime) Economic Zone" provides for a number of offenses, the commission of which is the basis for applying to legal entities liability measures for illegal industrial activity (Article 22), violation of the rules of safe operation of facilities (Article 23), illegal exploitation natural resources (Article 24), illegal conduct of marine scientific research (Article 25), pollution of the marine environment (Article 26).

Yu.O. Leheza, studying the problem of the institution of administrative responsibility in the field of use of natural resources, substantiates that the presence in the system of administrative and economic sanctions of such features as the property nature of restrictions, as well as the inclusion of such sanctions as fines, confiscation of means and tools, confiscation of illegal extracted natural resources, is an argument for its attribution to administrative or criminal liability of legal entities in general, and in particular, in the field of environmental protection (Legeza, 2017: 140-147). The approach proposed by Yu. O. Leheza correlates with the approach proposed by I. O. Vihrova, who emphasizes that the argumentation of the inexpediency of "replacing" legal institutions is when, instead of legislative recognition of administrative (or criminal, in the

case of an increased degree of social danger of the committed act) responsibility, "artificially » the institution of administrative-economic sanctions is introduced, which has the following features: 1) the basis for their application is the violation of the rules of economic activity in the field of environmental protection, which is not related to the violation of the terms of the economic-legal contract; 2) in contrast to economic sanctions that arise as a result of violations of the terms of an economic-legal contract, administrative-economic sanctions are applied by authorized bodies of state power or local self-government bodies, and not by other bodies or a party to the obligation; 3) administrative and economic sanctions are established exclusively by laws, not by-laws or a contract, which determine the types of these, the procedure and grounds for their application (Vihrova, 2015: 152).

The position of I. Ya. Kuyan stands out, which notes that in the case of offenses in the field of natural resource use, not only the penalties provided for in the current Code of Ukraine on Administrative Offenses are imposed, but also a number of measures of administrative coercion, the content of which is the restriction or deprivation of a person of a special right – the right to use natural resources or objects, the right to conduct ecologically significant activities, including the limitation of action or cancellation of permits and licenses. The application of such fines is established most often by the norms of subordinate regulatory legal acts, and in their essence are measures to stop offenses. A comparison of the signs of administrative sanctions, which are aimed at depriving persons (physical and legal) of special rights, in particular suspension of action, cancellation of permits, licenses, suspension, termination of activity, gave grounds for asserting the absence of a significant equality in the content of such sanctions (Kuyan, 2001: 8).

In practice, there is a combination of measures of administrative responsibility with measures related to the implementation of economic activity by the subjects of offenses in general, and in particular, in the field of environmental protection. In particular, in case No. 826/6868/14, the Kharkiv District Administrative Court, based on the claim of the State Environmental Inspection of Ukraine, made a decision to impose a fine on an individual entrepreneur for the offense provided for in Article 78 of the Code of Administrative Offenses, in the amount of UAH 136, as well as a decision to stop his sunflower oil processing activities due to violation of environmental protection requirements (Decision of the Kharkiv District Administrative Court, 2016).

Argument of Yu.O. Leheza on the expediency of introducing mechanisms of liability without fault in the event of damage to the environment, which occurs as a result of the operation of a source of increased danger. According to the current legislation of Ukraine, an object of increased danger must be understood as an object where one or more dangerous substances or categories of substances are used, manufactured, processed, stored or transported in an amount equal to or exceeding the legally established threshold masses, as well as other objects as such, which, according to the law, are a real threat of an emergency situation of man-made and natural nature (Article 1 of the Law of Ukraine "On Objects of Increased Danger").

According to Article 69 of the Law of Ukraine "On Protection of the Natural Environment", persons who own a source of increased ecological danger are obliged to compensate for the damage caused to citizens and legal entities, unless they prove that this damage occurred as a result of spontaneous natural phenomena or intentional actions of the victims.

In support of such an approach, it is worth quoting the position of D. M. Lukyants, who, examining the category of administrative responsibility of legal entities and applying the category of guilt to them, determines that: 1) legal entities cannot have their own mental characteristics; 2) realization

of legal personality of legal entities is carried out exclusively through its authorized management bodies (one-person or collegial); 3) ownership of the internal organizational structure by legal entities; 4) a specific system of legal and economic evaluation of the activity of legal entities has been established (Lukyanets, 2007: 190).

In general, agreeing with the need to establish mechanisms of administrative responsibility without fault, it should be noted that guilt as a characteristic of the subjective side of the structure of administrative responsibility can be applied exclusively in the aspect of assessing the legality of the activities of natural persons, and therefore cannot be recognized as a mandatory feature of such a category.

Conclusions and prospects for further exploration of this issue. Thus, the introduction of the institution of administrative liability of legal entities for committing offenses in the field of environmental protection involves a review of the understanding of the category of guilt as its constituent element and the establishment of a unique system of penalties, which, in particular, must include the seizure of profit (income); imposing an administrative and economic fine; restriction or suspension of the activity of the business entity; prohibition of advertising of products produced by a legal entity polluting the environment.

BIBLIOGRAPHY:

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 1: А-Г. 672 с.
2. Костицький В. Десять тез про юридичну відповідальність за екологічні правопорушення. *Про українське право: Часопис кафедри теорії та історії держави і права / КНУ ім. Тараса Шевченка*. 2010. Число 5. Правова відповідальність. С. 312–322.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
4. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 р. № 2498-12. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 531.
5. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#n840>
6. Про виключну (морську) економічну зону: Закон України від 16.05.1995 р. № 162-95/ВР URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80>
7. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
8. Легеза Ю. О. Публічне управління у сфері використання природних ресурсів: адміністративно-правові засади: монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 432 с.
9. Віхрова І. О. Адміністративно-господарські санкції як заходи господарсько-правової відповідальності. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 151–155.
10. Куян І. А. Адміністративна відповідальність за екологічні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2001. 20 с.
11. Постанова Харківського окружного адміністративного суду від 25.07.2016 р. № 820/3470/16. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59192135>

12. Лук'янець Д. М. Розвиток інституту адміністративної відповідальності : концептуальні засади та проблеми правореалізації : дис. ...д.ю.н. / 12.00.07. К., 2007. 410 с.

REFERENCES:

1. Iurydychna entsyklopediia (1998). [Legal encyclopedia]: v 6 t. / Redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (vidp. red.) ta in. K.: «Ukr. entsykl.». T.1: A-H. 672 s. [in Ukrainian].
2. Kostytskyi, V. (2010). Desiat tez pro yurydychnu vidpovidalnist za ekolohichni pravoporushennia [Ten Theses on Legal Responsibility for Environmental Offenses]. Pro ukrainske pravo: Chasopys kafedry teorii ta istorii derzhavy i prava / KNU im. Tarasa Shevchenka. Chyslo 5. Pravova vidpovidalnist. S. 312–322 [in Ukrainian].
3. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia (1984). [Code of Ukraine on Administrative Offenses] № 8073-X. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. 1984. Dodatok do № 51. St. 1122 [in Ukrainian].
4. Pro veterynarnu medytsynu (1992). [On veterinary medicine]: Zakon Ukrainy № 2498-12. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1992. № 36. St. 531. [in Ukrainian].
5. Pro systemu hromadskoho zdorovia (2022). [On the public health system] : Zakon Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#n840> [in Ukrainian].
6. Pro vykliuchnu (morsku) ekonomichnu zonu (1995). [On the exclusive (maritime) economic zone]: Zakon Ukrainy № 162-95/VR Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
7. Hospodarskyi kodeks Ukrainy (2003). [Economic Code of Ukraine] : Zakon Ukrainy № 436-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. St.144. [in Ukrainian].
8. Leheza, Yu. O. (2017). Publichne upravlinnia u sferi vykorystannia pryrodnykh resursiv [Public administration in the sphere of use of natural resources: administrative and legal principles]: administratyvno-pravovi zasady: monohrafiia. Zaporizhzhia: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2017. 432 s. [in Ukrainian].
9. Vikhrova, I. O. (2015) Administratyvno-hospodarski sanktsii yak zakhody hospodarsko-pravovoi vidpovidalnosti [Administrative and economic sanctions as measures of economic and legal responsibility]. Chasopys Kyivskoho universytetu prava. № 2. S. 151–155 [in Ukrainian].
10. Kuian, I. A. (2001) Administratyvna vidpovidalnist za ekolohichni pravoporushennia [Administrative responsibility for environmental offenses]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.07. Kyiv. 20 s. [in Ukrainian].
11. Postanova Kharkivskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu (2016) № 820/3470/16 [Resolution of the Kharkiv District Administrative Court dated July 25, 2016]. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59192135> [in Ukrainian].
12. Lukianets, D. M. (2007). Rozvytok instytutu administratyvnoi vidpovidalnosti : kontseptualni zasady ta problemy pravorealizatsii [Development of the institute of administrative responsibility: conceptual foundations and problems of legal implementation]: dys. ...d.iu.n. / 12.00.07. K. 410 s. [in Ukrainian].

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.81

Руслан КУБРАК

кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри правової та спеціальної підготовки, Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби», вул. Колеусівська, 39, м. Кам'янське, Україна, 51900

ORCID: 0000-0002-9912-098X

Василь СЕГЕДА

начальник центру професійної підготовки, Територіально відокремлене відділення «Кам'янська філія Академії Державної пенітенціарної служби», вул. Колеусівська, 39 м. Кам'янське, Україна, 51900.

ORCID: 0000-0001-9185-0120

DOI: 10.32782/LST/2023-4-12

Бібліографічний опис статті: Кубрак, Р, Сегеда, В. (2023). Кримінологічна типологія злочинців в установах виконання покарань. *Law. State. Technology*, 4, 69–74, doi: 10.32782/LST/2023-4-12

КРИМІНОЛОГІЧНА ТИПОЛОГІЯ ЗЛОЧИНЦІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

У статті авторами розглянуто сутність поняття «злочинність в установах виконання покарань». Порівняльно-аналітичним методом розглянуто погляди науковців-кримінологів щодо його тлумачення. Акцентовано увагу на підвищену суспільну небезпеку такого явища, як повторне вчинення кримінальних правопорушень засудженими особами, які відбувають, встановлені судом кримінальні покарання.

Аргументовано звернено увагу на необ'єктивність існуючих типологій злочинців в місцях позбавлення волі, оскільки в їх основу лягли результати спостережень та наукових досліджень особистості засуджених і не враховувались правопорушники з числа персоналу установ виконання покарань та інших осіб. За допомогою логічного методу пізнання автори стверджують, що злочинність в установах виконання покарань охоплює всю сукупність кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили, в тому числі і посадових осіб цих установ.

Грунтуючись на результатах проведеного дослідження запропоновано провести розподіл осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на території УВП та поза їх територією під час відбування (виконання) покарання за характером антисуспільної спрямованості особистості на шість основних типів: корисливий; насильницький; гедоністичний (ейфоричний); службовий (посадовий); необережний (ситуативний), кримінально-субкультурний. Зазначене групування злочинців за спільними ознаками проводилось за результатами аналізу характеру вчинених протягом останніх 10 років кримінальних правопорушень в установах виконання покарань та за їх межами під час відбування (виконання) покарання.

Представлена типологія злочинців надасть можливість адаптувати та ефективно проводити заходи індивідуальної профілактики вчинення правопорушень з урахуванням особливостей кожного типу.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, персонал установ виконання покарань, типологія злочинців, засуджена особа, антисуспільна спрямованість особистості, кримінальна субкультура.

Ruslan KUBRAK

PhD in Law, Deputy Head of the Department of Legal and of Law, Deputy Head of the Department of Legal and Special Training, Territorially Separated Branch "Kamianske Branch of the Academy of the State Penitentiary Service", 39, Koleusivska Str., Kamianske, Ukraine, 51900

ORCID: 0000-0002-9912-098X

Vasil SEHEDA

Head of the Professional Development Center, Territorially Separated Branch "Kamianske branch of the Academy of the State Penitentiary Service, 39, Koleusivska Str., Kamianske, Ukraine, 51900

ORCID: 0000-0003-2746-0552

DOI: 10.32782/LST/2023-4-12

To cite this article: Kubrak R., Sehed V., (2023). Kryminolohichna typolohiia zlochyntsiiv v ustanovakh vykonannya pokaran [Criminological typology of offenders in penitentiary institutions]. *Law. State. Technology*, 4, 69–74, doi: 10.32782/LST/2023-4-12

CRIMINOLOGICAL TYPOLOGY OF OFFENDERS IN PENITENTIARY INSTITUTIONS

The article deals with the essence of the concept of "crime in penitentiary institutions". The views of criminologists on its interpretation are considered using the comparative and analytical method. Attention is focused on the increased social danger of such a phenomenon as repeated commission of criminal offences by convicted persons serving criminal sentences imposed by a court.

The author argues that the existing typologies of criminals in prisons are biased, since they are based on the results of observations and scientific studies of the personality of convicts and do not take into account offenders from among the staff of penitentiary institutions and other persons. Using the logical method of cognition, the authors argue that crime in penitentiary institutions covers the entirety of criminal offences and the perpetrators, including officials of these institutions.

Based on the results of the study, the authors propose to divide persons who have committed criminal offences on the territory of penal institution and outside their territory while serving (executing) a sentence into six main types according to the nature of the personality's anti-social orientation: selfish; violent; hedonistic (euphoric); official (official); careless (situational), criminal-subcultural. This grouping of criminals by common features was based on the results of the analysis of the nature of criminal offences committed over the past 20 years in penitentiary institutions and outside them while serving their sentences.

The presented typology of criminals will make it possible to adapt and effectively carry out measures of individual prevention of offences, taking into account the characteristics of each type.

Key words: criminal offenses, staff of penal institutions, typology of criminals, convicted person, antisocial personality, criminal subculture.

Актуальність проблеми. Щорічно в установах виконання покарань вчиняється близько 400 кримінальних правопорушень, як засудженими, які відбувають встановлене судом кримінальне покарання, так і іншими особами, в тому числі і персоналом (Інформаційний бюлетень про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2013 році (за даними Державного департаменту з питань виконання кримінальних покарань), 2014), (Огляд основних показників стану режиму, ізоляції та нагляду в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах протягом 2019–2022 рр. (за даними Державного департаменту з питань виконання кримінальних покарань), 2022). Зазначене явище вирізняється підвищеною суспільною небезпекою оскільки нівелює мету покарання, формує усвідомлення у правопорушників про неспроможність правоохоронних органів запобігти вчиненню нових злочинів навіть при безпосередньому виконанні покарання, і до того ж сприяє формуванню у злочинців антисупільних установок. Задля забезпечення ефективної індивідуальної кримінологічної профілактики постає необхідність виявлення у злочинців окремих притаманних їм рис та характеристик, які їх вирізняють та водночас об'єднують у групи за спільними ознаками. Це надасть можливість застосувати заходи впливу, які будуть актуальними та дієвими саме для визначеного типу кримінальних правопорушників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Результати дослідження ознак, структури особи, яка вчинила кримінальне правопорушення її типологізація на основі визначених схожих якостей характеристик висвітлені у наукових працях українських та зарубіжних правників і кримінологів. Серед них необхідно відмітити наукові праці, Богатирьова І.Г., Боровика А.В., Джужі О.М. «Пенітенціарна кримінологія» (Богатирьов, Боровик, Джужа, 2022), Боднара І.В. «Кримінологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу» (Боднар, 2012), Данильченко П.Ю. «Кримінальний радикалізм в установах виконання покарань: кримінологічні засади протидії» (Данильченко, 2023), «Кримінологія: Загальна та Особлива частини», (Даньшин, Голіна, Валуйська, 2009), Кубрака Р.М., Леня В.В. «Засуджені з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: стан, тенденції, перспективи» (Кубрак, Леня, 2019), Колба О.Г. «Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам» (Колб, 2007) та інших.

Віддаючи належне вказаним науковим працям, слід зазначити, що здебільшого у наявних напрацюваннях висвітлюють загальні проблеми запобігання та протидії злочинності в кримінально-виконавчих установах, окремі з них ґрунтувались на наукових здобутках та законодавстві, які з часом притерпіли значних

змін, типологія засуджених-злочинців розглядалась здебільшого у світлі інших проблем без урахування усіх аспектів пенітенціарної специфіки. Цими факторами і обумовлено існування потреби у відповідній спеціалізації наукового знання стосовно визначеного кола проблем та забезпечення його приросту щодо розуміння особливостей типологізації осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на території установ виконання покарань (далі – УВП) та під час відбування покарання.

Метою статті є визначення спільних ознак, що спостерігаються у окремих груп осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в установах виконання покарань та поза їх межами під час відбування (виконання) покарання, і на цій підставі досліджених закономірностей встановити їх типи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особистість засуджених та інших осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення в УВП і поза їх територією під час відбування покарання, як то під час переміщення, перебування в лікувальних закладах МОЗ тощо є предметом кримінологічних досліджень. Метою таких напрямів наукових розвідок є виявлення етиології закономірних причинно-наслідкових зв'язків злочинної діяльності, прогнозування динамічних процесів злочинності в УВП та розробка заходів запобігання і протидії злочинним проявам.

Кримінологічна, соціальна типологізація осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в УВП є одним з методів їх вивчення з урахуванням особливостей впливу соціального середовища УВП, умов ізоляції, соціальних ролей правопорушника.

В УВП концентруються особи, які вчинили злочин, за схожими ознаками: вік, стать, суспільна небезпечність, що залежить від виду вчиненого злочину та їх психологічної спрямованості (Даньшин, Голіна, Валуйська, 2009, с. 162). Існуючі об'єднання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, в групи за схожими характеристиками є відносно умовними і напряму залежать від тих критеріїв, які враховує дослідник при її формуванні.

В основі типології злочинців завжди лежать найбільш суттєві кримінологічно важливі ознаки злочинців, які закономірно пов'язані зі злочинною поведінкою. (Захаров, Колб, Мирончук, Міліщук, 2007, с. 114)

Виходячи з найбільш поширеної типології злочинців, яку використовували в своїх роботах Даньшин І.М., Голіна В.В, Валуйська М.Ю., Лукашевич С.Ю. за характером антисуспільної

спрямованості особистості злочинців та змістом мотивації їх злочинної поведінки визначається чотири типи кримінальних правопорушників: насильницький, корисливий, злісний соціально-дезорганізований, необережний (Даньшин, Голіна, Валуйська, с. 124), (Лукашевич, 2001). Вказана конструкція стала світоглядною основою фахового погляду на принципи структурування типів злочинців.

Виходячи з тлумачення багатьма вченими-кримінологами сутності поняття «злочинності у місцях позбавлення волі», як сукупності кримінальних правопорушень вчинених повторно засудженими, які відбувають призначене покарання в УВП, з деякими редакційними відмінностями відтвореними в низці наукових публікацій, що мали теоретичний, навчально-методичний та прикладний характер (Колб, 2007), (Захаров, Мирончук, Міліщук, 2007), (Лукашевич, 2001), (Джужа, Василевич, Черней, Чернявський, 2020) відповідно і об'єднання злочинців в групи за схожими ознаками проводиться ними на підставі характеристик, що притаманні саме засудженим особам.

Для об'єктивного встановлення характерних типів злочинців в УВП, на нашу думку, необхідно звернутися до визначення поняття «злочинності», яке зокрема, Джужа О.М. пропонує розуміти як утворення внутрішньої єдності сукупності вчинених злочинів та властивостей осіб, які їх вчинили за певний час (Джужа, 2013, с. 73). Даньшин І.М. тлумачить його як соціальне явище, яке має певну територіальну і часову поширеність, являє собою цілісну, засновану на статистичних закономірностях систему одиничних суспільно небезпечних діянь, заборонених кримінальним законом (Даньшин, 2009 с. 23). Зелінський А.Ф. розглядав злочинність як масовий прояв деструктивності в поведінці людей, що виражається в системі передбачених кримінальним законодавством діянь, вчинених на даній території або серед членів певних соціальних груп протягом одного року або якоїсь його частини (Зелінський, 1996, с. 23).

Виходячи з вищезазначених тлумачень поняття «злочинності», вважаємо логічним та за необхідне в його змістовій сутності враховувати усю сукупність злочинів, які вчиняються на території УВП та різних категорій осіб, які їх вчинили, у тому числі і персонал установ та інших осіб, які не є засудженими.

І пропонуємо об'єднати осіб, які вчинили кримінальні правопорушення на території УВП, або прилягаючих до них територій, за характером антисуспільної спрямованості їх особи у такі типи: корисливий; насильниць-

кий; гедоністичний (ейфоричний); службовий (посадовий); необережний (ситуативний), кримінально-субкультурний. Підґрунтям для побудови саме такої структури груп, осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в УВП, став проведений нами аналіз характеру вчинених правопорушень в установах. На нашу думку, саме така типологія в повній мірі відображає групові, подібні, об'єднуючі ознаки окремих груп правопорушників. Необхідним є розглянути характеристики кожного вищезазначеного типу. Корисливий тип злочинця характеризується переважанням меркантильних, корисливих рис в тому числі і патологічних у формі kleptomаний, неповагою до права інших осіб на особисту власності, потяг до матеріальної наживи. Протиправна поведінка засуджених вказаного типу здебільшого обумовлена їх потребами в забезпеченні одягом та продуктами харчування, бо саме ці предмети зачасту становлять предмет крадіжки. Засуджені вказаного типу характеризуються високим рівнем рецидиву та моральної деградації. При цьому, не дивлячись на осуд та загальне негативне ставлення інших засуджених щодо крадіжок особистих речей засуджених, продовжують вчиняти вказані протиправні дії.

Насильницький тип правопорушників в УВП характеризується тотальною зневагою до особистості інших засуджених та персоналу, їх життя, здоров'я, статевої недоторканості. У зв'язку з характером протиправних дій, які пов'язані з психологічним чи фізичним насиллям, зазначену групу правопорушників представляють, здебільшого особи молодіжного віку, які відбувають покарання за кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи. Зазначені особи намагаються забезпечити собі домінуюче становище за рахунок приниження та залякування інших засуджених, для них є характерним конфліктний, ексцентричний вид спілкування.

Злочинці зазначеного типу зачасту формулюють кістяк груп негативно спрямованих засуджених, лідерами кримінального світу залучаються до тероризування загальної маси засуджених, вчинення фізичного впливу на засуджених, які співпрацюють з персоналом установ, або відмовляються приймати участь в протиправній діяльності.

Кримінальні правопорушники в УВП гедоністичного (ейфоричного) типу представлені особами, метою протиправної діяльності яких є отримання психологічного, морального, фізіологічного задоволення. Здебільшого це засуджені, які вживають наркотичні речовини та

психотропні засоби, а також особи з психічними відхиленнями, що вчиняють делікти статевого характеру.

До службового (посадового) типу злочинців в УВП відносяться особи, які виконують функції представників влади і вчиняють правопорушення, що пов'язані з їх професійною діяльністю. Здебільшого це особи персоналу установ, хоча можуть бути і інші посадові особи. Їх дії можуть виражатися в перевищенні владних повноважень, мати ознаки корупційних діянь, злочинної бездіяльності, порушенні особистих немайнових прав засуджених та інших осіб.

Осіб, які вчинили в УВП та під час відбування покарання кримінальне правопорушення з необережності, внаслідок легковажного ставлення до наслідків своєї протиправної діяльності та осіб, які випадково, завдяки збігу обставин вчинили правопорушення або стали співучасником його вчинення ми відносимо до необережного (ситуативного) типу злочинців.

Типовими ознаками кримінально-субкультурного типу злочинців є стійкі антисуспільні психологічні установки, радикальна зневага до загальноновизнаних норм та правил поведінки, а відповідно і до встановленого порядку виконання покарання, підтримання та культивування неформальних кримінальних правил поведінки та традицій. Кримінальні правопорушення осіб вказаного типу спрямовані на протидію персоналу УВП та іншим правоохоронним органам, вирізняються стійкістю міжособистісних кримінальних зв'язків, їх злочинна діяльність носить постійний характер професійного промислу. Представники даного типу злочинців входять в угруповання засуджених негативної спрямованості, є їх організаторами та ідейними лідерами, їх антисоціальна спрямованість обумовлюється кримінальною субкультурою місць позбавлення волі, що вирізняє їх підвищену суспільну небезпечність.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Розглянута вище типологія осіб, які вчинили кримінальні правопорушення в УВП, на наш погляд, відображає найбільш суттєві споріднені групи ознак, що притаманні окремим з них. В її основі лежав системно-структурний аналіз масиву кримінальних правопорушень, що вчинені на території УВП та поза їх межами під час відбування (виконання) кримінального покарання, а також характер антисуспільної спрямованості усіх категорій осіб, які їх вчинили.

Основна перевага зазначеної типології полягає в тому, що вона має практично зорієнтовану

структуру і об'єктивно ємнісну кримінологічну характеристику об'єднаних груп кримінальних правопорушників за спільними ознаками, і внаслідок цього є більше спрямована на профілак-

тичну роботу з їх окремими типами, враховуючи їх специфічні риси, що і повинно стати предметом індивідуальної профілактики правопорушень в УВП.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інформаційний бюлетень про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2013 році. Київ, 2014. 34 с.
2. Огляд основних показників стану режиму, ізоляції та нагляду в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах протягом 2019–2022 рр. Київ, 2022. 32 с.
3. Пенітенціарна кримінологія: підручник / І.Г. Богатирьов, А.В. Боровик, О.М. Джужа та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 464 с.
4. Боднар І.В. Кримінологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 19 с.
5. Данильченко П.Ю. Кримінальний радикалізм в установах виконання покарань: кримінологічні засади протидії: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2023. 237 с.
6. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. Харків: Право, 2009. 288 с.
7. Кубрак Р.М., Лень В.В. Засуджені з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: стан, тенденції, перспективи: монографія. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. 412 с.
8. Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: дис... д-ра юрид. наук. Київ, 2007. 513 с.
9. Захаров В.П., Колб О.Г., Мирончук С.М., Мілішук Л.І. Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі: монографія. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2007. 442 с.
10. Голіна В.В., Лукашевич С.Ю. Щодо поняття та загальної характеристики злочинності в місцях позбавлення волі. *Проблеми законності*. Харків: Нац. юрид. акад. України, 1999. Вип. 38. С. 187–193.
11. Лукашевич С.Ю. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності засуджених у місцях позбавлення волі: атореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 19 с.
12. Кримінологія : підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, В.В. Черней, С.С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
13. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посіб./ Богатирьов І.Г. та ін.; під заг. ред. О.М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2013. 620 с.
14. Зелинский А.Ф. Криминология: курс лекций. Харьков: Прапор, 1996. 260 с.

REFERENCES:

1. Informatsiynyi biuleten pro diialnist pidrozdiliv okhorony, nahliadu i bezpeky kryminalno-vykonavchykh ustanov u 2013 rotsi. [Information bulletin on the activities of security, supervision and safety units of penal institutions in 2013]. (2014). Kyiv [in Ukrainian].
2. Ohliad osnovnykh pokaznykiv stanu rezhymu, izoliatsii ta nahliadu v ustanovakh vykonannia pokaran ta slidchykh izoliatorakh protiahom 2019-2022rr. [An overview of the main indicators of the state of regime, isolation and supervision in penitentiary institutions and pre-trial detention centres in 2019-2022]. (2022). Kyiv [in Ukrainian].
3. Bohatyrov, I.H., Borovyk, A.V. & Dzhuzha, O.M. (2022). *Penitentsiarna kryminolohiia*. [Penitentiary criminology]. Odesa: Vydavnychiy dim «Helvetyka» [in Ukrainian].
4. Bodnar, I.V. (2012). *Kryminolohichni zasady zapobihannia vchynennia zlochyniv u kryminalno-vykonavchykh ustanovakh zakrytoho typu* [Criminological Principles of Prevention of Crimes in Closed Penitentiary Institutions] *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Danylchenko, P.Y. (2023). *Kryminalnyi radykalizm v ustanovakh vykonannia pokaran: kryminolohichni zasady protydii* [Criminal radicalism in penal institutions: criminological principles of combating dis-harks]. *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
6. Danshyn, I.M., Holina, V.V. & Valuiska, M.Y. (2009). *Kryminolohiia: Zahalna ta Osoblyva chastyny* [Criminology: General and Special parts]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
7. Kubrak, R.M., & Len, V.V. (2019). *Zasudzheni z psykhychnymy vidkhylenniamy do pozbavlennia voli na pevnyi strok: stan, tendentsii, perspektyvy* [Convicted with mental disorders to imprisonment for a certain term: state, trends, perspectives]. Dnipro: Vydavets Bila K.O. [in Ukrainian].

8. Kolb, O.H. (2007). Ustanova vykonannia pokaran yak subiekt zapobihannia zlochynam [The institution of execution of punishments as a subject of crime prevention]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
9. Zakharov, V.P., Kolb, O.H., Myronchuk, S.M., Milishchuk, L.I. (2007). *Orhanizatsiia indyvidualnoho zapobihannia zlochynam u kryminalno-vykonavchii ustanovi* [Organization of individual crime prevention in a penal institution]. Lutsk: PP Ivaniuk V.P. [in Ukrainian].
10. Holina, V.V., Lukashevych, S.Y. (1999). Shchodo poniattia ta zahalnoi kharakterystyky zlochynnosti v mistsiakh pozbavlennia voli. *Problemy zakonnosti – Regarding the concept and general characteristics of crime in places of deprivation of liberty*, 38, 187–193 [in Ukrainian].
11. Lukashevych, S.Y. (2001). Kryminolohichna kharakterystyka ta poperedzhennia zlochynnosti zasudzhenykh u mistsiakh pozbavlennia voli. [*Criminological characteristics and crime prevention of convicts in places of deprivation of liberty*] *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
12. Dzhuzha, O.M., Vasylevych, V.V., Cherniei, V.V. & Cherniavskiy, S.S. (2020). *Kryminolohiia* [Criminology]. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav. [in Ukrainian].
13. Bohatyrov, I.H. & Dzhuzhi, O.M. (2013). *Kryminolohichni zasady zapobihannia zlochynam v ustanovakh vykonannia pokaran Ukrainy (penitentsiarna kryminolohiia)* [Criminological principles of crime prevention in penal institutions of Ukraine (penitentiary criminology)]. Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav [in Ukrainian].
14. Zelynskyi, A.F. (1996). *Kryminolohiia: kurs lektsyi* [Criminology: a course of lectures]. Kharkov: Prapor [in Ukrainian].

ЗМІСТ

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

Ігор АЛЕКСЄЄНКО, Олена ГРАБИЛЬНИКОВА

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ
ЩОДО ПОВОДЖЕННЯ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ ВІДХОДАМИ..... 3

Євген ЛЕГЕЗА, Юлія ЛЕГЕЗА

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ РЕКЛАМИ...9

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Олександр ТРЕГУБ

ПРАВОВІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ВІД РУЙНУВАННЯ БУДІВЕЛЬ
ТА СПОРУД, ЩО УТВОРЮЮТЬСЯ ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ.....16

Володимир УБЕРМАН, Людмила ВАСЬКОВЕЦЬ

ВІДПОВІДНІСТЬ ЕКОЛОГІЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ БАСЕЙНОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
СКИДАННЯ ЗАБРУДНЮВАЛЬНИХ РЕЧОВИН.....23

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Віталій БАРВІНЕНКО

ПОНЯТТЯ «ПРИНЦИП МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ»
В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ..... 32

Святослав ДЕМЧЕНКО

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ..... 37

Oleksandr DERIABKIN

PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURES AND PRINCIPLES
OF ADMINISTRATIVE LAW: APPROACHES TO LEGAL INTERPRETATION..... 43

Євгеній ЖАДАН

ІНСТРУМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ
СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ:
ТЕРМІНОЛОГІЧНО-ПОНЯТІЙНИЙ АСПЕКТ..... 47

Yevhen KOLISNICHENKO

THE PRINCIPLE OF FAILURE (NON-WARNING) IN THE SYSTEM OF PRINCIPLES
OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE..... 55

Oleksandr KONOVIIY

GUARANTEES OF ACCESS TO PUBLIC INFORMATION..... 60

Yevhen MARCHENKO

LEGAL ENTITY AS A SUBJECT OF ADMINISTRATIVE OFFENSE
IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION..... 64

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Руслан КУБРАК, Василь СЕГЕДА

КРИМІНОЛОГІЧНА ТИПОЛОГІЯ ЗЛОЧИНЦІВ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ...69

CONTENTS

CIVIL AND ECONOMIC LAW AND PROCESS

Igor ALEKSEENKO, Olena HRABYLNKOVA

FEATURES OF THE LEGAL REGULATION OF THE PROTECTION
OF CONSUMER RIGHTS REGARDING THE HANDLING OF HAZARDOUS WASTE.....4

Yevhen LEHEZA, Yulia LEHEZA

INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS FOR THE PROTECTION
OF CONSUMER RIGHTS IN THE SPHERE OF ADVERTISING..... 10

ENVIRONMENTAL AND LAND LAW

Oleksandr TREHUB

LEGAL ASPECTS OF MANAGEMENT
OF DEMOLITION WASTE RESULTING FROM HOSTILITIES..... 17

Volodymyr UBERMAN, Liudmyla VASKOVETS

COMPLIANCE WITH THE ENVIRONMENTAL LEGISLATION
OF THE BASIN-WIDE REGULATION OF POLLUTANTS DISCHARGE..... 24

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS, FINANCIAL LAW, CYBERLAW

Vitaliy BARVINENKO

THE CONCEPT OF "PRINCIPLE OF LOCAL SELF-GOVERNMENT"
IN THE ADMINISTRATIVE-LEGAL DOCTRINE OF UKRAINE..... 32

Sviatoslav DEMCHENKO

INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL ACTIVITIES
OF A LAWYER IN MODERN UKRAINE..... 37

Oleksandr DERIABKIN

PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE PROCEDURES AND PRINCIPLES
OF ADMINISTRATIVE LAW: APPROACHES TO LEGAL INTERPRETATION..... 43

Yevgeny ZHADAN

TOOLS OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR IMPLEMENTING
THE GOALS OF MODERN STATE AND REGIONAL ENVIRONMENTAL POLICY
IN UKRAINE: A TERMINOLOGICAL AND CONCEPTUAL ASPECT.....48

Yevhen KOLISNICHENKO

THE PRINCIPLE OF FAILURE (NON-WARNING) IN THE SYSTEM OF PRINCIPLES
OF ADMINISTRATIVE PROCEDURE..... 55

Oleksandr KONOVIY

GUARANTEES OF ACCESS TO PUBLIC INFORMATION..... 60

Yevhen MARCHENKO

LEGAL ENTITY AS A SUBJECT OF ADMINISTRATIVE OFFENSE
IN THE FIELD OF ENVIRONMENTAL PROTECTION..... 64

CRIMINAL PROCEDURE, CRIMINALISTICS

Ruslan KUBRAK, Vasil SEHEDA

CRIMINOLOGICAL TYPOLOGY OF OFFENDERS IN PENITENTIARY INSTITUTIONS 70

НОТАТКИ

LAW. STATE. TECHNOLOGY

Випуск 4

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Оксана Іванівна Молодецька

Формат 60x84/8. Гарнітура Arial.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 9,07. Замов. № 0224/102. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.